

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

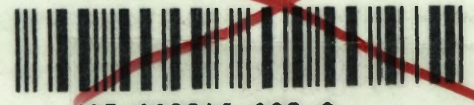
AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Płk prof. dr hab. Stanisław ŚLADKOWSKI

OBRONA PRZECIWCHEMICZNA na tle zagrożeń środowiskowych (teoria i praktyka dziedziny działalności naukowej) pk.: „ZAGROŻENIE”

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/3846

05-003846-002-0

WARSZAWA

688883

ppłm MICHAŁOWICZ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA WOJSK OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

Plk prof. dr hab. Stanisław ŚLADKOWSKI

OBRONA PRZECIWCHEMICZNA

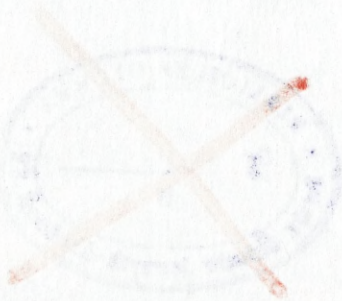
na tle zagrożeń środowiskowych

(teoria i praktyka dziedziny działalności naukowej)

p. k.: „Zagrożenie”

Korekta komputerowa

SPIS TREŚCI

WSTĘP-----	5
------------	---

ROZDZIAŁ 1 O ZAGROŻENIACH ŚRODOWISKOWYCH

1.1. RODZAJE ZAGROŻEŃ ŚRODOWISKA -----	7
1.2. KRÓTKI BILANS DZIAŁAŃ WOJSKA W ŚRODOWISKU -----	10
1.2.1. WYŚCIG ZBROJEŃ A ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA -----	11

ROZDZIAŁ 2 GENEZA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ----- 16 |

ROZDZIAŁ 3 OBRONA PRZECIWCHEMICZNA JAKO DYSCYPLINA NAUKOWA

3.1. POJĘCIE, PRZEDMIOT BADAŃ, METODY BADAWCZE -----	25
3.2. STRUKTURA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ -----	34
3.3. CHARAKTERYSTYKA SPECJALNOŚCI NAUKOWYCH -----	36
3.4. ZWIĄZKI Z INNYMI NAUKAMI I INSTYTUCJAMI -----	44
3.5. ZAPLECZE OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ -----	48

ROZDZIAŁ 4 PRAKTYKA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

4.1. ZWIĄZKI I ZALEŻNOŚCI -----	51
4.2. ZASADY I ZADANIA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ-----	55
4.3. FUNKCJE OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ -----	65
4.4. OBRONA PRZECIWCHEMICZNA W WALCE ZBROJNEJ -----	67
4.4.1. Wojska obrony przeciwchemicznej - rola i zadania -----	67
4.4.2. Obrona przeciwchemiczna w czasie pogotowia operacyjnego -----	75
4.4.3. Obrona przeciwchemiczna w toku przegrupowania operacyjnego-----	76
4.4.4. Obrona przeciwchemiczna w operacji obronnej -----	78
4.4.5. Obrona przeciwchemiczna w taktycznej strefie działań -----	79
4.4.6. Obrona przeciwchemiczna w trakcie przeciwdzierzenia -----	80
4.5. OBRONA PRZECIWCHEMICZNA W OPERACJI ZACZEPNEJ-----	80
4.5.1. Obrona przeciwchemiczna w okresie przygotowawczym -----	81
4.5.2. Obrona przeciwchemiczna w czasie operacji-----	82
4.6. KIEROWANIE OBRONĄ PRZECIWCHEMICZNĄ-----	85

ROZDZIAŁ 5

KIERUNKI ROZWOJU OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

5.1. PROGNOZOWANA TEMATYKA BADAWCZA -----	101
5.2. PRZEWIDYWANIA PRZEMIAN W WOJSKACH OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ-----	102
5.2.1. Przewidywane kierunki modyfikacji zadań wojsk obrony przeciwcchemicznej-----	103
5.2.2. Przewidywane kierunki modernizacji sprzętu wojsk obrony przeciwcchemicznej-----	105
SPIS RYSUNKÓW-----	107
LITERATURA WYBRANA-----	108

WSTĘP

Obrona przeciwchemiczna funkcjonuje w siłach zbrojnych RP jako jeden z elementów zabezpieczenia bojowego wojsk (działań bojowych). Tyle tylko, że jest rozpatrywana raczej jako działalność praktyczna, która jedynie uwzględnia teoretyczne dokonania jej poszczególnych elementów składowych. Od wielu lat zagadnienia problemowe, na nią się składające, są rozwiązywane przez liczne instytucje i szerokie grono naukowców-specjalistów.

Jednak od pewnego czasu, a konkretnie od połowy lat osiemdziesiątych, dostrzega się potrzebę dokonania zmian metodycznych i merytorycznych jej treści. Zmiany te wypływają z jednej strony, z dynamicznego rozwoju oręża i środków masowego porażenia, z drugiej strony zaś z jakościowych przemian zachodzących w walce zbrojnej, zwłaszcza dotyczących jakościowych i ilościowych zagrożeń współczesnego i perspektywicznego pola walki. Są także wynikiem przemian w postrzeganiu zagrożenia pola walki zbrojnej, na którym coraz wyraźniej i mocniej akcentuje się problem zagrożeń środowiskowych.

Toteż treść niniejszego opracowania oscyluje wokół tych zagrożeń. Celem tego opracowania jest opisanie obrony przeciwchemicznej w ujęciu naukowym i praktycznym. Jednak z góry założyłem, że nie będę rozpatrywał i rozwijał problematyki związanej bezpośrednio z pytaniami: jak i w jaki sposób realizować przedsięwzięcia obrony przeciwchemicznej w sytuacji zmian jakościowych i ilościowych zagrożeń wojennych i pokojowych - zagrożeń środowiskowych. Przedmiot rozważań świadomie ograniczyłem do ukazania obrony przeciwchemicznej jako dziedziny działalności naukowej i dziedziny działalności praktycznej, albowiem pozostają one w ścisłym związku - są niejako wsobne - a ich przemiany treściowe i zakresowe są wynikiem determinowania przez otoczenie pola walki, a więc przez zagrożenia zwane środowiskowymi.

Wybór ten nie jest przypadkowy. Trzeba przyznać, że wiele specjalności tej dyscypliny specjalistycznej wiedzy praktycznej wymaga doskonalenia czy wręcz ponownego zbadania. Od dawna wiadomo, że właśnie teoria ogólna obrony przeciwchemicznej nie została dotychczas w pełni opracowana i nie może sprostać temu, co niosą z sobą zagrożenia środowiskowe. Nie chcąc się

jednak wdawać w przedstawianie problemów obrony przeciwchemicznej odnoszonych do poszczególnych rodzajów zagrożeń środowiskowych, postanowiłem przedstawić je w formie ogólnego zwięzłego rozdziału sygnalizującego otoczenie, w którym musi być ona postrzegana, i które już obecnie znalazło odzwierciedlenie w tematycznych opracowaniach katedralnych. To właśnie skłoniło mnie do przedstawienia materiału mającego wyjść naprzeciw oczekiwaniom, a ściślej mówiąc stanowić próbę całościowego, chociaż celowo ograniczonego ujęcia problemów składających się na obronę przeciwchemiczną, jako na dyscyplinę naukową.

Treść zawarta w podtytule pracy jest ideą przewodnią i scalającą jej zawartość werbalną. Przede wszystkim skupiono uwagę na metateoretycznych problemach obrony przeciwchemicznej, postrzeganej jako dziedzina (specjalność) działalności naukowej, która jest elementem sztuki wojennej (wojskowej).

W każdym razie z wielu możliwych kwestii wybrano genezę i epistemologię oraz koncepcję praktyki obrony przeciwchemicznej. Geneza - podkreślono ogólne uwarunkowania i przyczyny, które złożyły się na jej powstanie i rozwój jako elementu zabezpieczenia bojowego wojsk. Epistemologia - stanowi próbę zdefiniowania obrony przeciwchemicznej, ustalenia i wskazania przedmiotu jej badań, treści i procesów jej poznania. Zwrócono także uwagę na podstawowe metody badań problemów obrony przeciwchemicznej, uwzględniające jej monodyscyplinarność i interdyscyplinarność w określonych systemach naukowych, będące charakterystycznymi właściwościami podkreślającymi wieloaspektowość jej zagadnień.

W prezentacji koncepcji praktyki obrony przeciwchemicznej posłużono się tendencją do wskazania praktycznego aspektu problemów wynikających z zależności pomiędzy obroną przeciwchemiczną a walką zbrojną, ukazanych na przykładzie użycia elementów strukturalnych jej wojsk w podstawowych formach działań operacyjnych. Ograniczono się przy tym do przedstawienia podstawowych koncepcji, a konkretnie humanistycznej i systemowej.

Rozdział 1

O ZAGROŻENIACH ŚRODOWISKOWYCH

1.1. RODZAJE ZAGROŻEŃ ŚRODOWISKA

Żyjemy w otaczającym nas środowisku naturalnym, przekształconym i sztucznym.¹ Ingerujemy w nie bezpośrednio i pośrednio czerpiąc zeń korzyści w postaci surowców i wykorzystując walory jego elementów składowych (atmosfera, hydrosfera, litosfera), ale i przez wprowadzanie do niego wielu zanieczyszczeń i odpadów tworząc specyficzne rodzaje zagrożenia.

Człowiek, jako integralny element środowiska, jest jednocześnie jego chorobą niszczącą ekosystemy będące źródłem jego egzystencji. Fatalną chorobą, bo rozwój cywilizacji niesie ustawicznie nowe rodzaje i wzmacnia narastanie starych nadzwyczajnych zagrożeń środowiska.² Objawiają się one przede wszystkim w sferze materialnej, a ich źródeł jest doprawdy bardzo wiele. Wziąwszy pod uwagę ich rodzaj, jakość i wywoływane skutki rozróżnia się:

- zagrożenia skażeniami radiacyjnymi (promieniotwórczymi), chemicznymi i pożarami przestrzennymi, które mogą powstać zarówno w czasie pokoju, jak i w toku walki zbrojnej, czy szerzej rozpatrując problem, w toku działań wojennych;
- masowe choroby ludzi i zwierząt spowodowane przez obniżanie wrodzonej odporności na zarażenia, wywoływanej czynnikami pochodnymi wymienionych zagrożeń;
- zagrożenia katastrofalnymi zatopieniami itp. zjawiskami środowiskowymi;
- wielkie katastrofy komunikacyjne i podobne, jakie nieodłącznie mogą i będą towarzyszyć wszelkim działaniom wojennym.

¹ S. Leszczyński: Problemy ochrony środowiska. Wrocław 1972 r.

² Nadzwyczajne zagrożenia środowiska - zagrożenia spowodowane gwałtownym zdarzeniem nie będącym klęską żywiołową, które mogą wywołać znaczne zniszczenie środowiska lub pogorszenie jego stanu, stwarzające powszechne niebezpieczeństwo dla ludzi i środowiska.

Zob. Definicje pojęć z zakresu ochrony środowiska. Op. cit., s.47

Spośród nich szkody ekologiczne powodują zwłaszcza zniszczenia, zaburzenia stosunków w ekosystemach, zanieczyszczenia i skażenia wywołane środkami promieniotwórczymi, substancjami chemicznymi i pożarami przestrzennymi. Może je wywołać codzienna działalność gospodarcza i związane z nią (składające się na nią) elementy, niesie je wszelka działalność militarna, tworzą je różne inne przyczyny.

Skutki zagrożenia zawsze - wcześniej czy później i bez względu na to czy są pochodną działań pokojowych czy wojennych - prowadzą do obniżenia poziomu egzystencji, do ograniczenia efektywności ekonomicznej - choćby ze względu na wzrost absencji chorobowej, uszczuplenie dobrobytu wskutek poniesionych strat gospodarczych - obniżenie plonów, uszczerbek w majątku trwałym itp. wskutek strat, jakie trzeba rekompensować i ponosić koszty owej rekompensaty. Przy tym wszystkie konsekwencje zagrożeń ujawniają się albo w perspektywie krótkookresowej, jako sytuacja niebezpieczna dla zdrowia i życia człowieka albo długookresowej przybierając wtedy charakter egzystencjalny.

Jeśli zagrożenia środowiskowe będziemy rozpatrywać przez pryzmat zagrożeń materialnych (bo takimi są one w istocie), wtedy możemy je ocenić przyjmując odpowiednie mierniki ilościowe, na przykład kategorie cenowe, albo parametry jakościowe bądź oba kryteria i im podobne łącznie.

Jednak bez względu na rodzaj i liczbę ocenianych czynników oraz charakter mierników tej oceny zawsze je szacujemy z punktu widzenia:

- 1) przyczyn pojawienia się zjawiska zagrażającego otoczeniu;
- 2) skali występowania zagrożeń typowych dla danego obszaru działań bojowych i liczby ich potencjalnych źródeł;
- 3) powszechności lub jakości skutków zdarzenia;
- 4) wpływu na procesy degradacji lub dewastacji otoczenia i obniżania zdolności bojowej wojsk w wymiarze czasowym i przestrzennym;
- 5) możliwości przewidywania zdarzeń i mechanizmów tworzących sytuację zagrożenia;
- 6) sposobu realizowania się skutków zagrożenia w środowisku.

Jest rzeczą naturalną, że nie zawsze zdawaliśmy sobie i zdajemy sprawę z ryzyka zagrożeń. Zadufani w osiągnięcia nauki i techniki, w tworzoną przez siebie technologię, korzystający w pełni z jej wytworów, nie zdawaliśmy sobie sprawy, że wokół nas zaczyna narastać niebezpieczeństwo degradacji naszego otoczenia.

Rys. 1 Główne przyczyny zagrożeń środowiska

Przy tym degradacji powodowanej przez zdawałoby się wspaniałe wytwory rąk i umysłu ludzkiego produkowane dla celów pokojowych i wojennych, która, jak się rychło okazało, zaczęła przekraczać granice już nie tylko regionu, lecz także kraju. I oto nieoczekiwanie dostrzeżliśmy, że sfery prowadzonej przez nas, na arenie międzynarodowej, wielopłaszczyznowej działalności zmierzającej do tworzenia pełnego bezpieczeństwa powodują określone, im specyficzne zagrożenia, jakie obok siebie współlistnieją i wzajemnie się przenikają.

Nie rozwijając zagadnienia można wskazać, że zagrożenia te mogą się ujawniać w różnej skali i w różnych okresach, pomniejszając lub powiększając swą ważność i rolę jaką odgrywają. Inaczej bowiem będzie postrzegane na przykład zagrożenie polityczne w warunkach wzmożonego napięcia stosunków międzynarodowych, inaczej zagrożenie militarne w czasie konfliktu zbrojnego lub w okresie wojny czy walki zbrojnej, jeszcze inaczej zagrożenie gospodarcze itd.

Jakkolwiek patrzeć na ów problem wydaje się, że na czoło zagrożeń zawsze wysunie się zagrożenie środowiskowe zmieniające swój wymiar przestrzenny i czasowy zależnie od warunków, jakie stworzą wszystkie pozostałe rodzaje zagrożeń. Toteż można twierdzić, że zagrożenie środowiska, a tym samym bezpieczeństwo żołnierzy, miało, ma i będzie mieć wymiar ponadczasowy, nie umniejszając przy tym roli i miejsca innych zagrożeń oraz ich wpływu na jego poziom, rodzaj i charakter.

1.2.KRÓTKI BILANS DZIAŁAŃ WOJSKA W ŚRODOWISKU

Jeśli jesteśmy skazani na nieuniknione ryzyko zagrożeń w czasie pokoju i wojny, powinniśmy mieć rozeznanie i świadomość otaczających nas zagrożeń, których skutków - nadzwyczajnych zagrożeń środowiska - nie można, przynajmniej do czasu, całkowicie wyeliminować.³ Dotyczy to nas wszystkich bez względu na to z jakich grup społecznych się wywodzimy i do jakich przynależymy, a więc także i wojska.

³ Zob. E. Kempa A. Jędracek: O ryzyku zagrożeń środowiska naturalnego W: Materiały Międzynarodowego sympozjum szkoleniowego: Nadzwyczajne zagrożenie środowiska ARKA PZITS. Poznań 1993

Jesteśmy jako wojsko specyficznym elementem społeczności, odpowiednio zorganizowanym, wyposażonym i uzbrojonym, służącym zapewnieniu jej suwerenności i niezawisłości. Tak samo jak inne grupy społeczne podlegamy na równi - nawet czasem bardziej - wszelkim zagrożeniom materialnym ze względu na swe rozmieszczenie, charakter i specyfikę działania.

To prawda, że siły zbrojne państwa są często postrzegane jako bezpośredni i pośredni sprawca zagrożeń środowiskowych. Nie ma w tym i nie powinno być nic dziwnego, bo tak będzie dopóty, dopóki będą istnieć armie, toczy się wojny i konflikty zbrojne, nawet wtedy gdy będziemy żyć tylko w okresie „zbrojnego pokoju”.⁴ Ale istnieje druga strona zjawiska, wojsko jest także postrzegane jako propagator ochrony środowiska naturalnego, kładący podwaliny pod rozwój świadomości ekologicznej i tworzenia bezpieczeństwa ekologicznego.

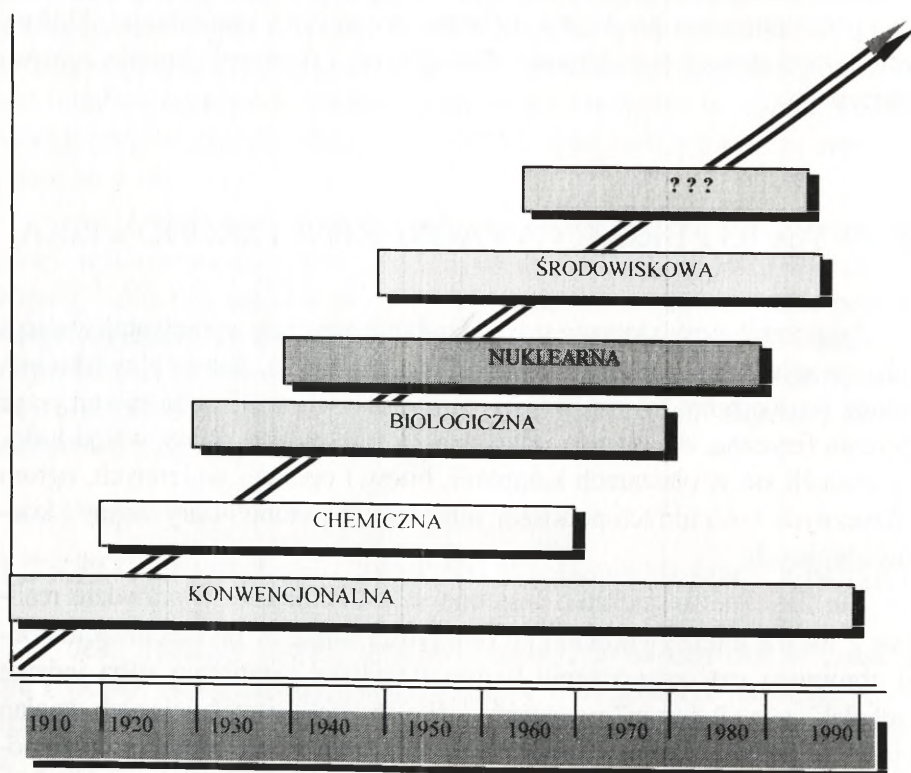
1.2.1. WYŚCIG ZBROJEŃ A ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA

Zagrożenia powodowane przez działania wojenne są niewątpliwie najgroźniejsze ze względu na ogrom szkód jakie powodują. Jest to zjawisko nieuniknione bo wojnom zawsze towarzyszyły, towarzyszą i będą towarzyszyć zniszczenia fizyczne, degradacja i dewastacja środowiska, ofiary wśród ludzi, którzy znaleźli się w obszarach kampanii, bitew i operacji wojennych, ogrom strat fizycznych i moralnych ponoszonych przez niewinne ofiary wojny i konfliktów zbrojnych.

Ale fizyczne zniszczenia wojenne są przemijające. Wprawdzie realizują się z wielką intensywnością i na olbrzymią skalę, by po uciśnięciu konfliktu zbrojnego czy zakończeniu wojny wygasnąć. Stanowią sobą jedynie wierzchołek „góry lodowej” poczynań ludzkich, efekt wcześniejszych działań budujących potencjał wojenny, które to poczynania są nie mniej zagrożeniotwórcze. Wśród nich na pierwszy plan wysuwa się wyścig zbrojeń, niejednokrotnie decydujący nawet o obliczu państwa i jego pozycji na arenie międzynarodowej, czego konsekwencją są nowe rodzaje oręża i nowa jakość powodowanych przez nie zagrożeń środowiska..

⁴ Takim pojęciem określa się obecne lata - przyp. Aut.

Proces ten toczy się ciągle pod presją przemian w stosunkach międzynarodowych zmniejszając lub zwiększając obszary zainteresowań. Ten bowiem, kto wytworzy lepszy oręż, kto uzbroi i wyposaży swą armię w nowocześniejsze środki walki, może być pewny swego przetrwania w otaczającym, czasem nawet wrogo nastawionym otoczeniu. Minione lata w pełni tego dowiodły, ukazały możliwości człowieka w konstruowaniu nowoczesnych broni masowego rażenia, z jakich niektóre zaczynają już sięgać w zdawałoby się zastrzeżony obszar energii tkwiących w środowisku - na przykład broń geofizyczna (broń środowiskowa).

Rys. 2 Rozwój broni masowego rażenia na przestrzeni lat

Nie wdając się w opis przykładów zniszczeń wojennych, wskazanych w różnych materiałach publicystycznych, zwróćmy uwagę na wyścig zbrojeń, jako na czynnik niosący zagrożenie już w czasie pokoju. Osiągnięcia działalności naukowej, technicznej i technologicznej w dziedzinie oręża, a i inne towarzyszące temu procesowi, wymagają testowania stworzonych broni i środków walki. Z braku możliwości dokonania tego w wojnie (poza nielicznymi przypadkami) odbywa się to na poligonach, w wydzielonych obszarach terenu, w środowisku lądowym, powietrznym i wodnym. Skutkiem owych testów są nieuniknione zagrożenia mimo różnorodnych zabezpieczeń. Najlepszym tego przykładem są opady radioaktywne (z troposfery i stratosfery) zwiększające dawkę promieniowania jonizującego oddziaływającego na człowieka ze źródeł naturalnych.

Począwszy od wybuchu pierwszej bomby atomowej na poligonie Alamogordo w USA (16.06.1945) do roku 1994 dokonano 2025 próbnich wybuchów jądrowych.⁵ Wskutek tego ziemia została skażona materiałami radioaktywnymi o prawdopodobnej łącznej masie 31 ton, wśród których ok. 70 % stanowią produkty radioaktywne mające okres półrozpadu krótszy niż jeden dzień, a tylko ok. 7.5 % okres dłuższy niż rok. Spośród najgroźniejszych w powietrzu znalazło się 280 kg J-13 1 (1270 mld GBq), 290 kg Sr-90 (295 mld Gbq), 630 kg Cs-137 (4.4 mld Gbq).⁶

Inny problem ściśle wiążący się z wyścigiem zbrojeń to szkolenie wojsk. By zachować kondycję zbrojną, zdolność i gotowość do działań wojennych armia musi się szkolić i stale doskonalić swe rzemiosło. Ale ćwiczenia odbywane w ramach tego szkolenia przynoszą czasem - choć rzadko - tragiczne w skutkach zdarzenia i jeśli nie powodujące bezpośredniego zagrożenia, to przynajmniej tworzące warunki do jego zaistnienia nawet w przyszłość. Oto dość wymowny przykład. Do końca lat osiemdziesiątych lotnictwo wojskowe różnych armii wykonywało, w czasie lotów treningowych, pozorowane ataki na obiekty gospodarcze stanowiące podstawę potencjału obronnego państw - elektrownie atomowe, zakłady przemysłowe, węzły kolejowe itp. Niektóre z tych lotów kończyły się rozbiciem samolotu w niedalekiej odległości od „atakowanego” obiektu, stwarzając niebezpieczeństwo jego awarii lub katastrofy, toteż dla uniknięcia takich sytuacji loty zostały wstrzymane. Inne przykłady, zwłaszcza obejmujące okres zimnej wojny, to morskie katastrofy

⁵ Z tej liczby prób jądrowych przeprowadziły: USA 1032, były ZSRR 715, Francja 191, Anglia 45, Chiny 41, Indie 1 - przyp. Aut.

⁶ Zob. J. Dołęga: Człowiek w zagrożonym środowisku. ATK Warszawa 1993

okrętów o napędzie atomowym z głowicami jądrowymi na pokładzie, jakie zdarzyły się w różnym czasie na morzach i oceanach świata oraz wypadki lotnicze, podczas których zagubiono bomby atomowe i wodorowe przenoszone na pokładach samolotów bojowych. Od czasu zakończenia II wojny światowej naliczono już bez mała 100 takich wypadków, w których nie udało się odzyskać zagubionych ładunków o mocy mierzonej w megatonach. Spójrzmy na niektóre z nich. Wiosną 1956 roku ginie bez śladu amerykański bombowiec z dwoma bombami atomowymi na pokładzie. Rok później, w lipcu, u wybrzeży USA samolot transportowy traci bezpowrotnie 2 bomby wodorowe. Kolejny wypadek ma miejsce w lutym 1958 roku - wskutek kolizji powietrznej z innym samolotem bombowiec gubi bombę wodorową nad wschodnim wybrzeżem USA. Trzy lata później, prawie w tym samym miejscu, przełamuje się w locie bombowiec B-52 - jednej z bomb wodorowych dotychczas nie odnaleziono. Pierwszym spektakularnym wypadkiem na morzu było zatonięcie w roku 1963 amerykańskiego okrętu podwodnego „Tresher” o napędzie atomowym. W roku 1968 na Atlantyku zatonął amerykański „Scorpion” z 4 pociskami jądrowymi oraz radziecki atomowy okręt podwodny klasy „E”. Inny okręt radziecki klasy „C” tonie w pobliżu Hawajów mając 3 rakiety z głowicami jądrowymi na pokładzie. W kwietniu 1970 roku na Morzu Północnym tonie radziecki okręt podwodny; 4 rakiety pozostają na dnie morza. Kilkanaście lat później, u wschodnich wybrzeży USA, w roku 1986, zatonął radziecki atomowy okręt podwodny klasy „Y” zabierając na dno 15 rakiet, z których każda była wyposażona w 2 głowice jądrowe. Jeszcze inna tragedia wydarzyła się w roku 1989 w pobliżu Wyspy Niedźwiedziej. Zatonął wtedy prototypowy radziecki atomowy okręt podwodny „Komsomolec”. Wprawdzie udało się w porę wyłączyć reaktory, jednak niebezpieczeństwo jest duże i kto wie czy po latach nie dojdzie jeszcze do skażeń środowiska.

Z wyścigiem zbrojeń wiąże się także działalność szkoleniowa wojsk. By w pełni wykorzystać możliwości jakie żołnierzowi oferują współczesne środki walki musi on, na poligonach i placach ćwiczeń, zdobywać i doskonalić praktyczne umiejętności w posługiwaniu się nimi. Ale zajęcia szkoleniowe w terenie obok korzyści, niosą także niebezpieczeństwo skażenia środowiska - gleby, wody i powietrza. Innym „produktem” wojska są wszelkiego rodzaju odpady socjalno-bytowe i techniczne wpływające na ogólny stan i kondycję otoczenia w miejscach ich powstawania.

Nie rozwijając dalej problematyki zagrożeń środowiskowych - potencjalnego Czytelnika odsyłam do opracowania: *Wojsko i środowisko*⁷⁷ - lecz bazując na wymienionym zasygnalizowaniu problemu, przejdę do przedstawienia swego punktu widzenia na problemy obrony przeciwchemicznej w aspekcie: nauka i praktyka

⁷⁷ Stanisław Śladkowski, *Wojsko i środowisko*, Studia i Materiały Nr 41, Biuro Prasy i Informacji MON, Warszawa 1996

Rozdział 2

GENEZA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

Rozpatrując problem rozwoju jakiejś dyscypliny naukowej zawsze zwraca się uwagę na obszary wiedzy, w jakich trzeba jej poszukiwać, na przyczyny i czynniki, jakie zdecydowały o jej powstaniu i na otoczenie, w którym się rozwijała.

Jeżeli przez obronę przeciwchemiczną rozumiemy szeroko pojętą działalność, której treść stanowi określanie i tworzenie wojskom warunków do działania, w zmieniającej się jakościowo i ilościowo strukturze zagrożeń potencjalnego pola walki, naprzód pojawiają się pytania o to: *gdzie trzeba szukać jej źródeł?, w czym przejawiają się przyczyny jej powstania? co złożyło się na taki to a taki kształt? itp.*

Nie ulega wątpliwości, że obrona przeciwchemiczna jako funkcja i praktyczna działalność wojskowa oraz jako dziedzina (specjalność) naukowa ma długoletnią historię. Nie ulega także wątpliwości, iż jej korzeni trzeba poszukiwać w zależnościach, kształtujących obraz wojny i pola walki zbrojnej, wynikających z rozwoju określonego typu i rodzaju broni, i co z tym się wiąże, różnorodnych zagrożeń wojsk.

Ze źródeł historycznych wynika, że pojawiła się w czasie I Wojny Światowej. Zrodziła z potrzeby przeciwstawienia się skutkom broni chemicznej wprowadzonej po raz pierwszy na masową skalę na jej pola bitewne. Masowe porażenia nią powodowane były pierwszym niekwestionowanym kryterium jej stosowania. Bo mimo że jednostkowe użycie środków trujących na polach bitewnych dla celów wojny miało miejsce w toku całej historii wojen, to jednak dopiero zmasowane ich zastosowanie do wykonania zadań bojowych stało się zwiastunem zmian zaszłych później w teorii i praktyce ochrony przed ich skutkami.

Nie jest dzisiaj kwestionowane, że to broń chemiczna i przyszłe po niej kolejne rodzaje broni masowego rażenia stały się wyznacznikiem roli, rangi i rozwoju obrony przeciwchemicznej. Jej źródło zawsze bowiem wynikało i wynika z potrzeby znalezienia i zapewnienia wojskom efektywnej obro-

ny przed skutkami różnorodnych skażeń i zakażeń powodowanych przez oręż masowego rażenia.

Można w tym miejscu sformułować tezę: podstawą wszelkich przemian zachodzących na drodze przeobrażeń obrony przeciwchemicznej - aż do obecnego stanu, treści i funkcji - decydujących najpierw o powstaniu, potem o potrzebach, zakresie zainteresowań i kierunkach jej rozwoju była: **broń masowego rażenia**.⁸ Ona bowiem stanowiła i stanowi zresztą do dziś - choć zmienia się jej rola w zależności od sytuacji geopolitycznej - główny czynnik twórczy z grupy czynników militarnych. Można wprawdzie postawić antytezę: to zmiany zachodzące w taktyce i sztuce operacyjnej modelowały owe pojecie. Jednakże z analiz historycznych wynika niezbicie, że zmiany tego rodzaju były najczęściej czynnikiem wtórnym, jako że prądródeł wszelkich przemian był zawsze rozwój oręża i kolejne etapy jego doskonalenia.

Pozostając przy twierdzeniu o tym, że na przestrzeni lat źródłem przemian w obronie przeciwchemicznej była broń masowego rażenia trzeba, jak sądzę, rozszerzyć jej treść o zagrożenia niesione obecnie przez **środki masowego porażenia**, do jakich zalicza się substancje i związki pochodzenia przemysłowego o działaniu toksycznym i promieniotwórczym.

Wynika z tego, iż wszelkie czynniki twórcze, decydujące o modyfikacjach, rozwoju, przemianach i trwaniu obrony przeciwchemicznej, powinny (muszą) być rozpatrywane kompleksowo: a więc i jako środki militarne - broń, i jako środki niemilitarne o podobnych, rażących, negatywnych i obszarowych skutkach.

Spróbujmy więc przedstawić genezę obrony przeciwchemicznej w sposób ogólny, koncentrując się li tylko na istotnych specyficznych uwarunkowaniach jej rozwoju.

Naprzód postawmy pytanie: *w czym upatrywać początku obrony przeciwchemicznej, jako dziedziny wiedzy specjalistycznej i działalności praktycznej?*

Nie ulega wątpliwości, że obrona przeciwchemiczna jako teoria i praktyka zaczęła przyoblekać się w określony kształt w momencie pojawienia się wojsk chemicznych (obecnie wojsk obrony przeciwchemicznej), jednego z

⁸ Broń masowego rażenia. nowoczesne rodzaje broni przeznaczone do masowego rażenia ludzi, sprzętu bojowego i obiektów na dużych obszarach. Do BMR zalicza się broń jądrową, broń chemiczną i broń biologiczną. Mała Encyklopedia wojskowa, MON, Warszawa 1967, t. I, s., 182

rodzajów wojsk specjalnych, w składzie armii państw walczących na frontach I wojny światowej. Były to wtedy, w początkach swego rozwoju, wojska o specyficznym ofensywnym charakterze; obecnie o charakterze defensywnym. Wykorzystywano je bowiem do stosowania w walce nowego oręża masowego porażenia - bojowych środków trujących - bśt. Przyczyny ich zastosowania są różnie interpretowane. Wydaje się jednak, iż czynnik użycia bśt był prozaiczny albowiem była nim sytuacja na frontach wymuszona przez wojnę pozycyjną. Na potwierdzenie tego spójrzmy jak formułował cel użycia broni chemicznej twórca doktryny jej zastosowania na frontach pierwszej wojny światowej Fritz. Haber.⁹:

„ Staje się coraz bardziej oczywiste, że prowadzenie wojny na dwa fronty i uwikłanie naszych wojsk w ciężkie walki pozycyjne na zachodzie stawia pod znakiem zapytania możliwość szybkiego zakończenia działań wojennych. Jedynie masowe użycie gazów bojowych może radykalnie zmienić sytuację militarną na naszą korzyść ”

Wzrastające nimi zagrożenie żołnierzy wymusiło potrzebę podjęcia działań profilaktycznych dla osłabienia skutków napadów falowych.¹⁰ Wyposażenie wojsk w sprzęt i środki ochronne, początkowo wprowadzicie dość prymitywne, lecz ciągle doskonalone, było zwiastunem powstania: **obrony przeciwgazowej**.

Od początku istnienia była ona traktowana jako praktyka ochrony wojsk przed skutkami skażeń powietrznych bojowymi środkami trującymi. Obrony przeciwgazowej dlatego, bo jej celem, jak ujmuje to Z. Bartel: była: *„.../ „ ochrona walczących przed natychmiastowym lub późniejszym niebezpieczeństwem zatrucia, względnie przed utratą zdolności bojowej oraz w ogóle uniemożliwienie im przebywania na swoich stanowiskach w atmosferze zatrutej bez narażenia życia ”*¹¹

Okazało się jednak, w przeciągu krótkiego okresu, iż o ile była ochrona skuteczna wobec różnorodnych gazowych środków trujących, o tyle nie była taką wobec nowego rodzaju ciekłych bojowych środków trujących. Pod

⁹ Zob.: Haber F., *Zur Geschichte des Gaskampfes*, Berlin 1924 oraz Hanslian R., *Der Chemische Krieg*, Berlin 1937

¹⁰ Za początek wojny chemicznej przyjmuje się datę 22 kwietnia 1915 roku.. Wtedy w pobliżu miejscowości Ypres (Belgia) niemieckie wojska wykonały atak gazowy używając bojowego środka trującego - chloru . - przyp. Aut.

¹¹ Zob. Z. Bartel: *Broń chemiczna (wojna gazowa)*. Warszawa 1928, s. 61

koniec I wojny wprowadzono do arsenałów i użyto na frontach nowy środek trujący - iperyt. To wywołało nowe potrzeby ochrony żołnierzy.

Jeżeli bowiem obrona przed już stosowanymi bojowymi środkami trującymi polegała li tylko na osłonie dróg oddechowych, to nowa substancja trująca wymagała jeszcze środków ochrony skóry - odzieży ochronnej - oraz środków do odkażania terenu i sprzętu bojowego, który skażała. To między innymi stanowiło przyczynę, że obrona przeciwgazowa zaczęła stopniowo przyjmować kompleksowy i powszechny charakter. Był to efekt wymuszonej reakcji na systematycznie pogłębiające się skutki ataków na frontach wojny środkami bojowymi o coraz bardziej specyficznych właściwościach.¹²

Jeśli więc użycie bśt stanowiło podstawę do wypracowania metod i sposobów stosowania broni chemicznej oraz oceny następstw jej działania, to musiało również doprowadzić do sformułowania reguł obrony i ochrony przed nią i jej skutkami. Wtedy też, pod koniec wojny, sformułowano po raz pierwszy teoretyczne zasady organizowania i prowadzenia obrony przeciwgazowej, rozwijane później w okresie międzywojennym, i określono, na miarę możliwości, potrzeby techniczne i materiałowe wojsk z tym związane.

Chemia i nauki pokrewne nie stały jednak w miejscu. W efekcie ich dokonań badawczych pojawiły się nowe generacje coraz groźniejszych środków trujących, jak choćby paralityczno-drgawkowe, o coraz bardziej skutecznych możliwościach likwidacji ludzi.¹³ I choć nowe bojowe środki trujące nie były użyte na masową skalę (były tylko stosowane na lokalnych polach bitewnych - choćby iperyt w Abisynii (1935-1936)¹⁴ czy różne bśt w Chinach (1937-1943), jednak doprowadziły do tego, że pojęcie obrona przeciwgazowa zastąpiono terminem: **obrona przeciwchemiczna**, jako bardziej odpowiadającym w zakresie formy i treści specjalistycznym zadaniom ochronnym, wykonywanym przez wojska.

W czasie II wojny światowej nie zaistniało zjawisko użycia na masową skalę bojowych środków trujących na polu walki. Mimo tego jednak wojujące

¹² Okazało się, że przemysł wszystkich walczących stron wyprodukował ok. 180 tys. ton środków trujących z czego na polu walki wykorzystano prawie 125 tys. ton. Ogólna liczba porażonych określana jest na prawie 1 300 000 ludzi. - przyp. Aut.

¹³ W tym okresie pojawił się tabun (później soman, sarin, Vx), a także środki psychochemiczne. - przyp. Aut.

¹⁴ Włochy wykonały w tym okresie 19 zmasowanych uderzeń chemicznych. Ocenia się, że z ogólnej liczby 760 tys. poległych żołnierzy i ludności nie mniej niż 30 % stanowiły straty spowodowane bronią chemiczną. - przyp. Aut.

strony były doskonale przygotowane, oczywiście na miarę tamtych czasów i możliwości, tak do ich stosowania, jak i ochrony przed ich skutkami. Początek lat pięćdziesiątych wcale nie spowodował obniżenia roli i rangi broni chemicznej. Na polach wojny w Korei (1951-1952) stosowano środki trujące w trakcie działań bojowych. W toku następnych lat użyto broni chemicznej w wojnie w Indochinach.¹⁵

Kolejny impuls rozwojowi problematyki obrony przeciwchemicznej dało pojawienie się i wojenne zastosowanie broni jądrowej w 1945 r. (Hiroszima i Nagasaki). Efekty tego były rozmaite. Otóż obok tego, że zrewolucjonizowała ona poglądy na prowadzenie działań bojowych i operacji (pojawiała się taktyka atomowa), to również postawiła jakościowo inne wymagania wobec ochrony przed skażeniami promieniotwórczymi.

Ogólnie mówiąc, doceniwszy ogrom ujemnych konsekwencji czynników rażenia wybuchów atomowych, zwrócono baczną uwagę na negatywne zjawiska, jakie może spowodować jej użycie w konfliktach zbrojnych. Rezultatem takiego postrzegania problemu było pojawienie się i współistnienie, od połowy lat pięćdziesiątych, obok obrony przeciwchemicznej: **obrony przeciwatomowej**.¹⁶

Jako teoria i praktyka zabezpieczenia działań bojowych, obrona przeciwatomowa nie przyniosła jednak rozwiązania i zamknięcia trudnych zagadnień ochrony wojsk przed zagrożeniami powodowanymi przez skutki broni masowego rażenia.

Z czego to wynikało?

Na taki stan rzeczy złożyło się kilka przyczyn. Przede wszystkim postępował dalszy rozwój poszczególnych typów broni masowego rażenia: zarówno tej „starej” wypróbowanej broni chemicznej (pojawiają się nowe generacje bojowych środków trujących), jak i nowo narodzonej i rozwijającej się: broni nuklearnej (obok ładunków atomowych istnieją ładunki wodorowe, w znacznie późniejszym czasie pojawiły się ładunki neutronowe). W związku z

¹⁵ Tylko w Wietnamie zużyto ponad 100 tys. ton różnych środków chemicznych. Porażeniu uległo ok. 2 mln ludzi, zlikwidowano roślinność na 300 tys. ha ziem uprawnych i ok. 0,5 mln ha lasów

Zob. *Zaszczyta ot orużija masowego porażenija*, Moskwa 1984, s. 76-77

¹⁶ Potwierdzeniem rangi i wagi owego problemu może być krotki cytat z książki: *Broń atomowa i obrona przeciwatomowa*. Warszawa 1955 r., s. 218: *„.../ „ groźba użycia broni atomowej i potęga jej rażącego działania powoduje konieczność stworzenia w wojskach nowego rodzaju zabezpieczenia bojowego, a mianowicie, obrony przeciwatomowej”*.

tym pozostają nowe jakościowo różne wymagania i potrzeby wyłaniające się z charakteru czynników rażących i powodowanych przez nie skutków.

Wzajemne przenikanie się większości z wymogów ochrony i obrony przed nimi, podobny zakres przedsięwzięć i zadań specjalistycznych związanych z likwidacją negatywnych następstw, powoduje że nie było możliwe na dłuższą metę utrzymanie odrębności poszczególnych rodzajów zabezpieczenia wojsk: obrony przeciwchemicznej i obrony przeciwiatomowej. Dlatego też, wzięwszy pod uwagę powszechność potrzeb organizowania i realizowania kompleksowej ochrony przed skutkami często synergicznego oddziaływania czynników rażących tych broni, postanowiono ująć poszczególne cząstkowe problemy w jeden spójny system.

Dokonano więc fuzji obrony przeciwiatomowej, przeciwchemicznej i przeciwbiologicznej w jeden rodzaj zabezpieczenia bojowego, który nazwano: **obrona przed bronią masowego rażenia - OPBMAR**

Jej celem, jako dziedziny działalności praktycznej, było zapewnienie wojskom kompleksowej, powszechnej i w miarę skutecznej obrony i ochrony przed rażącymi oddziaływaniami broni nuklearnej, broni chemicznej i broni biologicznej, bądź maksymalne osłabienie wtórnych skutków ich użycia na polu walki zbrojnej. Przedsięwzięcia składające się na jej treść były wykonywane przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych, wojsk i służb.

Jednak ogrom cząstkowych specjalistycznych przedsięwzięć sprawił, że wojska chemiczne tego okresu były postrzegane jako te, na których miały spoczywać ciężar ich realizacji. Miały one być wykonawcą lub współwykonawcą wielu zadań specjalistycznych, będących konsekwencją potencjalnych możliwości użycia broni masowego rażenia w walce i operacji. Taka sytuacja doprowadziła do tego, że koniecznym się stało wyodrębnienie nowego elementu zabezpieczenia bojowego, odnoszonego do wojsk chemicznych, a mianowicie: **zabezpieczenia chemicznego**.

Tym bardziej było to celowe, jak można przypuszczać, że wzrosło znaczenie zadań związanych z użyciem miotaczy ognia, które znalazły się w wyposażeniu wojsk chemicznych i wykorzystaniem dymów na polu walki - w czym czynnie uczestniczyć miały wojska chemiczne - oraz dlatego, iż postępował proces tzw.: „chemizacji wojsk”.

W ten sposób zabezpieczenie chemiczne stało się odrębnym, acz przystającym i współdziałającym z OPBMAR rodzajem zabezpieczenia działań bojowych.¹⁷

Był to też przełomowy moment w rozwoju teorii zabezpieczenia chemicznego. Wraz z jego utworzeniem rozpoczął się intensywny rozwój myśli naukowej i naukowo-technicznej, służących wypracowaniu zasad i teorii problemu oraz rozwoju sprzętu i środków technicznych związanych z szeroko pojmowaną obroną i ochroną wojsk. Pojawiły się teorie: rażącego działania broni masowego rażenia i środków zapalających, użycia i działania wojsk chemicznych, wykorzystania dymów itp., które zresztą pozostają do dziś w strukturze dziedziny naukowej obrona przeciwchemiczna.

W miarę upływu lat i doskonalenia bazy naukowej, materiałowej i technicznej, zaczęto zwracać uwagę na nowy czynnik, wpływający na zakres zadań zabezpieczenia chemicznego, który do tej pory był spychany na dalszy plan przez możliwość użycia broni masowego rażenia na polu walki. Idzie tu mianowicie o środki i związki chemiczne wytwarzane, przetwarzane i wykorzystywane przez przemysł krajowy i pozostające w dyspozycji obiektów gospodarki państwa. Ze względu na swe własności i właściwości, podobne zresztą do właściwości bojowych środków trujących, a także na kontrolowane i niekontrolowane możliwości ich uwolnienia z obiektów, w których są magazynowane i jakimi są transportowane oraz na masowość występowania w obszarze potencjalnych działań wojennych, stanowią one realne zagrożenia na współczesnym i przyszłym polu walki zbrojnej. Zagrożenia tym bardziej groźne, bo występujące wszędzie, w każdym obszarze działań bojowych, z mniejszą lub większą intensywnością rażącego oddziaływania, zależną od ilości i rodzaju substancji lub środka przemysłowego, znajdujących się w danym obszarze terenu potencjalnych działań bojowych oraz od liczby zakładów, z jakich mogą zostać uwolnione.

To wszystko sprowokowało, jak sądzę, że dalsze przemiany, które zaszły tak w rozwoju samego zjawiska zagrożenia bronią masowego rażenia, jak i w stosunkach międzynarodowych, przemianach ustrojowych i doktrynalnych (lata dziewięćdziesiąte), a także czynniki pozamilitarne, prowadzące do tworzenia warunków powstawania zagrożeń środkami masowego porażenia, spo-

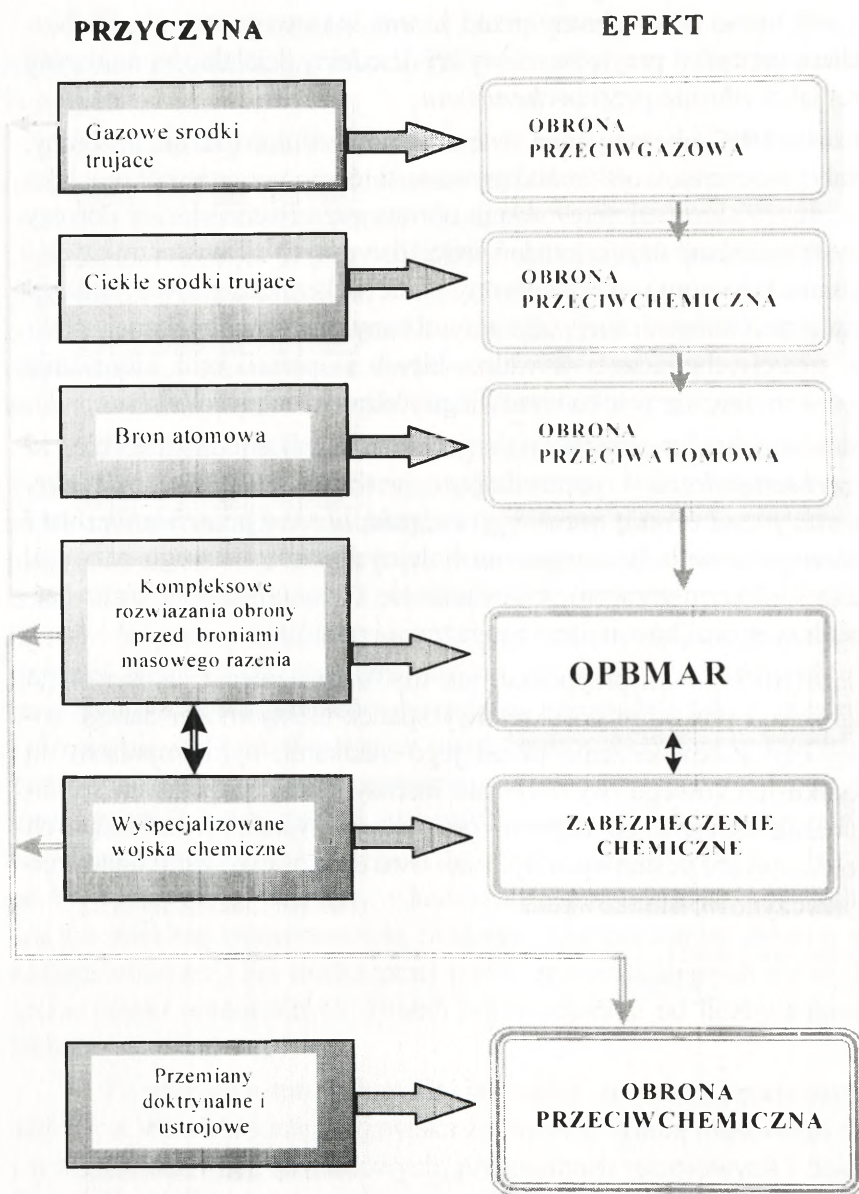
¹⁷ 16 czerwca 1977 r. zabezpieczenie chemiczne zostało formalnie zaakceptowane jako rodzaj zabezpieczenia działań bojowych przez Zespół Ministra Obrony Narodowej. - przyp. Aut.

wodowały połączenie treści obrony przed bronią masowego rażenia i zabezpieczenia chemicznego, i przyjęcie nazwy tej dziedziny działalności naukowej i praktycznej jako: **obrona przeciwchemiczna**.

Od roku 1992 obejmuje ona, wspólnie poprzednim rodzajom obrony, problemy zabezpieczenia wojsk rozwiązywane zarówno w czasie pokoju, jak i w okresie wojny. Zakres zainteresowania obrony przeciwchemicznej dotyczy przede wszystkim: zasad użycia i zadań specjalistycznych sił wykonawczych i środków, jakimi dysponują wojska obrony przeciwchemicznej, osób funkcyjnych obrony przeciwchemicznej; organów obrony przeciwchemicznej; praktyki obrony przeciwchemicznej w walce, bitwie i operacji oraz kierowania obroną przeciwchemiczną w toku wszelkiego rodzaju działań wojsk.

Moim zdaniem z przedstawionego opisu wynika jednoznacznie, że **obrona przeciwchemiczna** i poprzedzające ją formy: **zabezpieczenie chemiczne, obrona przed bronią masowego rażenia, obrona przeciwatomowa i obrona przeciwgazowa** były zawsze, na kolejnych etapach swego rozwoju, konsekwencją i efektem zarazem pojawiania się coraz nowszych, coraz bardziej doskonałych środków masowego rażenia i porażenia.

W każdym bowiem przypadku, jak myślę, osiągnięcie jakościowego wzrostu zagrożenia powodowało okresowy spadek efektywności danego rodzaju obrony czy zabezpieczenia przed jego skutkami, było impulsem do wzrostu wysiłku naukowego, wywoływało intensyfikację poszukiwań sposobów przełamania okresowego regresu, prowadzące wprost do zakładanych przemian pojęciowych, treściowych itp. I tak trwa do dziś owo zamknięte koło zależności przyczynowo-skutkowych.

Rys. 3 Etapy przekształceń obrony przeciwchemicznej zależnie od przyczyny twórczej

Rozdział 3

OBRONA PRZECIWCHEMICZNA JAKO DYSCYPLINA NAUKOWA

3.1. POJĘCIE, PRZEDMIOT BADAŃ, METODY BADAWCZE

Obrona przeciwchemiczna jest dyscypliną (specjalnością, dziedziną) naukową leżącą w kręgu zainteresowania nauk wojskowych, a konkretnie - sztuki wojennej. Świadczy o tym nagromadzona określona wiedza naukowa o zagadnieniach nań się składających, istniejąca struktura o charakterze instytucjonalnym, dysponowanie kadrą naukową zajmującą się rozwiązywaniem problemów stanowiących przedmiot badań, specyficzny język pozwalający na ściśle, jednoznaczne formułowanie słowne wyników poznania oraz metody i narzędzia badawcze stosowane w praktyce naukowej, a także zaplecze wykorzystywane w toku tych badań.

Szukając związków epistemologicznych, na każdą dyscyplinę naukową, zwłaszcza na definicje wyrażającą jej istotę, trzeba spojrzeć z różnych punktów widzenia, zwłaszcza zaś z punktu widzenia treściowego, przedmiotowego i zakresowego. Treściowy ogląd powinien wskazać na elementy metodologiczne i przedmiotowe obrony przeciwchemicznej. Jednakże wydaje się, iż to przede wszystkim przedmiotowy aspekt problematyki, jaka składa się na obronę przeciwchemiczną i pozostaje w ścisłych związkach z jej teorią, ukazuje obszary jej zainteresowania i wyłania problemy zakresowe.

Trudno przeceniać o ważności każdego z tych punktów widzenia z osobna. Jednak zważając na uwarunkowania powstawania i przemian tej dziedziny wiedzy specjalistycznej spójrzmy na powinności obrony przeciwchemicznej z punktu widzenia przedmiotowego.

Przede wszystkim wskaźmy na to, że jest opisową dziedziną wiedzy naukowej. Zajmuje się bowiem opisem stanu faktycznego specyficznych zjawisk, powiązanych z orężem oraz środkami masowego rażenia i porażenia, zachodzących na polu walki i wpływających na potrzeby oraz warunkujących możliwości obrony i ochrony wojsk przed nimi i ich skutkami. Para się bada-

niem wpływu szeroko pojmowanych skutków ewentualnego użycia broni tego rodzaju i środków masowego porażenia¹⁸ na elementy wymierne i niewymierne. Obiektami wymiernymi są w tym przypadku wojska, ich obiekty strukturalne, żołnierze, otoczenie pola walki (np. obiekty infrastruktury wojennej i gospodarczej) itp. Elementy niewymierne stanowią zjawiska i czynniki takie, jak zdolność bojowa, zdolność do wykonania zadań bojowych przez żołnierzy, zdolność psychomotoryczna itp. Zarówno jedno, jak i drugie są rozpatrywane w aspekcie czasowym, przestrzennym i materialnym. Poszukuje sposobów i środków zabezpieczenia i zmniejszenia poziomu (skali) zagrożenia wojsk i ich żołnierzy skutkami skażeń i zakażeń, odpowiadając na podstawowe pytania: czym?, jak?, jakie źródła?, gdzie?, kiedy wykonać? itp.

Z punktu widzenia zakresu zainteresowań trzeba, moim zdaniem, jednoznacznie podkreślić, że obrona przeciwchemiczna, jako dziedzina wiedzy naukowej, odnosi się do problemów i zagadnień dotyczących się i żołnierzy (elementy ożywione), i techniki wojennej, i oręża masowego rażenia (elementy nieożywione), mając w celu badanie naturalnych własności tych obiektów i nowych ich właściwości tworzonych lub powstałych pod wpływem negatywnych i pozytywnych czynników zjawisk zagrożeń, jakim się zajmuje.

Uwzględniając owe uwarunkowania można, moim zdaniem, zdefiniować ją w następującej treści:

Obrona przeciwchemiczna - to teoria i praktyka badania, rozwijania oraz opisu specyficznych zjawisk pola działań zbrojnych i związanych z nimi specjalistycznych zagadnień, dążąca do rozwiązywania problemów ochrony i obrony wojsk przed skutkami oddziaływania rażących czynników broni i środków masowego rażenia na otoczenie pola walki oraz wojska na nim się znajdujące.¹⁹

Z treści definicji wyraźnie wyłaniają się dwa odrębne choć wewnętrznie spójne znaczenia obrony przeciwchemicznej jako dziedziny działalności naukowej.

¹⁸ Przez pojęcie skutków użycia broni i środków masowego rażenia rozumie się tutaj skażenia promieniotwórcze, chemiczne, pożary i zakażenia biologiczne, a ponadto skutki użycia środków zapalających przez przeciwnika. - przyp. Aut.

¹⁹ Użyte w definicji pojęcia: ochrona i obrona interpretuje się następująco: obrona - zespół czynności i środków służących ochronie wojsk przed skutkami działania BMR; ochrona - zespół czynności mających w celu zabezpieczenie ludzi i sprzętu przed oddziaływaniem różnych czynników rażenia. - przyp. Aut.

⇒ Pierwsze, oznacza naukę, dyscyplinę naukową, teorię, której przedmiotem badań są zjawiska związane z obroną i ochroną wojsk przed skutkami broni i środków masowego rażenia;

⇒ Drugie, posiadające wymowę praktyczną, oznacza postępowanie osób funkcyjnych obrony przeciwchemicznej nad organizowaniem i realizowaniem przedsięwzięć, służących obronie i ochronie wojsk przed skutkami skażeń oraz nad przygotowaniem i wykonywaniem specjalistycznych zadań przez jej wojska w toku zbrojnych działań wojennych.

Jak interpretować cel tej dziedziny wiedzy?

Po rozważeniu podobieństw i różnic z innymi specjalnościami naukowymi, stoję na stanowisku, że pierwszoplanowym **celem obrony przeciwchemicznej jako dyscypliny naukowej** jest:

- *poznawanie,*
- *badanie*
- *opracowanie (opisywanie)*

istniejących i przewidywanych zjawisk walki zbrojnej związanych z szeroko pojmowaną obroną i ochroną wojsk przed skażeniami.

Następnym celem, zależnym od pierwszego, jest ustalanie reguł praktycznego postępowania, związanych z realizowaniem przedsięwzięć obronnych oraz organizowaniem i wykonywaniem zadań obrony przed skutkami różnorodnych skażeń w walce zbrojnej.

Tyle tylko, że cele te rozdzielają się na dwa kierunki.

Pierwszy z nich, to wysuwający się naprzód, przy badaniu treści obrony przeciwchemicznej, *cel poznawczy*, zwłaszcza że wyraźnie poszukuje się odpowiedzi na pytania: jaka będzie obrona przeciwchemiczna w walce zbrojnej?, jaki będzie jej obraz i charakter?, jakie ma cechy i właściwości?, czym one są i czym będą warunkowane?, dlaczego będą właśnie takie a nie inne, tzn. którego osiągnięcie wymaga rozważenia jakie prawidłowości w niej się przejawia.

Drugi kierunek wskazuje na cel praktyczny, który jasno i wyraźnie się przejawia przy rozwiązywaniu problemów teoretycznych i który można zamknąć w kilku ogólniejszych pytaniach: jak skutecznie obroną przeciwchemiczną w określonej skali walki zbrojnej i warunkach zagrożeń prowadzić?, jak ją przygotowywać? i jak nią kierować?

Mając powyższe na uwadze trzeba, jak sądzę, mocno podkreślić, że obrona przeciwchemiczna traktowana jako działanie, jako proces celowego, zorganizowanego działania nie jest sama przez się obiektem materialnym.

Mimo tego, nie będąc formalnie materialną, wyraża podobnie jak wszelkie działania, stany, zachowania, zmiany związek, stosunki itp. zachodzące w konkretnych i między konkretnymi obiektami materialnymi, którymi są siły zbrojne i ich poszczególne elementy oraz broń i środki masowego porażenia, a także rzeczywiste środowisko walki zbrojnej i materialne skutki, jakie ona wywołuje.

Jeśli tak, to powiedzmy wprost, iż przedmiot badań obrony przeciwchemicznej jest i musi być z natury złożony. Dzieje się tak dlatego, że w ścisłym ujęciu rzeczowym przedmiotem badań obrony przeciwchemicznej jest walka zbrojna i siły zbrojne (ich poszczególne składowe) we właściwym im niszczącym ruchu (stanach, zmianach, stosunkach i związkach), ale rozpatrywane z punktu widzenia użycia w niej i działania sił oraz środków służących obronie i ochronie przed skażeniami, są zagadnienia zagrożenia wojsk czynnikami rażącymi broni masowego rażenia i środków masowego porażenia oraz problemy związane z minimalizowaniem ich skutków.

Obiekty badane przez obronę przeciwchemiczną są zatem materialne. Toteż na tym tle rozpatruje i bada wzajemne wpływy czynników rażącego działania oręża masowego rażenia i środków masowego porażenia pochodzenia przemysłowego na siły zbrojne, traktując owe oddziaływania jako materialny przedmiot badań, a wyłaniające się z tego problemy obrony i ochrony przed skutkami tych oddziaływań, ujmowane są jako formalny przedmiot badań.

Z tego kreuje się specyfika obrony przeciwchemicznej pozwalająca na jej umiejscowienie w zabezpieczeniu bojowym wojsk.

Ogólnie mówiąc rezultatem owych badań są:

Po pierwsze, teoria obrony przeciwchemicznej, zwłaszcza zaś prawidła użycia i działania wojsk oraz obiektów militarnych i niemilitarnych w warunkach zagrożeń i oddziaływania skutków skażeń;

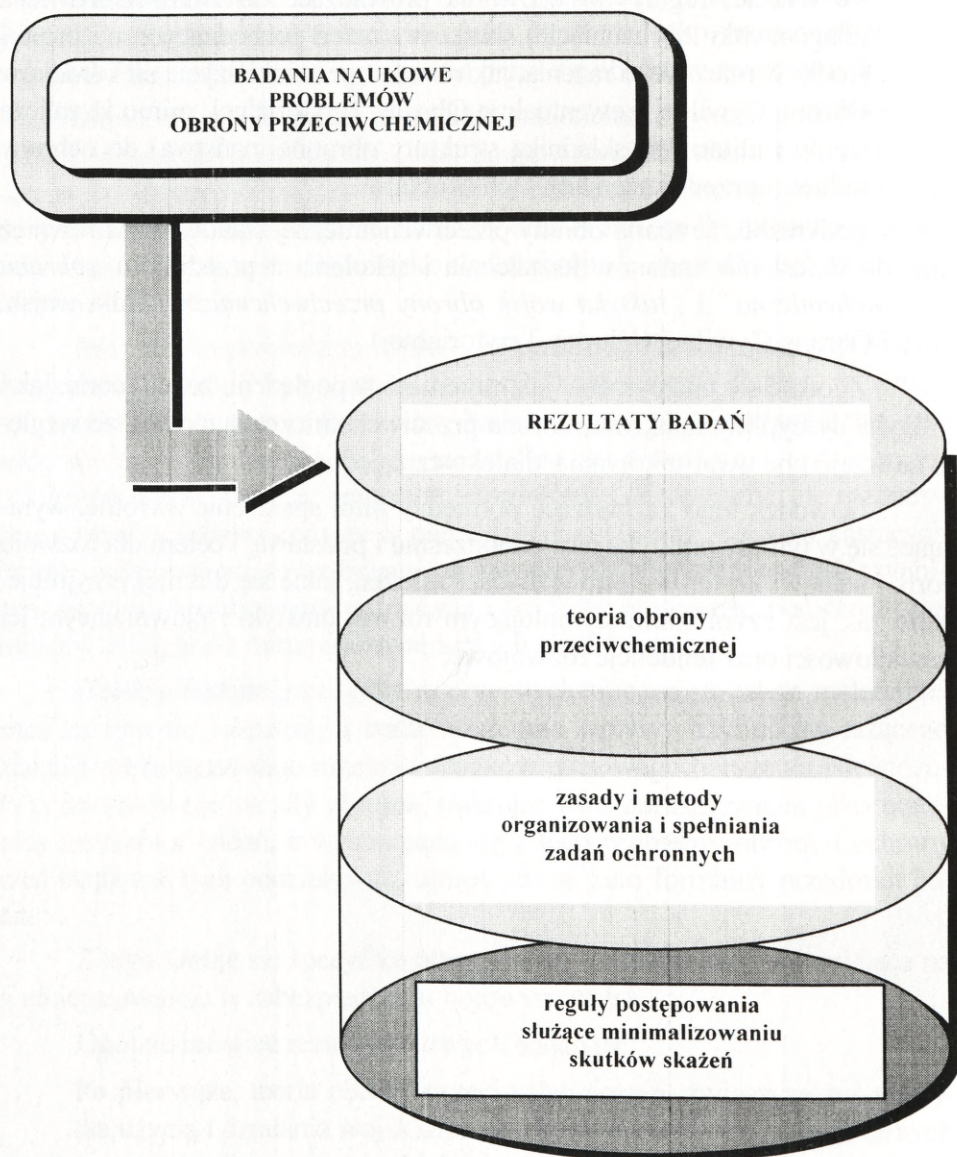
Po drugie, zasady i metody organizowania i spełniania zadań obrony przeciwchemicznej przez wszystkie rodzaje wojsk i służb oraz określenia sposobów wykonania zadań bojowych przez wojska w złożonej sytuacji skażeń na polu walki;

Po trzecie, reguły postępowania prowadzące do zminimalizowania (złagodzenia lub usunięcia) skutków skażeń pochodzących od broni i środków masowego rażenia, jak również prawidła użycia sił i środków Obrony Cywilnej (ewentualnie Obrony Terytorialnej, mimo iż zalicza się do militarnego składnika struktury obronnej państwa) do ochrony ludności przed skażeniami i ich skutkami.

Trzeba podkreślić, że teoria obrony przeciwochemicznej stanowi sobą również bazę do określenia kanonów kształcenia i szkolenia z przedmiotu „*obrona przeciwochemiczna*” i „*taktyka wojsk obrony przeciwochemicznej*” dla wojsk, służb i Obrony Cywilnej (Obrony Terytorialnej).

Zgodzić się także trzeba, jak miemam, z poglądem, że tak teoria, jak i praktyka dyscypliny naukowej obrona przeciwochemiczna stanowią, ze względu na wzajemne uwarunkowania, dialektyczną jedność.

Dowodzą tego zachodzące pomiędzy nimi sprzężenie zwrotne, wyrażające się w tym, iż praktyka jest jednocześnie i podstawą, i celem dla rozwoju teorii, i stanowi kryterium prawdziwości założeń, jakie się dla niej przyjmuje, teoria zaś, jest czynnikiem stymulującym rozwój praktyki i ujawniającym jej prawidłowości oraz tendencje rozwojowe.

Rys. 4 Efekty procesu badań obrony przeciwchemicznej

Metody badań są tak różne, jak różne są problemy podejmowane i składające się na daną dyscyplinę naukową. Jak wskazałem wcześniej przedmiot badań obrony przeciwochemicznej jest wieloaspektowy. Toteż jeżeli ową złożoność przyjmiemy jako kryterium podziału, możemy wyodrębnić w obronie przeciwochemicznej dwa kategorie badań, a mianowicie: badania *monodyscyplinarne* i *interdyscyplinarne*.

I o ile te pierwsze nie wykraczają poza zakres zainteresowania specjalistów, reprezentujących tę dziedzinę naukową, o tyle te drugie ujmują zazwyczaj wspólny przedmiot - takim jest w tym przypadku walka zbrojna - w wielu różnych aspektach, właściwych dla poszczególnych dyscyplin (uprawianych w Akademii Obrony Narodowej) nim się zajmujących. A że badania tego rodzaju dominują w obronie przeciwochemicznej, albowiem obejmują wiele powiązanych z sobą problemów, zarówno czysto teoretycznych, jak i mających znaczenie praktyczne, wobec tego są i muszą być badaniami kompleksowymi. Skoro tak, to złożony przedmiot badań ujmuje się w sposób systemowy i systemowo organizuje badania. Z tego zaś wynika, że - moim zdaniem - wszelkie badania prowadzone w procesie zgłębiania przedmiotu obrony przeciwochemicznej są i być powinny badaniami systemowymi.

Nie ulega wątpliwości, iż każda dyscyplina naukowa ma swój warsztat metodologiczny. Decyduje on o metodach i sposobach prowadzenia badań naukowych, o zespole zabiegów poznawczych (działań i czynności) stosowanych w celu wykrywania prawd o obiektywnej rzeczywistości, o ich uzasadnieniu i przedstawianiu w formie pojęć, twierdzeń i teorii naukowej.

Z charakteru i zakresu zainteresowania obrony przeciwochemicznej wynika, że jest interdyscyplinarną nauką ścisłą, chociaż o dobitnych cechach nauk humanistycznych. Stąd też, wskazując na metody stanowiące o sposobie badania rzeczy i zjawisk charakterystycznych dla niej, i podobnych innym specjalnościom naukowym, na pierwszym miejscu trzeba postawić *obserwację naukową*. Ją trzeba traktować jako metodę podstawową wraz z jej odmianami, właściwymi temu co stanowi przedmiot badań. A więc będzie to: *bezpośrednia obserwacja naukowa* z pomocą naturalnych człowiekowi władz poznawczych i z pomocą przyrządów dobieranych odpowiednio do rozwiązywanego problemu, *bezpośrednia obserwacja naukową zmian jakościowych i ilościowych* zachodzących w badanych zjawiskach oraz *pośrednia obserwacja naukowa* związana z zagadnieniami badawczymi, pozwalająca na tworzenie i

przyjmowanie odpowiednich mierników, kryteriów itp. stosownych do zakresu procedury badawczej.

Bardzo istotne i poczesne miejsce - moim zdaniem - w metodach badań naukowych obrony przeciwchemicznej zajmują *metody humanistyczne*. Ważkie albowiem przy ich pomocy wyłaniane są cechy badanych zjawisk i ich zależności, a przy tym pozwalają na zrozumienie problemu, intuicyjne jego ujęcie, jako części lub całości i na ocenę jego wartości teoretycznych i praktycznych. Wydaje się, że w tym przypadku można przytoczyć (wg Ajdukiewicza) następujące typy (tryby) postępowania:

a) *wyjaśniający* (nomotyczny)²⁰, do którego zalicza się:

- zbieranie faktów naukowych;
- odkrywanie praw i ich wyjaśnianie z pomocą zasad i hipotez²¹;
- konstruowanie teorii wyjaśniających rozleglejsze dziedziny wyznaczone przez określone i ujawniające się fakty.

b) *sprawozdawczy* (idiograficzny)²², specyficzny dla tej dziedziny wiedzy albowiem obejmuje ona badanie wielu swoistych i niepowtarzalnych faktów i zjawisk, chociaż bez odkrywania praw nimi rządzącymi, mający w celu:

- rozpoznanie faktów jednostkowych, składających się na dane zjawisko;
- zdanie sprawy z tych faktów;
- opisanie faktów i ich/ w ich konkretnej postaci.

Wskazałem wcześniej na złożoność przedmiotu badań i na badania systemowe problematyki obrony przeciwchemicznej. Warto zatem wymienić jeszcze jedną z metod, jaką jest *podejście systemowe*. Jest to metoda ogólnonaukowa wymagająca: traktowania badanego przedmiotu jako systemu, tj. uporządkowanej i względnie samodzielnej złożonej całości, która jest zarazem podsystemem w systemie wyższego rzędu; ustalenia i zbadania elemen-

²⁰ Nomos - prawo, istotą nauk nomotycznych jest określenie celu, jakim jest formułowanie i wykrywanie praw nauki. - przyp. Aut.

²¹ Najczęściej hipotezy traktuje się jako przypuszczenie naukowe wysunięte dla objaśnienia jakiegoś zjawiska lub szeregu zjawisk, wymagające sprawdzenia, rzadziej jako orzeczenie niezupełne, przypuszczenie. - przyp. Aut.

²² Idios - jednostka. Idiograficzny to znaczy zajmujący się ustalaniem, opisem i wyjaśnianiem jednostkowych, niepowtarzalnych faktów i zdarzeń. Przyp. Aut.

tów systemu i ewentualnie podsystemów, ustalenie i zbadanie związków między częściami składowymi; analizy funkcji i schematu funkcjonowania systemu; uzasadnienia celowości (lub niecelowości) zachowania się systemu w różnych warunkach walki zbrojnej itp.

Obok niej bardzo często występuje i będzie występować *podejście strukturalne*, które najczęściej ogranicza się do badania układu związków i współzależności między elementami systemu obrony przeciwchemicznej i systemu walki zbrojnej, tj. sposobów (zasad) wzajemnego odnoszenia się do siebie elementów składowych - problemów naukowych - i łączenia ich w określony system.

W obronie przeciwchemicznej tymi między innymi metodami bada się związki, współzależności i oddziaływania wzajemne oręża oraz czynników masowego rażenia na elementy strukturalne wojsk i środowisko pola walki zbrojnej, na zagadnieniach obrony i ochrony przed ich skutkami oraz wyłania zasady i sposoby działania, zmierzającego do ograniczania (minimalizowania) różnych negatywnych oddziaływań

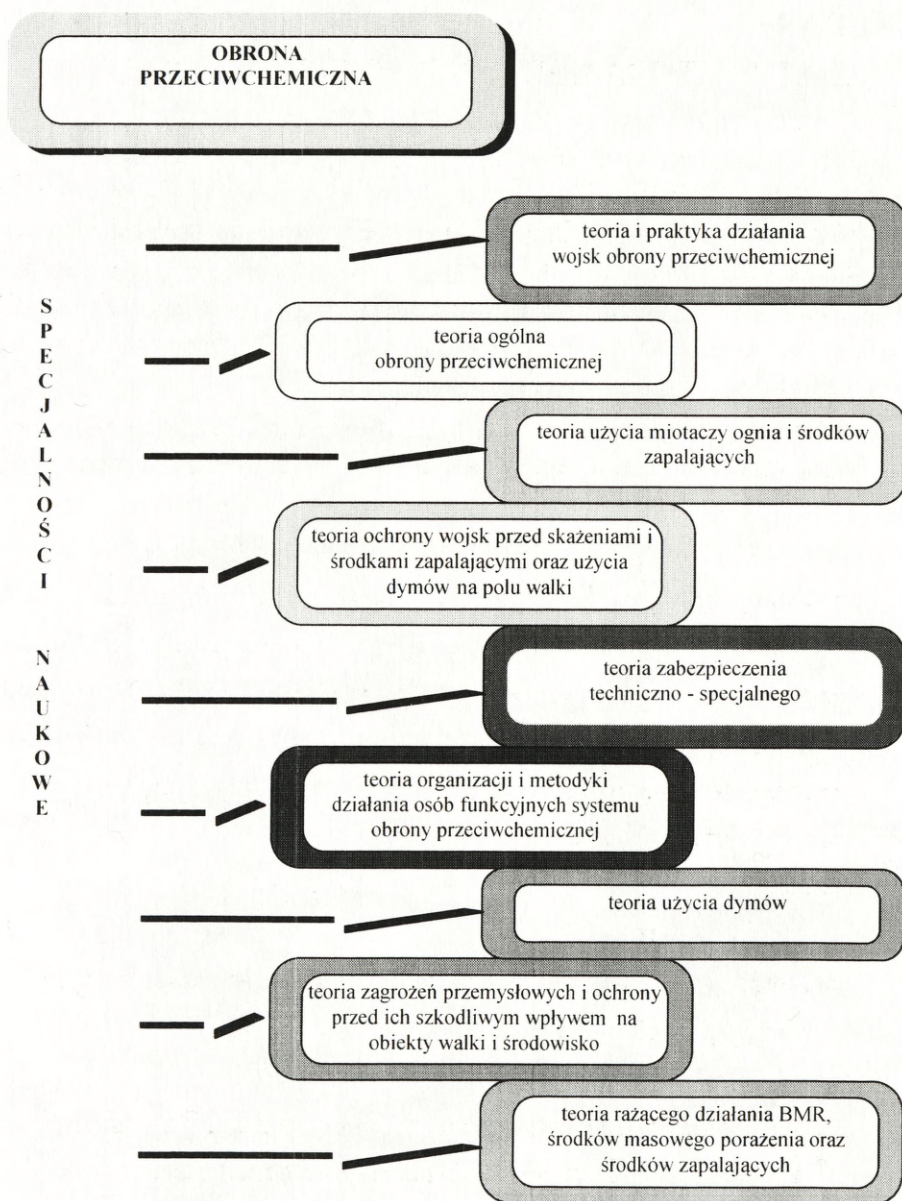
Oczywistym jest, że mogą być stosowane inne metody tworzące warsztat badań problemów obrony przeciwchemicznej. Wskazałem tutaj na te, które, moim zdaniem, są najczęściej używane. Wszak jest pewne, że o tym jaka metoda zostanie użyta zawsze będzie decydować określone zjawisko o specyficznych cechach, własnościach i właściwościach poddane badaniu.

3.2. STRUKTURA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

Jak każda inna dyscyplina naukowa, tak i obrona przeciwchemiczna ma swą strukturę. Składają się na nią działy (podspecjalności), które wyłoniły się z praktyki na przestrzeni minionych lat. Wielką presję na ich treści wywarł rozwój oręża, powodującego masowe porażenia oraz przemiany jakie zaszły w postrzeganiu roli i miejsca obrony przeciwchemicznej w siłach zbrojnych, przeznaczenia i wyposażenia wojsk obrony przeciwchemicznej i środków ochrony żołnierzy.

Działy te są jednocześnie specyficznymi kierunkami badań naukowych. Wziąwszy za podstawę krąg zainteresowań obrony przeciwchemicznej wyróżnia się w niej:

- ⇒ *teorię ogólną obrony przeciwchemicznej;*
- ⇒ *teorię i praktykę działania wojsk obrony przeciwchemicznej (tatykę wojsk obrony przeciwchemicznej, część składową taktyki);*
- ⇒ *teorię rażącego działania broni masowego rażenia, środków masowego porażenia oraz środków zapalających;*
- ⇒ *teorię ochrony wojsk przed skażeniami i środkami zapalającymi;*
- ⇒ *teorię użycia dymów na polu walki;*
- ⇒ *teorię użycia miotaczy ognia i środków zapalających w działaniach bojowych;*
- ⇒ *teorię organizacji i metodyki działania osób funkcyjnych systemu obrony przeciwchemicznej;*
- ⇒ *teorię zabezpieczenia techniczno-specjalnego;*
- ⇒ *teorię zagrożeń przemysłowych i ochrony przed ich szkodliwym wpływem na obiekty pola walki i środowisko naturalne.*

Rys. 5 Struktura dyscypliny naukowej obrona przeciwchemiczna

3.3. CHARAKTERYSTYKA SPECJALNOŚCI NAUKOWYCH

Teoria ogólna obrony przeciwchemicznej dzieli się na dwie specyficzne specjalności naukowe, z których: pierwsza interesuje się jej przedmiotem oraz strukturą, druga zaś, zajmuje się metodologią badań naukowych.

Jej zadaniem jest uściślenie zakresu zainteresowania i struktury dyscypliny naukowej, stosownie do przemian, jakie mają miejsce w sztuce wojennej, operacyjnej i taktyce oraz w rozwoju oręża, determinującego te przemiany, a także wypracowanie metodyki badań problemów obrony przeciwchemicznej odpowiednio do potrzeb i możliwości ich spełnienia.

Ogólnie mówiąc bada możliwości ochrony i obrony żołnierzy wojsk na tle walki zbrojnej i w sytuacji różnorodnych zagrożeń, wykrywa prawidłowości, formułuje hipotezy, twierdzenia itp. Tworzy zasady teoretyczne praktycznego postępowania w realizacji zadań obronno-ochronnych, kierowania ich wykonaniem oraz wszechstronnego ich zabezpieczenia.

Teoria i praktyka działania wojsk obrony przeciwchemicznej - to inaczej: taktyka wojsk obrony przeciwchemicznej, która jest częścią składową taktyki. Dzieli się na: teorię ogólną taktyki wojsk obrony przeciwchemicznej oraz taktykę specjalistycznych oddziałów wojsk obrony przeciwchemicznej.

Teoria ogólna taktyki wojsk obrony przeciwchemicznej określa zasady i sposoby wykonania specjalnych działań bojowych przez ich oddziały i pododdziały, i reguły postępowania w działalności osób funkcyjnych i organów tych wojsk oraz współdziałania z jednostkami rodzajów wojsk i służb w walce, w działaniach taktycznych i operacyjnych, w czasie walki zbrojnej.

Obejmuje zagadnienia przygotowania i realizowania specjalistycznych zadań, których wykonanie stwarza jednostkom rodzajów wojsk i służb warunki wykonania zadań bojowych w złożonej sytuacji skażeń i zagrożeń potencjalnego pola walki. Przedmiotem jej badań są czynności organizatorskie i wykonawcze specjalnych działań bojowych oraz zagadnienia kierowania, zabezpieczenia techniczno-specjalnego i zabezpieczenia logistycznego oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej.

Natomiast praktyka taktyki ogólnej wojsk obrony przeciwchemicznej zawiera się w przygotowaniu i prowadzeniu przez ich siły i środki specjalnych zadań, stwarzających wojskom warunki do działania w sytuacji zagrożeń i skażeń oraz w zaspokojeniu potrzeb obronnych, ochronnych i materiałowych

tych sił, zależnie od sytuacji skażeń i okoliczności zagrożeń na polu działań wojennych.

Zakres zainteresowania obejmuje: zasady użycia i zadania specjalistycznych sił i środków oraz reguły postępowania osób funkcyjnych i organów obrony przeciwochemicznej, zabezpieczenie techniczno - specjalne, zabezpieczenie logistyczne; obronę przeciwochemiczną w walce i operacji oraz kierowanie obroną przeciwochemiczną traktowaną jako system.

Taktyka specjalistycznych oddziałów wojsk obrony przeciwochemicznej obejmuje przygotowanie i prowadzenie specjalnych działań bojowych przez poszczególne wyspecjalizowane rodzaje sił wojsk obrony przeciwochemicznej. Określa normy i sposoby wykonania specjalnych zadań, użycia sił i środków do ich wykonania, zasady kierowania nimi, zabezpieczenia techniczno - specjalnego i logistycznego.

Teoria rażącego działania broni masowego rażenia, środków masowego porażenia oraz zapalających zaprzęta swą uwagę wyjaśnianiem i opisem zjawisk takich, jak: podstawy fizyczno-chemiczne broni masowego rażenia i środków zapalających, rażące działanie broni chemicznej, rażące działanie broni nuklearnej, rażące działanie broni biologicznej, rażące działanie środków zapalających i rażące oddziaływanie środków promieniotwórczych oraz niebezpiecznych substancji chemicznych pochodzenia przemysłowego na żołnierzy, obiekty pola walki, ludność i środowisko.

W trakcie rozwiązywania zagadnień wchodzących w zakres jej zainteresowania dokonuje ustaleń, zmierzających ku wyjaśnieniu sposobów rażącego oddziaływania nowych i perspektywicznych rodzajów oręża, jakie może być użyte na polu współczesnej i perspektywicznej wojny. Dorobek tej specjalności jest wykorzystywany w toku rozwiązywania wyłaniających się problemów innych teorii obrony przeciwochemicznej, zwłaszcza zaś teorii i praktyki działania wojsk obrony przeciwochemicznej (taktyki wojsk obrony przeciwochemicznej), teorii zagrożeń przemysłowych i ochrony przed ich szkodliwym wpływem na obiekty pola walki i środowisko naturalne.

Teoria ochrony wojsk przed skażeniami i środkami zapalającymi rozwijała się od momentu pojawienia się zagrożeń bronią chemiczną. Jest ona prekursorką wszelkich poczynań tworzących wizję i kształt obrony przeciwochemicznej. Ponieważ łączy w sobie wiele zasadniczych kwestii wyłaniają-

cych się z innych specjalności obrony przeciwchemicznej, jest swoistym polem między nimi. Ujmuje w treści następujące podspecjalności naukowe, których istotą są problemy dotyczące:

1. wykrywania wybuchów jądrowych, uderzeń bronią chemiczną i środkami zapalającymi;
2. prognozowania rozmiarów skutków użycia broni masowego rażenia i środków zapalających na polu walki, bitwy i operacji w toku walki zbrojnej;
3. rozpoznania skażeń i zakażeń w obszarze działań bojowych wojsk i rozmieszczenia (przebywania) ludności;
4. indywidualnej i zbiorowej ochrony wojsk przed skutkami rażącego działania różnorodnych czynników rażących broni masowego rażenia, środków zapalających, a także promieniotwórczych i toksycznych środków przemysłowych, zarówno w czasie pokoju, jak i wojny;
5. kontroli napromienienia i stopnia skażenia wojsk i terenu oraz ich dekontaminacji.
6. szkolenia przeciwchemicznego wojsk;
7. obrony ABC (NBC);
8. problematyki działań ratowniczych.

Teoria użycia dymów na polu walki zbrojnej dzieli się na trzy podspecjalności, a mianowicie na:

- a) wykorzystanie efektów stosowania środków dymnych w
- b) działaniach bojowych;
- c) wykorzystania środków dymnych w działaniach operacyjnych;
- d) wykorzystania dymów na potrzeby działań sił OC (OT).

W jej ramach prowadzone są badania mające w celu wyłonienie lub skorygowanie wypracowanych zasad i metod realizacji przedsięwzięć i sposobów wykonywania zadań służących maskowaniu wojsk, w ramach maskowania ogólnego i operacyjnego, uwzględniającego przeciwdziałanie urządzeniom naprowadzania i obserwacji (wykorzystującym zakres widma światła widzialnego oraz bliskiej i średniej podczerwieni) i dostosowania tych przedsięwzięć i zadań do zmieniających się warunków pola walki.

Teoria użycia miotaczy ognia i środków zapalających w działaniach bojowych ujmuje następujące podspecjalności:

- a) teorię użycia środków zapalających w walce;
- b) teorię użycia środków zapalających w działaniach operacyjnych.

Teoria organizacji i metodyki działania osób funkcyjnych systemu obrony przeciwochemicznej odnosi się do działalności organów i osób funkcyjnych kierownictwa oraz obiektów wojsk obrony przeciwochemicznej, składających się na „system obrony przeciwochemicznej”.

Zajmuje się poczynaniami:

- 1) szefa (Szefostwa) wojsk obrony przeciwochemicznej Dowództwa Wojsk Łądowych, szefów wojsk obrony przeciwochemicznej okręgów wojskowych (Związku Operacyjnego, Korpusu), szefów obrony przeciwochemicznej związków taktycznych i oddziałów, instruktorów obrony przeciwochemicznej batalionów, kierowników ośrodków i stacji obliczeniowo - analitycznych skażeń oraz dowódców oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwochemicznej;
- 2) obiektów typu: ośrodki i stacje obliczeniowo-analityczne skażeń szczebla centralnego - COAS, okręgowego - OAS i dywizyjnego - SOAS, które są przeznaczone do: sterowania systemem (siecią) wykrywania skażeń związków operacyjnych i taktycznych, zbierania i przetwarzania informacji o skali i skutkach użycia broni masowego rażenia oraz uwolnienia toksycznych środków przemysłowych w obszarze walki, bitwy i operacji, analizy przewidywanej, prognozowanej i rzeczywistej sytuacji skażeń oraz przedstawiania szefom wojsk obrony przeciwochemicznej (szefom obrony przeciwochemicznej) wniosków o potrzebach i zakresie ochrony i obrony wojsk przed skutkami skażeń i zakażeń;
- 3) oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwochemicznej: pułk przeciwochemiczny; bataliony obrony przeciwochemicznej okręgu wojskowego i kompanie specjalistyczne wchodzące w ich struktury, które mogą działać samodzielnie, a także klucz śmigłowców rozpoznania skażeń (i zadymiania).

Teoria zabezpieczenia techniczno-specjalnego zajmuje się trudnymi zagadnieniami tworzenia zasad organizowania i realizowania przedsięwzięć związanych z: utrzymaniem uzbrojenia i specjalistycznego sprzętu technicznego w gotowości do użycia; odtwarzaniem sprawności technicznej sprzętu uszkodzonego; zapewnieniem możliwości ponownego wykorzystania sprzętu po naprawie.

W kręgu jej zainteresowania leży:

- a) **zabezpieczenie techniczne** - które obejmuje zabezpieczenie techniczno - przeciwchemiczne i techniczne czołgowo - samochodowe wojsk obrony przeciwchemicznej;
- b) **logistyka** - ujmująca zabezpieczenie materiałowe, medyczne, kwaterunkowe, handlowo-bytowe i finansowe;
- c) **zabezpieczenie metrologiczne** - zajmujące się specjalnym sprzętem pomiarowym stanowiącym wyposażenie oddziałów i pododdziałów. Jego podstawowym celem jest zapewnienie przede wszystkim jednolitości i wymaganej niezbędnej dokładności pomiarów oraz utrzymaniem wiarygodności technicznych parametrów sprzętu pomiarowego i ochronnego.

Teoria zagrożeń przemysłowych i ochrony przed ich szkodliwym wpływem na obiekty pola walki i środowisko naturalne obejmuje zjawiska skażeń chemicznych i promieniotwórczych, źródła, środki, mechanizmy powstawania i wpływ ich skutków na obiekty i otoczenie pola walki zbrojnej, problemy monitorowania obszarów występowania oraz działania podejmowane dla ochrony przed negatywnymi następstwami tych skażeń.

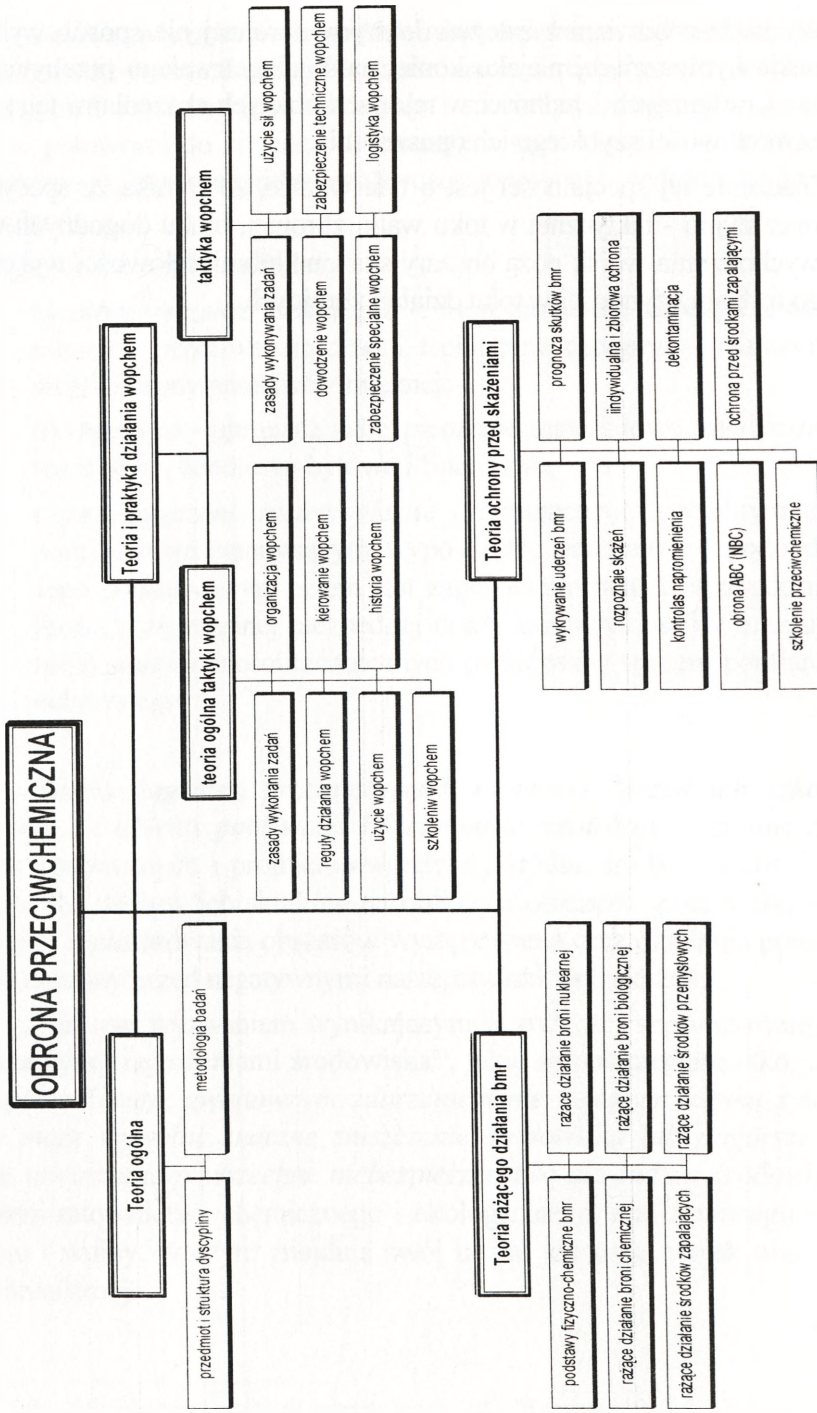
Nowym wyzwaniem wynikającym z trudności spowodowanych nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska²³, jakie są postrzegane jako: *zagrożenie spowodowane gwałtownym zdarzeniem nie będącym klęską żywiołową, które może wywołać znaczne zniszczenie środowiska lub pogorszenie jego stanu, stwarzając powszechne niebezpieczeństwo dla ludzi i środowiska*, jest problem ratownictwa chemicznego i ekologicznego, realizowanego w czasie pokoju i wojny, w czym znajdują swój udział jednostki wojsk obrony przeciwchemicznej.

²³ Zob. Definicje pojęć z zakresu ochrony środowiska. Warszawa 1993, s. 47

Wychodząc bowiem z założeń doktryny obronnej nie sposób wykluczyć sytuacji wymuszającej niejako konieczność długotrwałego przebywania wojsk, sił niemilitarnych i ludności w rejonach objętych skażeniami tego rodzaju, bez możliwości szybkiego ich opuszczenia.

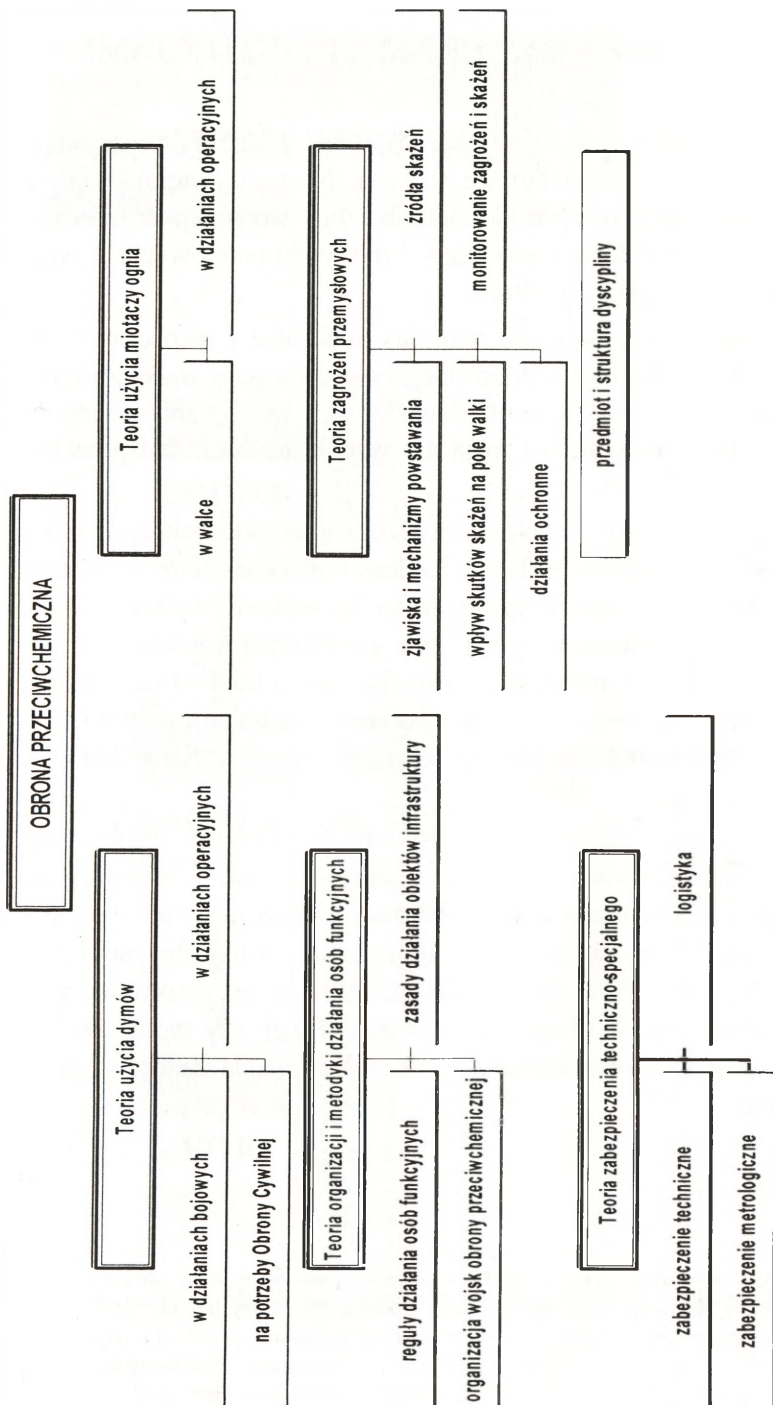
Znaczenie tej specjalności jest o tyle ważkie, że wynika ze specyfiki sytuacji operacyjno - taktycznej w toku walki zbrojnej, braku dogodnych warunków wychodzenia wojsk poza obszary skażone lub niecelowości wykonywania tego rodzaju czynności w toku działań zbrojnych.

Obrona przeciwchemiczna - teoria i praktyka

Rys. 6 Struktura dyscypliny "obrona przeciwchemiczna" i zakres jej specjalności - część pierwsza

Obrona przeciwwchemiczna - teoria i praktyka

Rys. 7 Struktura dyscypliny "obrona przeciwwchemiczna" i zakres jej specjalności - część druga

3.4. ZWIĄZKI Z INNYMI NAUKAMI I INSTYTUCJAMI

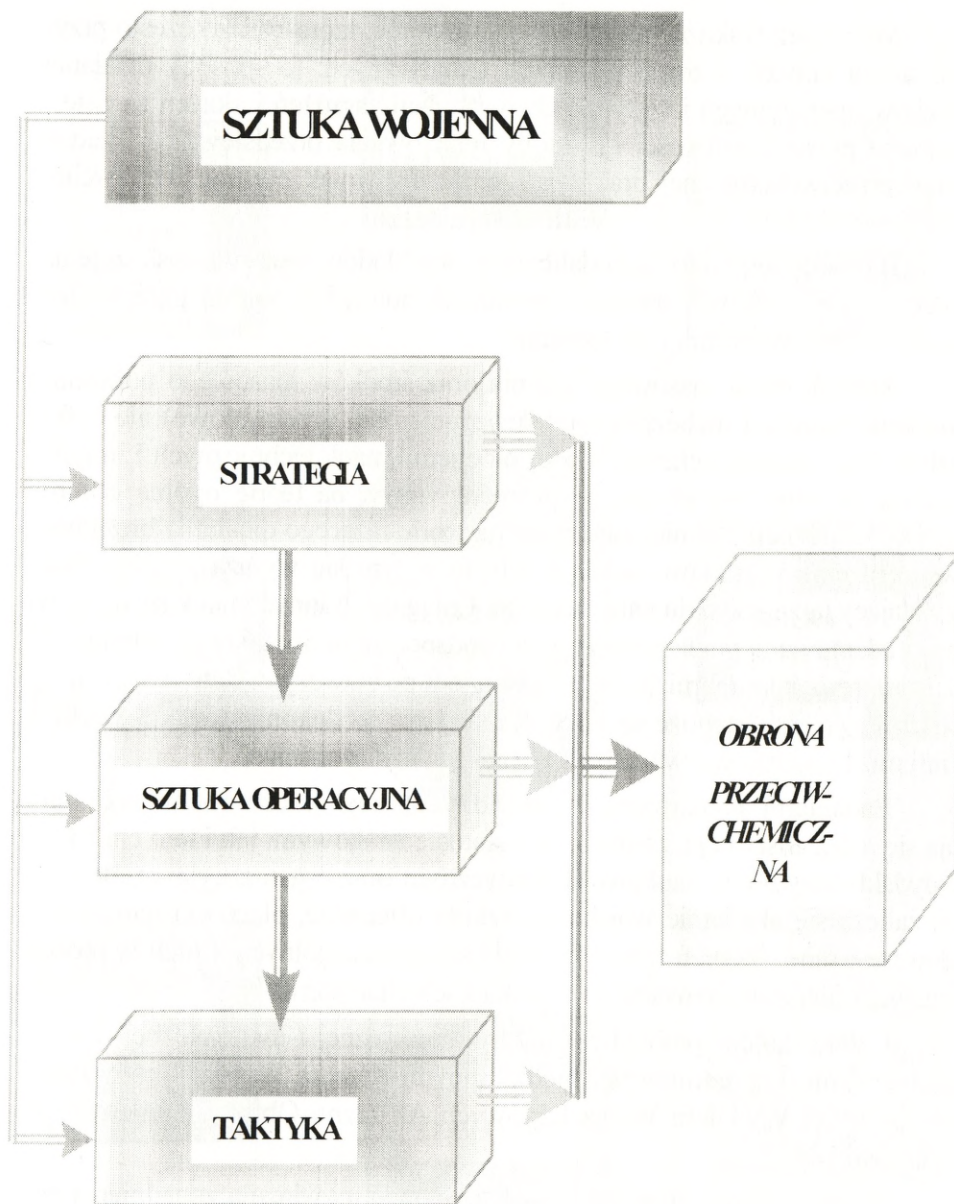
Obrona przeciwchemiczna, podobnie jak i inne dziedziny (specjalności) wiedzy wojskowej, nieustannie się rozwija. Na to wywierają wpływ przemiany strukturalne sil zbrojnych, dokonania sztuki wojennej, sztuki operacyjnej i taktyki oraz innych rodzajów nauk i dyscyplin naukowych, a więc zarówno nauki wojskowe, jak i „cywilne”.

Również stale zmieniające się rozmiary ilościowe i jakościowe oddziaływań negatywnych skutków różnorodnego oręża na polu walki zbrojnej powodują, że przeciwstawianie się temu zjawisku wymaga sięgania często do takich nauk, jakie zdawałoby się nie mają nic wspólnego z obrona przeciwchemiczną.

Wystarczy napomknąć o ekologii czy sozologii, z których czerpie się wiedzę o sposobach oddziaływania skażeń i zakażeń na ekosystemy²⁴, o metodach ochrony i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom wywoływanym przez promieniotwórcze i chemiczne toksyczne środki przemysłowe w środowisku pola walki, wystarczy wspomnieć o medycynie, a konkretnie o toksykologii nieodłącznie związanej z przedsięwzięciami i zadaniami ochronnymi, jakimi zajmuje się obrona przeciwchemiczna, chcąc przeciwdziałać skutkom użycia broni chemicznej itp.

Nie ulega wątpliwości, iż bezpośredni wpływ na kształt, zakres i obszar zainteresowania obrony przeciwchemicznej, jako specjalności (dyscypliny) naukowej wywierają nauki wojskowe, zwłaszcza sztuka wojenna, operacyjna i taktyka. Jeżeli one bowiem ustalają zasady walki zbrojnej i sposoby działania związków operacyjnych i taktycznych, to jest oczywistym, że czy to prawidła użycia wojsk obrony przeciwchemicznej, czy reguły organizowania i realizowania jej przedsięwzięć oraz wykonywania zadań, są przez nie determinowane.

²⁴ Ekosystem - układ stworzony przez wszystkie organizmy zasiedlające dany obszar i tworzące zespół biotyczny wraz z ich środowiskiem abiotycznym. Wszystkie elementy ekosystemu pozostają we współzależności i warunkują się wzajemnie przez oddziaływanie organizmów żywych na ich siedlisko i siedliska na występujące w nich organizmy oraz przez wzajemne oddziaływanie. Definicje pojęć z zakresu ochrony środowiska. Warszawa 1993, s. 34.

Rys. 8 Związki obrony przeciwchemicznej ze sztuką wojenną

Można też wskazać na zależność odwrotną, którą bardzo często przytacza się na łamach różnych publikacji tematycznych: to sposoby działania związków operacyjnych i taktycznych w sytuacji zagrożeń i skażeń są determinowane przez możliwości i sposoby realizowania przedsięwzięć i zadań obrony przeciwchemicznej oraz przez działania wojsk obrony przeciwchemicznej.

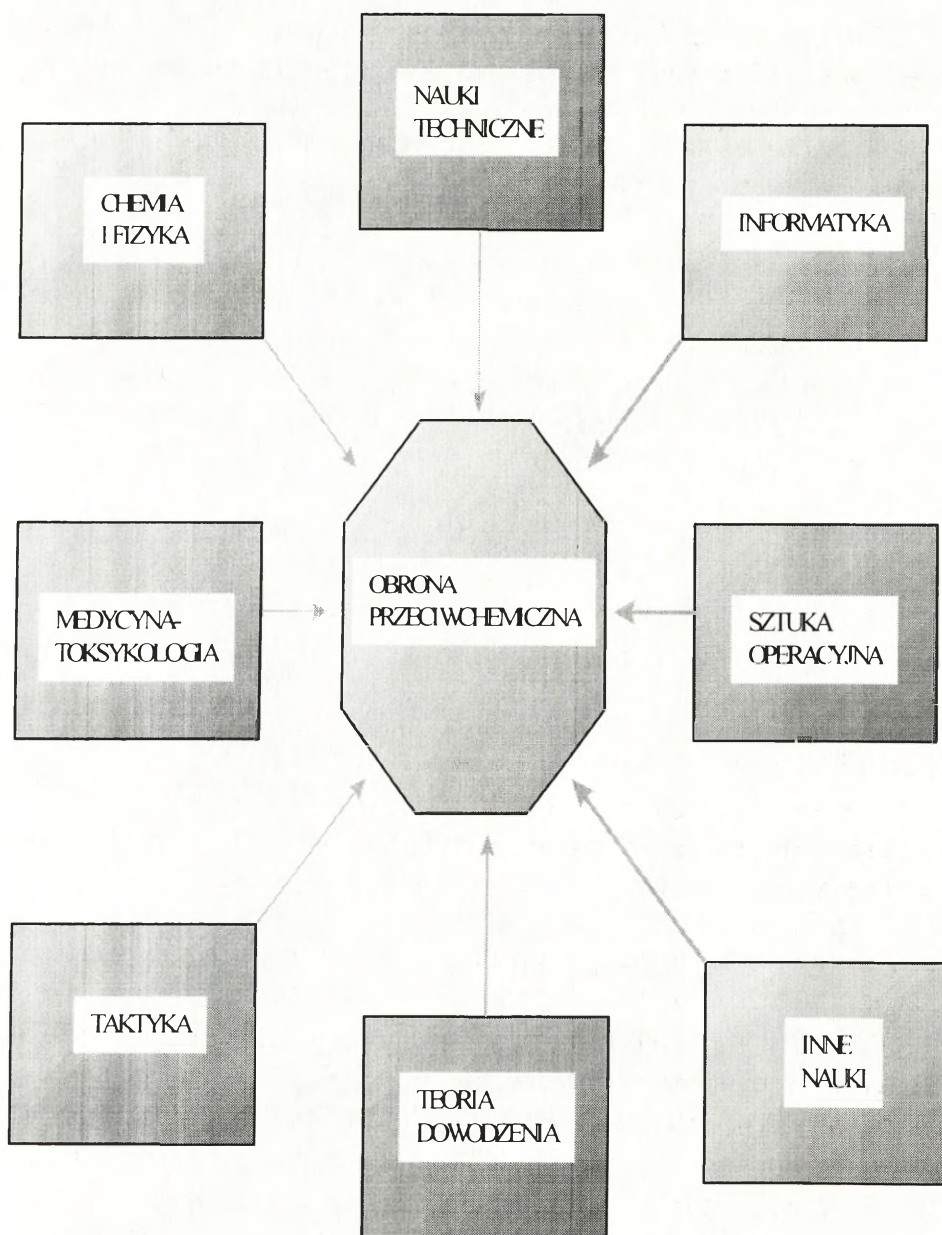
Bez względu na to ile podalibyśmy przykładów wszystko wskazuje na występowanie swoistych sprzężeń zwrotnych pomiędzy obroną przeciwchemiczną i innymi naukami, i ich teoriami.

Rozwój broni masowego rażenia oraz środków masowego porażenia (promieniotwórcze i niebezpieczne toksyczne środki przemysłowe) nie byłby możliwy bez osiągnięć chemii, fizyki, biochemii, nauk technicznych i innych. Ponieważ te nauki wywierają bezpośredni wpływ na teorię ogólną obrony przeciwchemicznej, a w niej zwłaszcza na teorię rażącego działania broni masowego rażenia i środków zapalających, to w tym się wyraża jej charakter, pozwalający ją zaliczyć do nauk ścisłych. Osiągnięcia innych nauk są w różny sposób adaptowane przez poszczególne podspecjalności naukowe, odpowiednio do zakresu, jaki ogarniają swym zasięgiem poznawczym. Zatem rozwój tej dziedziny wiedzy nie może się obyć bez sięgania do dokonań różnych nauk, z jakimi musi pozostawać w ścisłych związkach i zależnościach.

Badaniami naukowymi z dziedziny obrony przeciwchemicznej zajmują się różne instytucje, zarówno te o statusie naukowym, jak i te o charakterze dydaktycznym czy naukowo-dydaktycznym oraz organizacyjnym, do których zalicza się akademie wojskowe, szkoły oficerskie, placówki naukowo-badawcze i inne. Stopień zaangażowania się poszczególnych z nich w proces poznawczy jest zróżnicowany, co wynika z ich charakteru.

Całością problemów natury teoretycznej i dydaktycznej obrony przeciwchemicznej zajmuje się między innymi Katedra Wojsk Obrony Przeciwchemicznej Wydziału Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej w Warszawie.

Wyższe szkoły oficerskie i inne akademie rozwiązują zagadnienia natury dydaktycznej odnoszące się do metodyki szkolenia wojsk, które następnie są wdrażane i wykorzystywane w procesie szkolenia żołnierzy w jednostkach wojskowych rodzajów wojsk i służb.

Rys. 9 Powiązania „obrony przeciwchemicznej” z innymi dziedzinami wiedzy

Ważną rolę ogrywają tu okręgi wojskowe i ich Szefostwa Wojsk Obrony Przeciwchemicznej, albowiem są one instytucjami wdrażającymi ustalenia teoretyczne dyscypliny naukowej: „obrona przeciwchemiczna”, weryfikują je w praktycznym działaniu ćwiczebno-szkoleniowym i wyłaniają wnioski związane z potrzebami modernizowania starych i wprowadzania nowych rozwiązań teoretycznych.

Zagadnieniami obrony przeciwchemicznej odnoszonymi do ludności zajmują się instytucje i placówki podległe różnym ministerstwom, a ordynatorem owych poczynań jest Sztab Obrony Cywilnej Kraju. Można tu wskazać Państwową Agencję Atomistyki, zajmującą się problemami ochrony radiologicznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej, czy Wojskowy Instytut Chemii i Radiometrii i różne inne resorty i instytucje.

3.5. ZAPLECZE OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

Istotnym elementem składowym każdej dyscypliny naukowej jest jej zaplecze. W przypadku obrony przeciwchemicznej składają się nań:

- ⇒ sztaby jednostek wojskowych szczebla taktycznego i operacyjnego;
- ⇒ jednostki wojskowe rodzajów wojsk i służb oraz wojsk obrony przeciwchemicznej;
- ⇒ poligony ogólne i specjalistyczne;
- ⇒ biblioteki;
- ⇒ wydawnictwa i czasopisma;
- ⇒ wydawnicze zaplecze techniczne;
- ⇒ wojskowe uczelnie zagraniczne.

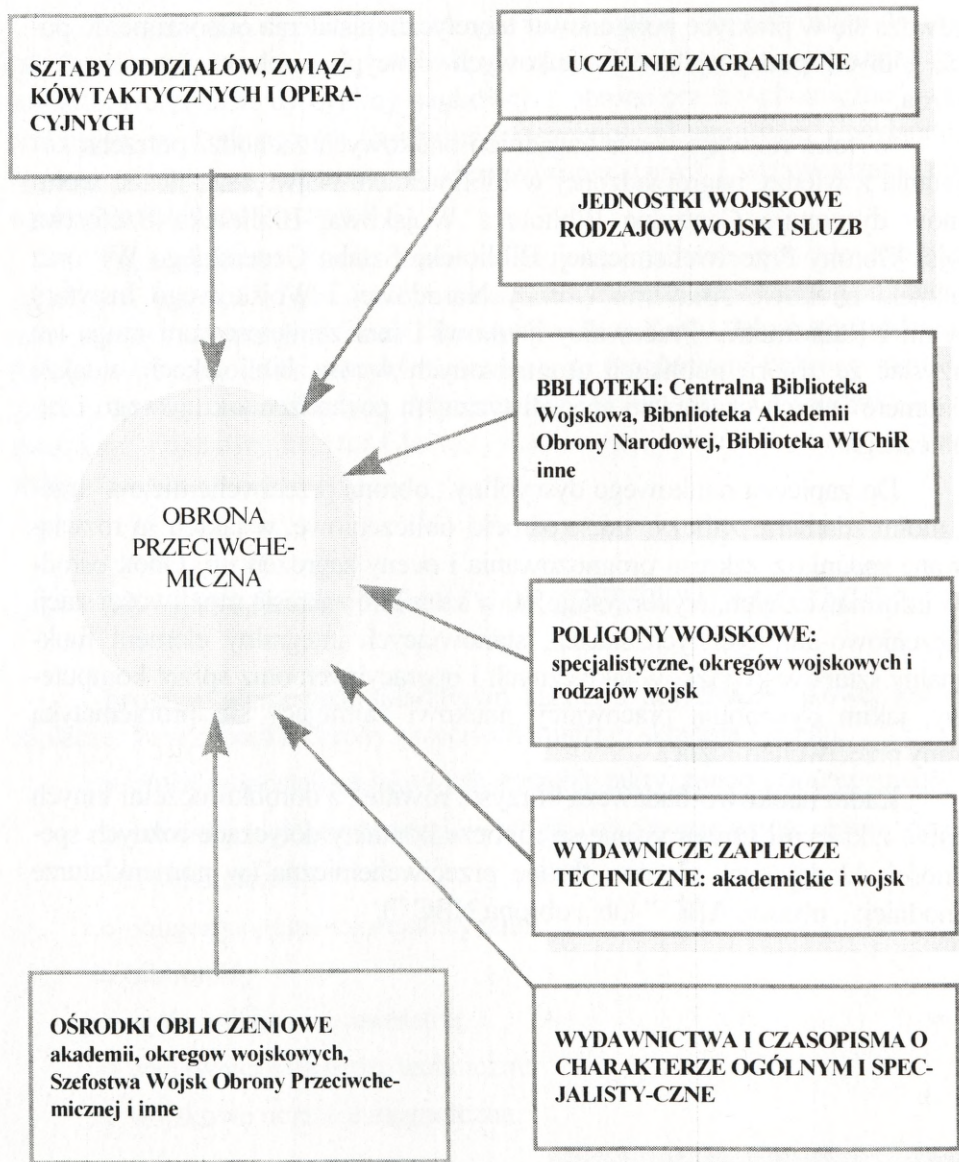
Sztaby jednostek wojskowych są obiektami, w których prowadzi się eksperymenty oraz sprawdza w praktyce ćwiczebnej i szkoleniowej teoretyczne ustalenia wynikające z rozwiązywania wielu problemów obrony przeciwchemicznej. Jednostki wojskowe, zarówno ogólnowojskowe, jak i obrony przeciwchemicznej, to obiekty infrastruktury sił zbrojnych, na bazie których

sprawdza się w praktyce poligonowej teoretyczne ustalenia odnoszone do poszczególnych podspecjalności naukowych dyscypliny obrona przeciwchemiczna.

W toku rozwiązywania zagadnień naukowych zachodzi potrzeba korzystania z wiedzy nagromadzonej w bibliotekach. Największą liczbą woluminów dysponuje Centralna Biblioteka Wojskowa, Biblioteka Szefostwa Wojsk Obrony Przeciwchemicznej, Biblioteka Sztabu Generalnego WP oraz biblioteki naukowe Akademii Obrony Narodowej i Wojskowego Instytutu Chemii i Radiometrii. Pracownicy naukowcy i inni zainteresowani mogą też korzystać ze zbioru publikacji gromadzonych w ww. bibliotekach, a także prenumerowanych czasopism specjalistycznych pochodzenia krajowego i zagranicznego.

Do zaplecza naukowego dyscypliny „obrona przeciwchemiczna” trzeba, moim zdaniem, zaliczyć także ośrodki obliczeniowe, w jakich są rozwiązywane zadania z zakresu prognozowania i oceny zagrożeń itp. Obok ośrodków informatycznych, wykorzystuje się w szerokim zakresie możliwości stacji obliczeniowo-analitycznych skażeń, stanowiących integralny element funkcjonalny sztabów związków taktycznych i operacyjnych oraz sprzęt komputerowy, jakim dysponują pracownicy naukowcy zajmujący się problematyką obrony przeciwchemicznej.

Kadra naukowo-badawcza korzysta również z dorobku uczelni innych państw, z którymi utrzymywane są robocze kontakty dotyczące różnych specjalności składających się na „obronę przeciwchemiczną”(w nomenklaturze zachodniej: „obrona ABC” lub „obrona NBC”).

Rys. 10 Zaplecze dyscypliny naukowej obrona przeciwchemiczna

Rozdział 4

PRAKTYKA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

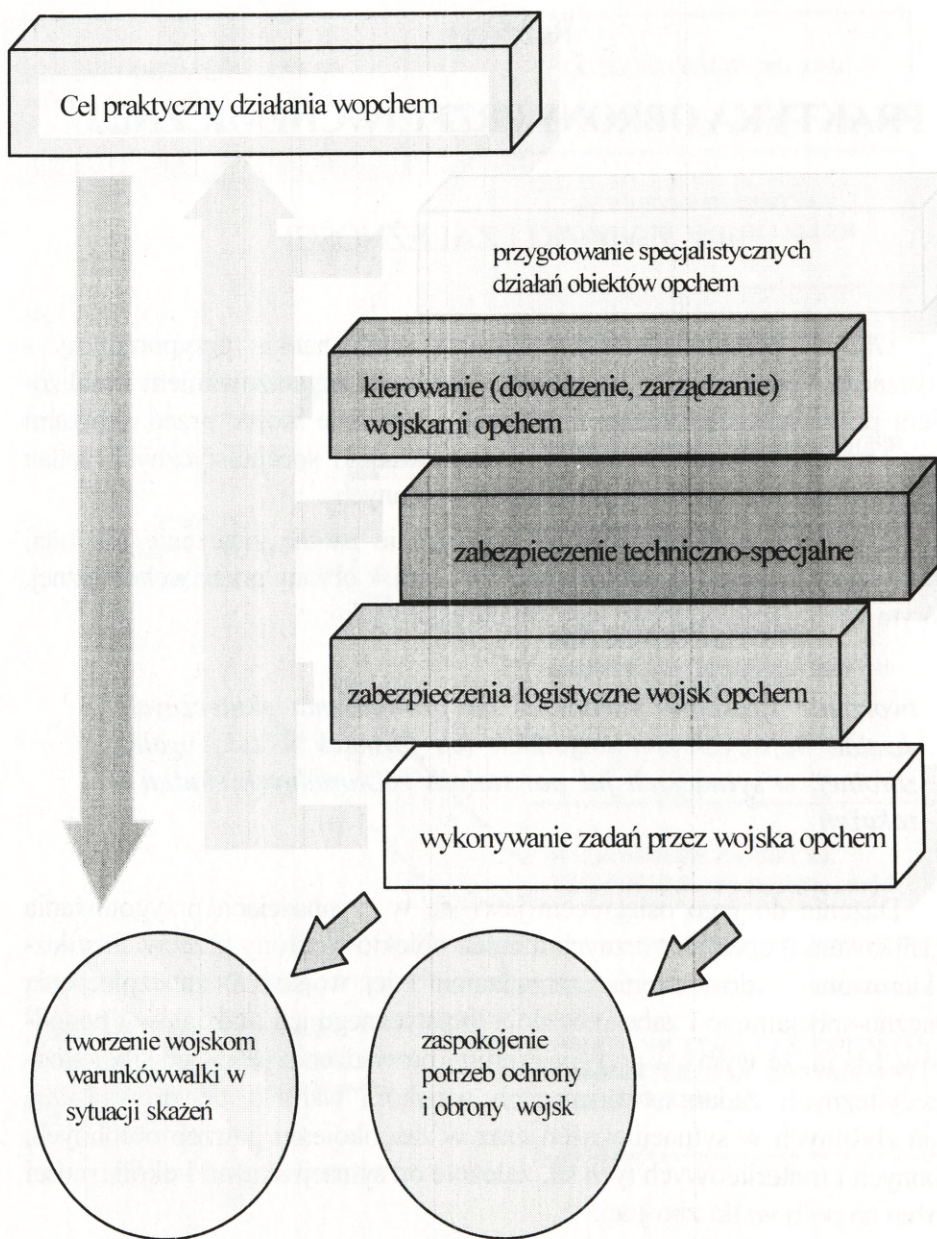
4.1. ZWIĄZKI I ZALEŻNOŚCI

Obrona przeciwchemiczna oznacza obok nauki- przypomnijmy - praktyczne postępowanie jej osób funkcyjnych nad organizowaniem i realizowaniem przedsięwzięć, służących obronie i ochronie wojsk przed skutkami skażeń oraz nad przygotowaniem i wykonywaniem specjalistycznych zadań przez jej wojska w toku zbrojnych działań wojennych.

Z punktu widzenia praktyki szczególnie istotne znaczenie ma tutaj przede wszystkim samo działanie organów i wojsk obrony przeciwchemicznej, w którym wielką rolę odgrywa jego cel określany jako:

tworzenie wojskom warunków do prowadzenia skutecznych działań bojowych we wszystkich ich formach w toku walki zbrojnej, w sytuacjach już powstałych różnorodnych skażeń i zakażeń

Dążenie do jego osiągnięcia jawi się w czynnościach przygotowania (zorganizowania) specjalistycznych działań obiektów obrony przeciwchemicznej, kierowania (dowodzenia, zarządzania) jej wojskami, zabezpieczenia techniczno-specjalnego i zabezpieczenia logistycznego ich oddziałów i pododdziałów. Ma także wyraz w przygotowaniu i prowadzeniu przez ich siły i środki specyficznych zadań, stwarzających wojskom warunki do prowadzenia działań zbrojnych w sytuacji skażeń oraz w zaspokojeniu potrzeb obronnych, ochronnych i materiałowych tych sił, zależnie od sytuacji skażeń i okoliczności zagrożeń na polu walki zbrojnej.

Rys. 11 Czynniki określające cel praktyki obrony przeciwchemicznej

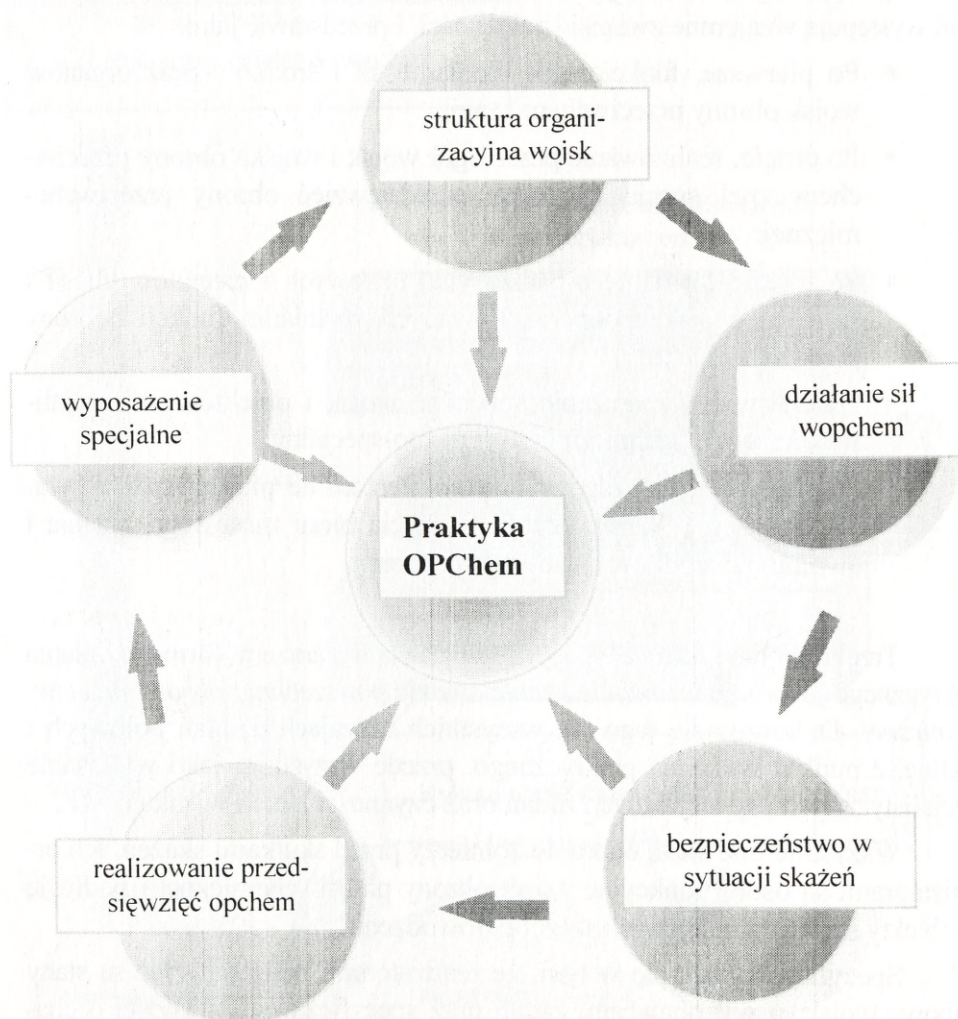
Ową praktykę można wyrazić przez czynniki tworzące, pomiędzy którymi występują wzajemne związki i zależności, i przedstawić jako:

- * Po pierwsze, funkcjonalne działanie sił i środków oraz organów wojsk obrony przeciwchemicznej;
- * Po drugie, realizowanie przez ogół wojsk i wojska obrony przeciwchemicznej specjalistycznych przedsięwzięć obrony przeciwchemicznej;
- * Po trzecie, strukturę organizacyjną etatowych i nieetatowych sił i środków wojska podporządkowanych spełnianiu funkcji ochrony przed skażeniami;
- * Po czwarte, wyposażenie specjalne wojsk i obiektów w specjalistyczny sprzęt techniczny i techniczno-specjalny;
- * Po piąte wreszcie, zapewnienie żołnierzom bezpieczeństwa w sytuacji porażen i skażeń skutkami użycia broni masowego rażenia i uwolnienia środków masowego porażenia.

Trzeba podkreślić, że specyficzną cechą i zarazem formą działania praktycznego jest: *organizowanie i realizowanie powszechnej obrony przeciwchemicznej*. Dokonuje się tego we wszystkich rodzajach działań bojowych i traktuje, z punktu widzenia praktycznego, przede wszystkim jako wykonanie specjalistycznych i specyficznych zadań oraz czynności z nich wynikających.

Wszystkie one służą ochronie żołnierzy przed skutkami skażeń. Ich organizatorami są osoby funkcyjne wojsk obrony przeciwchemicznej i podległe im obiekty strukturalne różnych szczebli dowodzenia.

Specyfika wyraża się w tym, że realizatorami przedsięwzięć są stany osobowe wojsk, a wykonawcami zadań oraz specyficznych czynności o charakterze obronnym i ochronnym przed zagrożeniem i skutkami skażeń, oddziały (pododdziały) wojsk obrony przeciwchemicznej.

Rys. 12 Czynniki określające praktyczną rolę obrony przeciwchemicznej

4.2. ZASADY I ZADANIA OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

Każda dziedzina czy to działalności naukowej, czy praktycznej, kieruje się sobie właściwymi specyficznymi zasadami postępowania. Nie ulega zatem wątpliwości, że i obrona przeciwchemiczna takimi regułami się posługuje. Tym bardziej że jako i nauka, i praktyka mająca oparcie w naukach wojskowych czerpie z ich treści określone korzyści. Toteż związek praktyki obrony przeciwchemicznej ze sztuką wojenną, sztuką operacyjną czy taktyką zawiera się w przestrzeganiu ich reguł w procesie jej planowania, organizowania i działania jej sił.

Jednak charakter, specyfika wykonania i zakres treści przedsięwzięć oraz zadań obrony przeciwchemicznej w walce i operacji wywołuje potrzebę przestrzegania tylko jej właściwych i charakterystycznych dla niej specjalistycznych zasad, do których zalicza się: *regulę powszechności działania; autonomiczności (samodzielności); kompleksowości; priorytetu ochrony przed skażeniami; ekonomii sił i ciągłości działań.*

Zobaczmy jaką wymowę mają poszczególne z nich i jak są interpretowane ich treści.

1. **Zasada powszechności** oznacza, że zadania obrony przeciwchemicznej są wykonywane przez ogół wojsk bez względu na rodzaj i formę ich działań bojowych i operacyjnych.

2. **Zasada autonomiczności** podkreśla, że każda jednostka organizacyjna sił zbrojnych realizuje siłami i środkami pozostającymi w jej dyspozycji te zadania obrony przeciwchemicznej, które decydują o zdrowiu i życiu jej żołnierzy działających w warunkach skażeń.

3. **Zasada kompleksowości** wskazuje, że nie wystarczy urzeczywistnienie oddzielnych przedsięwzięć, ale konieczne jest realizowanie ich kompleksu, jako że dopiero wykonanie kilku z nich, pozostających we wzajemnych związkach i zależnościach, pozwala na osiągnięcie zamierzonego celu działania

4. **Zasada priorytetu ochrony żołnierzy przed skażeniami** oznacza, że w działaniach bojowych, a zwłaszcza w sytuacjach ekstremalnych zagrożeń orężnych i nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, należy zawsze rozstrzygnąć nieuchronny konflikt, jaki zawsze zachodzi między potrzebą czy koniecznością ochrony żołnierzy a wykonaniem zadania bojowego, kierując się wymaganiami przeciwdziałania wczesnym i późnym skutkom rażącego działania broni masowego rażenia i powstałych skażeń.

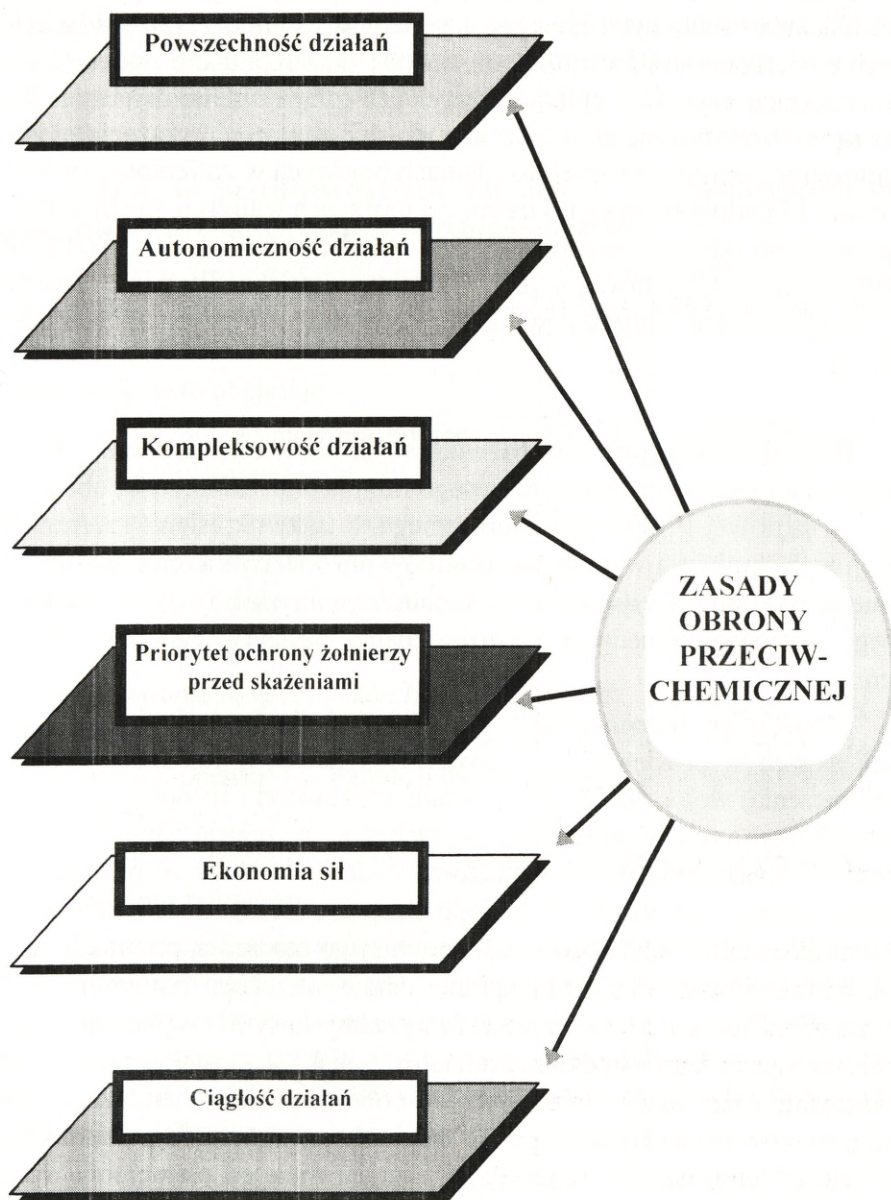
5. **Zasada ekonomii sił** oznacza racjonalne wykorzystanie możliwości sił i środków specjalistycznych odpowiednio do poziomu zagrożenia. Wyraża się przez to, iż zadania obrony przeciwchemicznej muszą być dostosowane do możliwości ich wykonania przy pomocy wydzielonych sił i środków.

6. **Zasada ciągłości działań** określa, że przedsięwzięcia obrony przeciwchemicznej w warunkach zagrożenia skażeniami i w warunkach skażeń wykonuje się stale i systematycznie we wszystkich rodzajach działań bojowych i etapach operacji.

Nie należy zapominać, iż podstawą wszelkich praktycznych poczynań są przedsięwzięcia obrony przeciwchemicznej. Dlatego, że określają one zakres specyficznych czynności, jakich realizacja doprowadzi do osiągnięcia podstawowego celu, to jest: obrony i ochrony ludzi (żołnierzy) przed skutkami różnorodnych skażeń.

I tak:

Wykrywanie uderzeń bronią jądrową i chemiczną organizuje się i prowadzi dla uzyskania danych o miejscu i czasie ich wystąpienia oraz o stopniu zagrożenia wojsk rażącymi czynnikami tych broni. Zajmuje się tym, funkcjonujący w siłach zbrojnych system wykrywania skażeń (SWS), w skład którego wchodzi: sieci wykrywania skażeń jednostek ogólnowojskowych, a także wojsk specjalnych i jednostek logistycznych oraz posterunki obserwacji skażeń (POSk) i patrole rozpoznania skażeń (PRSk) organizowane przez wojsk obrony przeciwchemicznej. Na podstawie danych z SWS określa się i stawia wojskom zadania do monitorowania skażeń.

Rys. 13 Podstawowe reguły obrony przeciwchemicznej

Prognozowanie skutków uderzeń bronią masowego rażenia, zniszczenia obiektów energetyki jądrowej i przemysłu chemicznego ma w celu określenie wielkości strat, poziomu zniszczeń i skażeń, a także zakresu i terminów realizacji czynności ograniczających ich rażące wtórne działanie. Rezultaty są wykorzystywane do ostrzegania wojsk o zagrożeniu skażeniami i do podejmowania decyzji o dalszych działaniach bojowych w zmienionej sytuacji pola walki. Decydują również i o treści, i o terminach realizacji zadań ograniczających skutki uderzeń bronią masowego rażenia, a także skutki zniszczenia obiektów energetyki jądrowej i przemysłu chemicznego. Prognozę sporządzają ośrodki i stacje obliczeniowo-analityczne skażeń różnych szczebli dowodzenia.

Rozpoznanie rejonów porażenia wojsk ma w celu ustalenie rzeczywistych skutków uderzeń bronią masowego rażenia oraz zniszczenia obiektów energetyki jądrowej i przemysłu chemicznego, a także określenia zakresu likwidacji tych skutków i wyłonienia sposobów prowadzenia akcji ratowniczej. Zadanie to wykonują wyspecjalizowane patrole: oficerskie, rozpoznania technicznego, rozpoznania medycznego, rozpoznania inżynierskiego, rozpoznania skażeń.

Monitoring (rozpoznanie) skażeń to ciągła kontrola rzeczywistej sytuacji skażeń w powietrzu i na powierzchni terenu w rejonach działania (rozmieszczenia) wojsk. Idzie o to by ustalić możliwości i sposoby prowadzenia działań bojowych w powstałych strefach skażeń, zajęcia zaplanowanych rejonów rozmieszczenia wojsk, a także zdecydować o zakresie prac ograniczających emisję i rozprzestrzeniania się skażeń, i metodach ich likwidację. Polega na śledzeniu zmian i ocenie nadzorowanego otoczenia, pomiarze mocy dawek promieniowania i ustalaniu granic terenu skażonego bojowymi środkami trującymi lub toksycznymi środkami przemysłowymi. Wykonuje się go specjalistycznym siłami i środkami oddziałów wojsk i jednostek logistycznych oraz kompanii rozpoznania skażeń batalionu obrony przeciwchemicznej i klucza śmigłowców rozpoznania skażeń. Czerpie się przy tym informacje także z krajowego systemu nadzoru środowiska, a mianowicie od elementów wchodzących w skład Państwowego Monitoringu Środowiska - PMŚ

Ostrzeganie o zagrożeniu jest spełniane przez sztaby odpowiednich szczebli dowodzenia na podstawie prognozy rozwoju sytuacji skażeń w obsza-

rze walki i operacji. Natomiast **alarmowanie o skażeniach** jest dokonywane na szczeblu pododdziału natychmiast po wykryciu przez posterunek obserwacji skażeń (patrol rozpoznania skażeń, posterunki obserwacyjne, obserwatorów) skażeń promieniotwórczych lub chemicznych.

Udział w przedsięwzięciach ratunkowo - ewakuacyjnych oraz ograniczających emisję i rozprzestrzenianie skażeń.

Udział w *przedsięwzięciach ratunkowo-ewakuacyjnych* ma w celu niesienia pomocy porażonym wojskom oraz ewakuacji żołnierzy i ich sprzętu bojowego z rejonów porażen.

Przedsięwzięcie to obejmuje:

- 1) udzielanie żołnierzom pomocy medycznej i ewakuację do punktów zbiórki i szpitali;
- 2) ewakuację sprzętu wojskowego, który utracił właściwości użytkowe lub został skażony;
- 3) gaszenie (lokalizowanie) pożarów, zagrażających żołnierzom i technice wojskowej;
- 4) torowanie dróg w zawałach i zniszczeniach;
- 5) rozpoznanie skażeń promieniotwórczych i chemicznych w rejonach porażen i w rejonach ewakuacji ludzi oraz sprzętu wojskowego;
- 6) zabiegi sanitarne skażonych żołnierzy i specjalne skażonego sprzętu bojowego.

Uczestnictwo w *ograniczaniu emisji i rozprzestrzeniania skażeń* ma na celu zminimalizowanie ich zasięgu i zmniejszeniu rażącego działania na ludność i żołnierzy. Przedsięwzięcia ograniczające emisję i rozprzestrzenianie skażeń są realizowane przez wojska obrony przeciwchemicznej w wypadku awarii (zniszczenia) przemysłowych obiektów stacjonarnych i ruchomych, i uwolnienia z nich toksycznych środków przemysłowych

Kontrola radiologiczna i chemiczna jest dokonywana po to, by na podstawie analizy uzyskanych parametrów ustalić poziom utraty zdolności bojowej napromieniowanych żołnierzy wojsk, wielkość stopnia skażenia sprzętu, środków bojowych i materiałowych oraz obiektów, a także ocenić

możliwości ich dalszego wykorzystania. Obejmuje ona kontrolę napromieniowania ludzi oraz kontrolę stopnia skażenia promieniotwórczego i chemicznego żołnierzy, sprzętu bojowego, obiektów, wody, żywności itp.

Indywidualna i zbiorowa ochrona przed skażeniami oraz wykorzystanie właściwości ochronnych terenu i jego infrastruktury.

Indywidualna ochrona przed skażeniami polega na wyzyskaniu możliwości ochronnych środków ochrony stanowiących wyposażenie żołnierzy. Natomiast *zbiorowa ochrona przed skażeniami* polega na użyciu do ochrony różnego rodzaju obiektów, wyposażonych w urządzenia dostarczające do ich wnętrza powietrze oczyszczone z par i aerozoli środków trujących, aerozoli środków biologicznych oraz pyłu promieniotwórczego. *Wykorzystanie właściwości ochronnych terenu i jego infrastruktury* ma na celu zmniejszenie skutków rażącego działania broni jądrowej, chemicznej i biologicznej oraz ochronę wojsk działających w strefach skażeń. Tym bardziej że infrastruktura terenowa może odegrać znaczącą rolę w zmniejszeniu skutków rażącego działania broni jądrowej, chemicznej i biologicznej.

Dekontaminacja (likwidacja skażeń) jest prowadzona dla usunięcia środków radioaktywnych i toksycznych ze skażonych powierzchni ciała ludzkiego (umundurowania) i sprzętu. Idzie o to, by zapobiec wtórnym skażeniom ludzi pyłem promieniotwórczym oraz środkami trującymi i biologicznymi, a także umożliwić odtworzenie czasowo utraconej zdolności bojowej skażonych wojsk. Obejmuje:

- A) zabiegi sanitarne żołnierzy;
- B) odkażanie i dezynfekcję oraz dezaktywację umundurowania;
- C) zabiegi specjalne sprzętu bojowego;
- D) odkażanie i dezynfekcję terenu i ważnych (wybranych)
- E) obiektów w nim się znajdujących.

Te wszystkie wymienione i wymierne w swej istocie przedsięwzięcia wywierają określony, ważny wpływ na spełnianie funkcje, zajmowane miejsce i role odgrywaną przez wojska obrony przeciwchemicznej w złożonym systemie walki zbrojnej.

Tabela 1

Czynności wiodące do osiągnięcia celów ochrony i obrony żołnierzy przed skutkami skażeń

Podjęmowane przedsięwzięcie	Wykonywana czynność	Wykonawca czynności	Oczekiwany rezultat
1	2	3	4
Wykrywanie uderzeń bronią jądrową, chemiczną oraz środkami zapalającymi	Wykrycie miejsca i czasu uderzenia oraz uzyskanie danych o jego parametrach	Elementy systemu wykrywania skażeń: A) sieci wykrywania skażeń jednostek ogólnowojskowych wojsk specjalnych i jednostek logistycznych; B) posterunki wykrywania wojsk obrony przeciwchemicznej	1. Ustalenie zadań dla wojsk do ochrony przed konsekwencjami uderzeń 2. Określenie potrzeb i zakresu monitorowania skażeń w toku dalszych działań bojowych
Prognoza skutków uderzeń BMR	1. Ocena strat, zniszczeń i skażeń w terenie działań zbrojnych wojsk 2. Ustalenie zakresu i terminów realizacji czynności ograniczających wtórne oddziaływanie skutków uderzeń BMR	Ośrodki i stacje obliczeniowo - analityczne skażeń	Dane niezbędne: ■ do podjęcia albo ■ do korygowania decyzji do działań wojsk i ■ do obrony przed skutkami oddziaływania czynników rażących
Rozpoznanie rejonów porażenia	Naziemne oraz powietrzne rozpoznanie w miejscach wykonania uderzeń BMR	Wyspecjalizowane patrole: oficerskie, rozpoznania technicznego, rozpoznania medycznego, rozpoznania inżynierskiego, rozpoznania skażeń i inne	1. Ustalenie rzeczywistych rozmiarów zniszczeń i skażeń w terenie 2. Określenie zakresu czynności likwidacji skutków użycia BMR

cd. tabeli 1

1	2	3	4
Monitoring (rozpoznanie) skażeń	<p>Ciągła kontrola otoczenia pola walki w obszarze działania i rozmieszczenia wojsk (w czasie pokoju i walki zbrojnej)</p> <p>Pomiar mocy dawek promieniowania</p> <p>Ustalanie granic rozprzestrzeniania się skażeń</p>	<p>Pododdziały rozpoznania skażeń wojsk obrony przeciwchemicznej i wytypowanych elementów logistycznych</p>	<p>Ustalenie możliwości i sposobów prowadzenia działań bojowych w zmienionych warunkach pola walki.</p> <p>Określenie zakresu prac ograniczających emisje i rozprzestrzenianie skażeń</p> <p>Ustalenie metod likwidacji skażeń</p>
Ostrzeżenie o zagrożeniu	<p>Przekazanie zagrożonym wojskom ustalonych sygnałów ostrzegawczych</p>	<p>Sztaby jednostek wojskowych na podstawie prognozy sytuacji zagrożeń</p>	<p>Podjęcie czynności zapobiegawczych ewentualnym skażeniom</p>
Alarmowanie o skażeniach	<p>Przekazanie zagrożonym wojskom ustalonych sygnałów alarmowych</p>	<p>Posterunki i patrole wykrywania i rozpoznania skażeń od szczebla pododdziału</p>	<p>Użycie osobistych i zbiorowych środków ochrony przed skażeniami</p>
Udział w przedsięwzięciach ratunkowo - ewakuacyjnych	<p>Udzielenie pomocy skażonym wojskom</p>	<p>Specjalistyczne pododdziały rodzajów wojsk i służb oraz wojsk obrony przeciwchemicznej</p>	<p>Pomoc medyczna</p> <p>Ewakuacja porażonych i skażonych żołnierzy</p> <p>Ewakuacja sprzętu wojskowego</p> <p>Gaszenie pożarów</p> <p>Torowanie dróg w zawałach i zniszczeniach</p> <p>Rozpoznanie skażeń promieniotwórczych i chemicznych</p> <p>Zabiegi sanitarne i specjalne</p>

cd. tabeli 1

1	2	3	4
Udział w ograniczeniu emisji i rozprzestrzeniania skażeń	Oddziaływanie na elementy infrastruktury gospodarczej - źródła emisji substancji skażających otoczenie	Pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej i Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne	Czynności techniczne w miejscu awarii wynikające z charakteru emisji i rodzaju niebezpiecznej substancji
Kontrola radiologiczna i chemiczna	Kontrola napromienienia żołnierzy Kontrola stopnia skażenia sprzętu bojowego	Pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej oraz specjalnie przygotowane drużyny z jednostek wojskowych	Ustalenie poziomu zdolności bojowej Określenie wielkości stopnia skażenia sprzętu, środków i materiałów Ocena możliwości ich wykorzystania w toku dalszych działań
Indywidualna ochrona przed skażeniami	Wykorzystanie przez żołnierzy osobistych środków ochrony przed skażeniami	Wojska	Ochrona przed skutkami skażeń
Zbiorowa ochrona przed skażeniami	Wykorzystanie przez żołnierzy wozów bojowych itp. sprzętu przystosowanych do ochrony przed skażeniami Wykorzystanie właściwości ochronnych terenu i elementów jego infrastruktury	Wojska	Obrona przed skutkami skażeń

cd. tabeli 1

1	2	3	4
Dekontaminacja (likwidacja skażeń)	Zabiegi sanitarne ludzi Odkażanie, dezaktywacja i dezynfekcja sprzętu i środków walki Odkażanie, dezaktywacja oraz dezynfekcja odcinków terenu i obiektów infrastruktury gospodarczej	Wojska obrony przeciwochemicznej i wyspecjalizowane pododdziały logistyczne	Usunięcie radioaktywnych i toksycznych substancji z powierzchni ciała i sprzętu w celu zapobieżenia wtórnym skutkom porażeń i zatruć

4.3. FUNKCJE OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

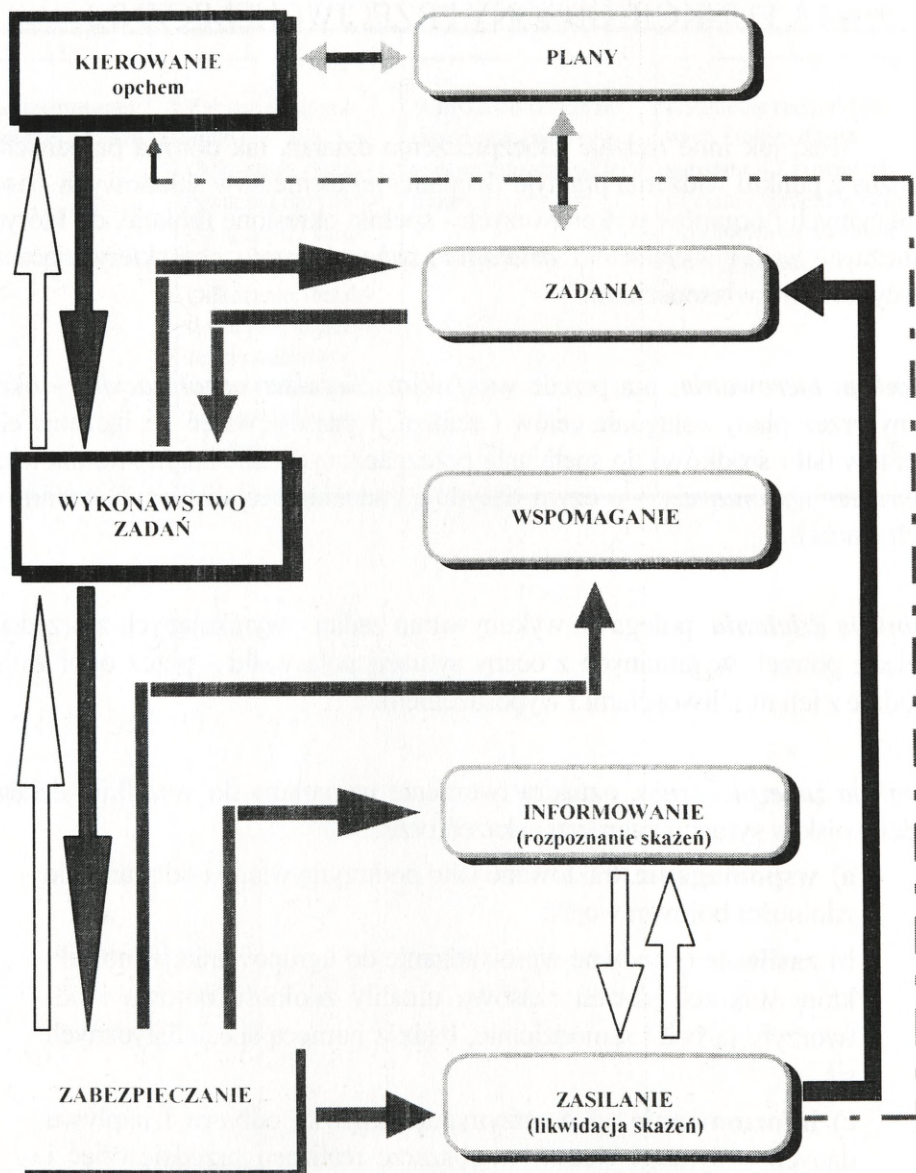
Tak, jak inne rodzaje zabezpieczenia działań, tak obrona przeciwchemiczna z punktu widzenia praktyki działania jej elementów składowych - osób funkcyjnych i organów wykonawczych - spełnia określone funkcje, do których zalicza się *funkcję kierowania, działania i zabezpieczenia*, charakteryzujące się specyficznymi własnościami.

Funkcja kierowania, ma przede wszystkim *charakter organizacyjny* - określany przez plany osiągnięcia celów (realizacji przedsięwzięć) i łączenia elementów (sił i środków) do spełniania przeznaczonych im zadań. Ale ma także *charakter wykonawczy* - o czym decydują zadania specjalistyczne zawarte w tych planach.

Funkcja działania, polega na wykonywaniu zadań - wynikających z przedsięwzięć i potrzeb wyłaniających z oceny sytuacji pola walki - przez ogół wojsk zgodnie z ich możliwościami i wyposażeniem.

Funkcja zabezpieczenia, oznacza tworzenie warunków do wszelkiej działalności wojsk w sytuacji zagrożeń i skażeń przez:

- a) **wspomaganie**, traktowane jako podtrzymywanie i odtwarzanie zdolności bojowej wojsk;
- b) **zasilanie** (ponowne wprowadzanie do ugrupowania jednostek, które wskutek skażeń czasowo utraciły zdolność bojową i odtworzyły ją bądź samodzielnie, bądź z pomocą specjalistycznych sił;
- c) **informowanie**, jako utrzymanie ciągłości odbioru i napływu danych o sytuacji skażeń w obszarze realizacji przedsięwzięć i wykonywania specjalistycznych zadań likwidacji skażeń.

Rys. 14 Związki i zależności pomiędzy funkcjami obrony przeciwochemicznej

4.4. OBRONA PRZECIWCHEMICZNA W WALCE ZBROJNEJ

Wskazawszy na przedsięwzięcia, zadania i funkcje obrony przeciwchemicznej przedstawię teraz poglądy na temat praktyki obrony przeciwchemicznej w walce zbrojnej. Przede wszystkim wskażmy na to, że przejawia się ona i jest postrzegana jako taktyka wojsk obrony przeciwchemicznej. Funkcjonuje w Siłach Zbrojnych RP będąc jednym z komponentów zabezpieczenia bojowego wojsk (działań bojowych). Przy tym jest składnikiem o określonej randze ważności i znaczeniu, albowiem jego realizowanie wywiera wpływ na wykonanie zadań bojowych przez wojska zmechanizowane i pancerne, przez jednostki rodzajów wojsk itp. w warunkach zagrożeń i skażeń spowodowanych zarówno czynnikami i skutkami użycia broni masowego rażenia, jak i niebezpiecznych substancji chemicznych - toksycznych środków przemysłowych.

Jednak jest to możliwe do osiągnięcia tylko przez spełnienie warunku *powszechności działania i kompleksowości realizacji jej przedsięwzięć* oraz wykonania zadań przez żołnierzy, załogi wozów bojowych, pododdziały i oddziały, a dopiero w dalszej kolejności przez siły i środki wojsk obrony przeciwchemicznej. To wskazuje na rolę, jaką mają do odegrania wojska obrony przeciwchemicznej i ich mniejsze w złożonym systemie działań bojowych pola walki zbrojnej.

4.4.1. Wojska obrony przeciwchemicznej - rola i zadania

Celem działań wojsk obrony przeciwchemicznej - przypomnę - jest tworzenie wojskom, wykonującym zadania bojowe w walce zbrojnej, warunków ochrony przed skażeniami (promieniotwórczymi, chemicznymi i biologicznymi) i skutkami użycia środków zapalających w obszarach prowadzonych walk, bitew i operacji. Jednak by go osiągnąć niezbędne jest uwzględnianie szeregu specyficznych czynników wyłaniających się tak z samej walki zbrojnej, jak i z potencjalnego zagrożenia czy wyposażenia technicznego wojsk i specyfiki działań na polu walki i wojny.

Toteż zawsze trzeba mieć na uwadze, że i metody, i sposoby działania wojsk obrony przeciwchemicznej w konkretnej sytuacji, wyłaniają się z prze-

widywanych i rzeczywistych zagrożeń skażeniami oraz są determinowane przez możliwości taktyczne i specjalne ich oddziałów i pododdziałów.

Bardzo istotną - moim zdaniem - sprawą jest obszar działania wojsk obrony przeciwchemicznej. Nie mogą one bowiem wykonywać zadań na ogromnej często powierzchni działań bojowych. Nie pozwala na to ich potencjał taktyczno-bojowy i techniczno-specjalny. Toteż oparte są na wykorzystaniu przede wszystkim na głównych kierunkach działań wojsk. Zwłaszcza w obszarach szczególnie zagrożonych i na korzyść tylko tych elementów ugrupowania bojowego, których działanie decyduje lub będzie decydować o osiągnięciu celu walki, bitwy czy operacji.

Tak się składa, że techniczne wyposażenie pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej pozwala na niesienie pomocy tym wojskom i wsparcie działań tylko tych jednostek rodzajów wojsk, które podlegają, podlegały lub będą podlegać zagrożeniom, spowodowanym użyciem przeciwko nim broni masowego rażenia i środków zapalających oraz skażeniom promieniotwórczym i chemicznym, wywołanym środkami masowego porażenia.

Z tego też względu wykonywanie zadań przez specjalistyczne oddziały i pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej musi się odbywać w ścisłym współdziałaniu z obiektami sił zbrojnych. Jest bowiem regułą, że *oddziały i pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej nie są przewidziane do działań w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem*. Wynika to z tego, iż przede wszystkim specyfika ich zadań, sposoby ich wykonywania, czas i pracochłonność poszczególnych specjalistycznych czynności, sprawiają że *możliwe jest ich użycie* - traktowane jako podstawowa zasada - *w obszarze pomiędzy I i II rzutem ugrupowania bojowego (operacyjnego) wojsk i przy niewielkiej zmianie częstotliwości ich przemieszczania w terenie uwarunkowanej sposobem prowadzenia walki czy toczenia bitwy i operacji*.

W podsumowaniu ww. rozważań można powiedzieć, że skupienie wysiłku obrony przeciwchemicznej czy to w określonych rejonach rozmieszczenia i działania wojsk, czy to okresach działań bojowych, czy to na wybranych (wyłonionych) elementach ugrupowania operacyjnego czy taktycznego, zawsze zależy od specyficznych czynników.

A więc zależy od:

- sposobu prowadzenia i rodzaju operacji.
- od przyjętego ugrupowania.

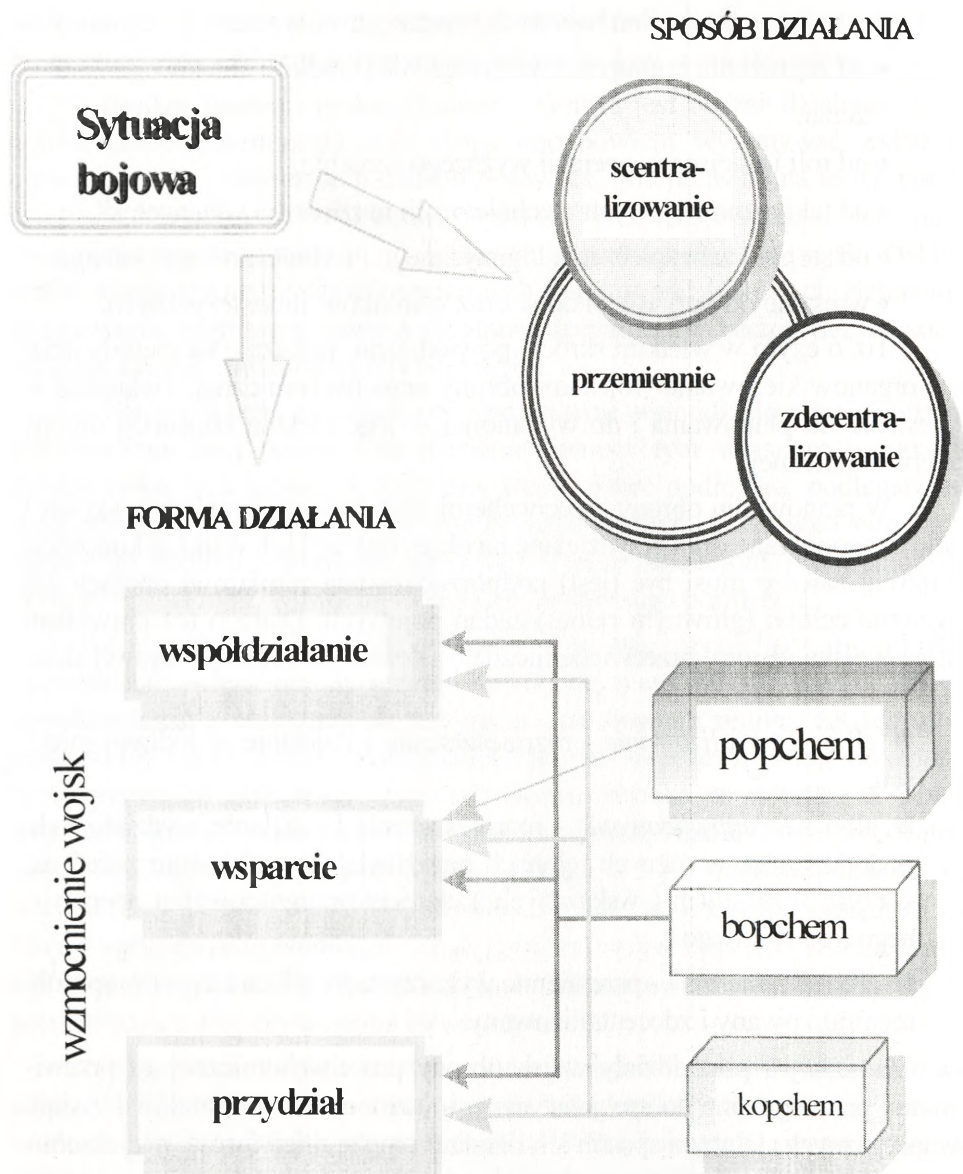
- od rozmachu działań bojowych (operacyjnych),
- od zagrożenia bronią masowego rażenia i środków masowego porażenia,
- od roli i miejsca w operacji wyższego szczebla,
- od taktyczno-bojowych i technicznych możliwości własnych sił,
- od stopnia zabezpieczenia logistycznego i techniczno - specjalnego,
- wreszcie od pory roku i doby oraz warunków atmosferycznych.

To, o czym w wielkim skrócie powiedziano, wskazuje na metody działania organów kierowania wojskami obrony przeciwchemicznej, zwłaszcza w odniesieniu do planowania i do wyłonionej w jego efekcie koncepcji obrony przeciwchemicznej.

W planowaniu obrony przeciwchemicznej zawsze uwzględnia się siły i środki dysponowane oraz przydzielane na okres operacji lub walki, a koncepcja ich użycia zawsze musi być (jest) podporządkowana zamiarowi operacji lub głównemu celowi (głównym celom) zadań bojowych. Dlatego też prawidłem jest, że wojska obrony przeciwchemicznej, zależnie od sytuacji bojowej działają

- albo *scentralizowanie* - rozmieszczenie i działanie w jednym miejscu,
- albo *zdecentralizowanie* - rozmieszczenie i działanie wydzielonych pododdziałów w różnych rejonach umożliwiające wykonanie zadań na korzyść wybranych (wskazanych) elementów ugrupowania operacyjnego (taktycznego).
- albo *przemienne* - przemienne wykorzystanie sił i środków w sposób scentralizowany i zdecentralizowany.

Oddziały i pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej są przewidywane i przeznaczone do specjalistycznego wzmocnienia oddziałów i związków taktycznych. Dlatego sposób ich działania może mieć formę: *przydziału* - podporządkowanie określonemu dowódcy i działanie zgodnie z jego decyzją przez czas (etap, okres itp.) niezbędny na wykonanie właściwych im zadań; - *wsparcia* - wykonywanie zadań na korzyść określonego elementu ugrupowania bez zmiany podporządkowania i *współdziałania* - pomoc w wykonywaniu zadań w określonym czasie, miejscu i obszarze.

Rys. 15 Reguły użycia wojsk obrony przeciwchemicznej

Charakterystyczną cechą jest wykorzystanie zwłaszcza oddziałów i pododdziałów likwidacji skażeń wojsk obrony przeciwchemicznej tylko tam, gdzie zakres prac specjalistycznych przekracza możliwości skażonych wojsk, gdzie jest niezbędne szybkie odtworzenie czasowo utraconej przez nie zdolności bojowej i gdzie w wypadku użycia przez przeciwnika broni masowego rażenia lub uwolnienia do otoczenia środków masowego porażenia skutki przez to wywołane będą stanowić problem operacyjny lub taktyczny.

Z tego wynika, że elementy strukturalne wojsk obrony przeciwchemicznej mają przede wszystkim podjąć i wykonać zadania na rzecz skażonych wojsk i zneutralizować skutki użycia oręża masowego rażenia, bądź uwolnienia do otoczenia niebezpiecznych substancji chemicznych, które zagrażają wojskom i które mogącym postawić pod znakiem zapytania kontynuowanie przez nie zadań.

A więc podkreślmy, są to wojska tzw. „drugiej kolejności działania” - które, zależnie od rozwoju sytuacji skażeń na polu perspektywicznej wojny, wykonują swe zadania albo na korzyść określonych wojsk, albo obiektów ugrupowania bojowego.

Jeżeli jednak weźmiemy pod uwagę - czego dowodzi otaczająca rzeczywistość - że zagrożenia skażeniami mogą mieć miejsce zarówno w czasie pokoju, jak i w okresie wojny oraz zważywszy na wyposażenie techniczno-specjalne pododdziałów i oddziałów wojsk obrony przeciwchemicznej, możemy wskazać na *niemilitarny* i *militarny* charakter działalności wojsk obrony przeciwchemicznej.

Ogólnie mówiąc oddziały i pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej są *odwodem specjalistycznych sił i środków SZ RP* Zapewniają jedynie realizację tych zadań, które są związane z szeroko pojmowaną obroną i ochroną przed skażeniami i które wymagają specjalnego przygotowania żołnierzy oraz użycia specjalistycznego sprzętu.

Są zatem - moim zdaniem - niezbędnym uzupełnieniem sił i środków układu pozamilitarnego oraz infrastruktury państwa, spełniającym swe powinności i wykonującym zadania tak w okresie pokoju, jak i w czasie wojny. Mają bowiem przede wszystkim odciążać inne rodzaje wojsk, zwłaszcza toczących bezpośrednią walkę, od trudnej i uciążliwej oraz czasochłonnej realizacji czynności związanych z: *wykrywaniem i likwidacją skażeń*, a ponadto wesprzeć elementy systemów ratownictwa państwa likwidujących skutki zagrożeń czasu pokoju.

W walce, bitwie i operacji działanie wojsk obrony przeciwchemicznej rozpatruje się na bazie zadań wynikających z przedsięwzięć obrony przeciwchemicznej. Nie rozdziela się działalności na tzw. potocznie „czystą taktykę” oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej, i na obronę przeciwchemiczną. Zarówno bowiem taktyka wojsk obrony przeciwchemicznej, jak i obrona przeciwchemiczna są realizowane wspólnie. Tym bardziej że obrona przeciwchemiczna decyduje tak o działalności jednostek wojsk obrony przeciwchemicznej na polu walki, o treściach zadań przez nie wykonywanych, a wynikających z poszczególnych przedsięwzięć, jak i o powinnościach ogółu jednostek wojskowych w realizowaniu przedsięwzięć składających się na ochronę i obronę przed skutkami użycia broni i środków masowego porażenia.

Ponieważ skutki te powodują zagrożenia niemilitarne i militarne, wyłaniające potrzeby, których zaspokojenie jest możliwe przez działalność pododdziałów i oddziałów wojsk obrony przeciwchemicznej, toteż stawiane przed nimi zadania do wykonania można pogrupować, stosownie do okresów działania, jako: zadania niemilitarne okresu pokoju i zadania militarne okresu wojny.

Do **zadań niemilitarnych** wojsk obrony przeciwchemicznej zalicza się:

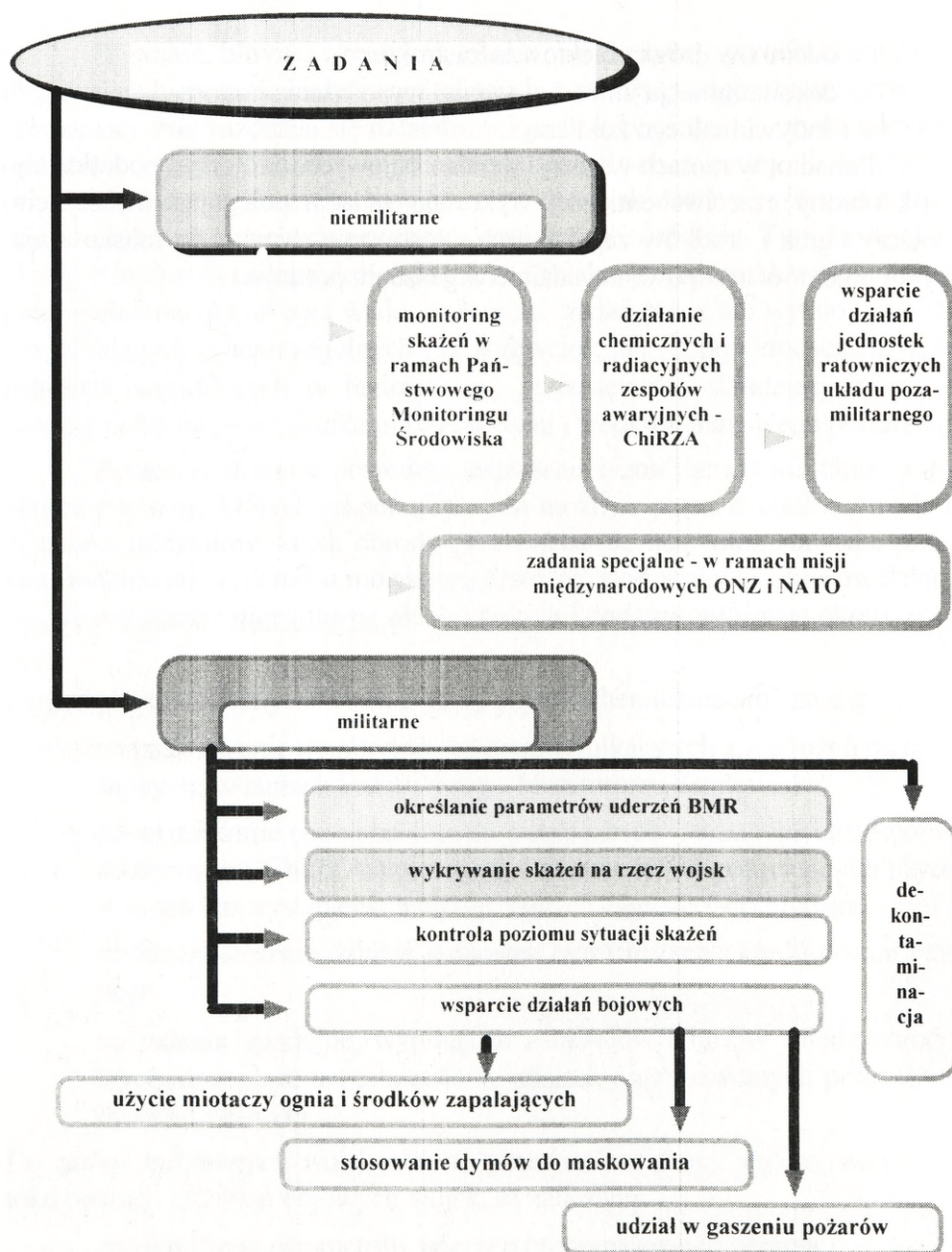
- ⇒ prowadzenie monitoringu skażeń, wynikających z zagrożeń przemysłowych; w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska,
- ⇒ wydzielanie pododdziałów do chemicznych i radiacyjnych zespołów awaryjnych (ChiRZA) oraz utrzymywanie ich w gotowości do użycia w wypadku wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska,
- ⇒ zabezpieczenie działań jednostek ratowniczych układu pozamilitarnego,
- ⇒ zadania specjalne, wynikające z układów i umów międzynarodowych, dotyczące uczestnictwa w misjach organizowanych przez agendy ONZ i NATO

Do **zadań militarnych** wojsk obrony przeciwchemicznej, wykonywanych w toku operacji i działań bojowych wojsk, są zaliczane:

- ⇒ określanie parametrów uderzeń broni masowego rażenia,
- ⇒ wykrywanie skażeń na planowanych i rzeczywistych kierunkach oraz w rejonach działań bojowych wojsk,
- ⇒ kontrola poziomu rzeczywistej sytuacji skażeń,
- ⇒ zabiegi sanitarne skażonych żołnierzy i specjalne sprzętu bojowego,

odcinków dróg i obiektów infrastruktury,
⇒ dekontaminacja umundurowania, wyposażenia i oporządzenia
indywidualnego żołnierzy.

Ponadto, w ramach wsparcia działań bojowych, oddziały i pododdziały
wojsk obrony przeciwchemicznej wykonują zadania polegające na: użyciu
miotaczy ognia i środków zapalających, stosowaniu dymów do maskowania
wojsk i obiektów ugrupowania, udziale w gaszeniu pożarów.

Rys. 16 Zadania wojsk obrony przeciwchemicznej

4.4.2. Obrona przeciwchemiczna w czasie pogotowia operacyjnego

Cel obrony przeciwchemicznej może być osiągnięty wtedy, gdy przeznaczone do tego siły i środki osiągną pełną zdolność do wykonania zadań. Na to wywierają wpływ czynniki takie, jak: stan obrony przeciwchemicznej w okresie stałej gotowości bojowej; stopień zagrożenia bezpieczeństwa kraju i przyjęty w związku z tym wariant rozwinięcia oraz sposób operacyjnego rozwijania wojsk. W procesie osiągania wyższych stanów gotowości bojowej obrona przeciwchemiczna jest przygotowywana na podstawie obowiązujących zasad osiągania stanów gotowości bojowej przez wojska oraz realnie istniejącej bazy i zasobów osobowo-rzeczowych.

Osiąganie gotowości obrony przeciwchemicznej w *stałej gotowości bojowej*, mające charakter wieloaspektowy, dotyczy tak problemów organizacyjno-technicznych, jak i organizacyjno - szkoleniowych. Toteż w tym przypadku obrona przeciwchemiczna, w ujęciu organizacyjno - funkcjonalnym może mieć albo charakter powszechny, zwłaszcza w części dotyczącej ochrony przed rażącymi skutkami broni masowego rażenia, albo specjalistyczny, obejmujący zadania wykonywane tylko przez wojska obrony przeciwchemicznej.

Istotną rzeczą jest przede wszystkim rozwiązanie problemów organizacyjno - technicznych obrony przeciwchemicznej. Wymaga to wyposażenia żołnierzy, pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych związku operacyjnego w sprzęt i środki obrony przeciwchemicznej, stworzenia oddziałom (pododdziałom) wojsk obrony przeciwchemicznej warunków do przejścia ze struktur pokojowych na wojenne oraz zapewnienia zaspokojenia organizacyjno - technicznych potrzeb, przeprowadzenia zgrywania bojowego pododdziałów i oddziałów wojsk obrony przeciwchemicznej po osiągnięciu przez nie gotowości bojowej.

Obok tego niezbędne jest zrealizowanie określonych zagadnień organizacyjno-szkoleniowych tego okresu, do jakich zalicza się: planowe i systematyczne szkolenie specjalistyczne rezerw osobowych; organizowanie zajęć i treningów specjalistycznych dla żołnierzy stanu "P" i żołnierzy rezerwy; opracowanie planów szkoleniowych i okresowe zgrywanie, w ramach szkolenia, pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej z oddziałami i pododdziałami służb i rodzajów wojsk w realizacji zadań obrony przeciwchemicznej oraz

opracowanie planów zgrywania bojowego wojsk obrony przeciwchemicznej. związku operacyjnego po zrealizowaniu zasadniczych przedsięwzięć WSGB

4.4.3. Obrona przeciwchemiczna w toku przegrupowania operacyjnego

Przegrupowanie operacyjne wojsk w ramach operacyjnego rozwinięcia, dokonywanego przed wybuchem wojny lub po rozpoczęciu działań wojennych, realizuje się po to, by wyprowadzić je z miejsc stałej dyslokacji, rejonów alarmowych (mobilizacyjnego rozwinięcia), bądź rejonów ćwiczeń, do rejonów wyjściowych. W tym okresie zadania oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej są warunkowane:

- możliwościami użycia przez przeciwnika broni masowego rażenia i uwolnienia toksycznych środków przemysłowych;
- skalą i kolejnością przegrupowania jednostek; czasem i głębokością tego przegrupowania;
- zaangażowaniem wojsk obrony przeciwchemicznej w zadania zabezpieczające przegrupowanie wojsk związku operacyjnego;
- stanem gotowości struktur terytorialnych i pozamilitarnych do realizacji zadań obrony przeciwchemicznej;
- warunkami terenowymi; porą roku, doby i warunkami meteorologicznymi.

Przedsięwzięcia obrony przeciwchemicznej w toku przegrupowania operacyjnego realizuje się stosownie do sytuacji operacyjno-strategicznej oraz wariantu przegrupowania wojsk. W sytuacji użycia przez przeciwnika broni masowego rażenia lub wystąpienia bezpośredniej groźby użycia tej broni, są realizowane wszystkie zadania obrony przeciwchemicznej. I tak:

Prognozowanie skutków uderzeń bronią masowego rażenia oraz zniszczeń obiektów energetyki jądrowej i przemysłu chemicznego dokonywane jest przez OAS OW (SOAS KZ) i SOAS dywizji.

Wykrywanie uderzeń bronią jądrową i chemiczną prowadzą organiczne pododdziały rozpoznania skażeń oddziałów i związków taktycznych, które

wzmacnia się kompanią obrony przeciwchemicznej w miarę osiągania przez nie gotowości bojowej.

Kompania rozpoznania skażeń batalionu obrony przeciwchemicznej rozpoznaje skażenia na drogach przegrupowania wojsk, obserwuje i wykrywa skażenia w szczególnie ważnych rejonach, zwłaszcza w rejonach przewidzianych do zajęcia przez wojska (wyjściowe, pośrednie, odpoczynku itp.), natomiast klucz śmigłowców rozpoznania skażeń jest utrzymywany w gotowości do wykonywania doraźnych zadań rozpoznania skażeń promieniotwórczych.

Monitoring (rozpoznanie) rejonów porażenia jest organizowane i realizowane na szczeblach oddziału i związku taktycznego oraz przy doraźnym wykorzystaniu kompanii rozpoznania skażeń i klucza śmigłowców rozpoznania skażeń.

Ostrzeżenie o zagrożeniu i alarmowanie o skażeniach w toku marszu wojsk ma znaczenie szczególne. Sztaby doprowadzają informację do pododdziałów mogących zetknąć się ze skażeniem. Kolejność ostrzegania uwzględnia kolejność podchodzenia oddziałów do zagrożonych stref.

Udział w przedsięwzięciach ratunkowo - ewakuacyjnych oraz ograniczających emisję i rozprzestrzenianie skażeń na szczeblu operacyjnym ogranicza się do sfery wydzielenia i w razie potrzeby (wyjątkowo długotrwała emisja TŚP) skierowania grupy ratownictwa chemicznego z pododdziałami ratownictwa (lub zabiegów specjalnych) do rejonu awarii zbiorników z TŚP

Kontrolę radiologiczną i chemiczną organizują szefowie obrony przeciwchemicznej, a realizują pododdziały kontroli dozymetrycznej, rozpoznania skażeń i przeszkoleni żołnierze-instruktorzy. Sztaby oceniają zdolność bojową podległych oddziałów

Ochrona przed skażeniami jest realizowana na każdym szczeblu, a jej cel osiąga się przez wykorzystanie, przez wszystkich żołnierzy, środków ochrony indywidualnej i zbiorowej.

Dekontaminacja w okresie przegrupowania może być prowadzona na drogach marszu lub w ich pobliżu albo z wykorzystaniem autonomicznych sił i środków wojsk, albo na punktach zabiegów specjalnych, organizowanych siłami pododdziałów zabiegów specjalnych korpusu i centralnej dyspozycji.

4.4.4. Obrona przeciwchemiczna w operacji obronnej

Obrona przeciwchemiczna w operacji obronnej obejmuje przede wszystkim przedsięwzięcia realizowane powszechnie przez ogół wojsk oraz zadania wykonywane przez wojska obrony przeciwchemicznej. Zalicza się do nich:

- ⇒ wykrywanie uderzeń bronią jądrową i chemiczną oraz środkami zapalającymi;
- ⇒ monitorowanie (rozpoznanie) skażeń;
- ⇒ kontrolę radiologiczną i chemiczną;
- ⇒ dekontaminację (likwidowanie) ewentualnych skażeń.

Istotną rzeczą jest określenie wojskom obrony przeciwchemicznej miejsca w ugrupowaniu operacyjnym. Jako regułę przyjmuje się, że batalion obrony przeciwchemicznej (poza kompaniami obrony przeciwchemicznej i ewentualnie kompaniami zadymiania przydzielonymi do dywizji) rozmieszcza się poza taktyczną strefą obrony, albowiem zabezpiecza on przede wszystkim wojska rozmieszczone w operacyjnej strefie obrony. Przestrzeganie tej zasady wywołuje proces wykorzystania sił i środków wojsk obrony przeciwchemicznej, który można przedstawić w następującym wariantcie.

Kompanie obrony przeciwchemicznej przemieszcza się do rejonów tych związków taktycznych, którym zostały przydzielone, a kompania rozpoznania skażeń wykonuje zadania albo w rejonach obserwacji i wykrywania (ROW), albo w rejonach planowanego rozwinięcia wojsk do przeciwdzierzenia, albo na wyznaczonych drogach marszu (wycofania) wojsk, dowozu i ewakuacji.

Kompanie zabiegów specjalnych zajmują wyznaczone im miejsca w ugrupowaniu operacyjnym. Kompanię zadymiania przydziela się do jednej z dywizji lub pozostawia w dyspozycji; rozmieszcza się ją w wyznaczonym rejonie (rejonach) i przygotowuje do wykonania zasłony dymnej w ramach maskowania operacyjnego.

Kompania odkażania umundurowania pozostaje w gotowości do rozwinięcia punktu odkażania umundurowania w wyznaczonym miejscu.

Klucz śmigłowców rozpoznania skażeń utrzymuje się w gotowości do rozpoznawania stref skażeń promieniotwórczych po naziemnych wybuchach jądrowych, dróg o znaczeniu operacyjnym oraz rejonów zapasowych dla wojsk raketowych i artylerii, drugiego rzutu i jednostek logistycznych. Jednocześnie przygotowuje się go do ewentualnego wykonywania liniowych i powierzchniowych zasłon dymnych.

4.4.5. Obrona przeciwchemiczna w taktycznej strefie działań

W czasie nawiązywania styczności, zwalczania przeciwnika przed przednim skrajem obrony oraz w taktycznej strefie obrony organiczne i przydzielone oddziały (pododdziały) wojsk obrony przeciwchemicznej są utrzymywane w gotowości do wykonania zadań w wypadku użycia przez przeciwnika broni masowego rażenia lub uwolnienia do środowiska toksycznych środków przemysłowych.

Pododdziały batalionu obrony przeciwchemicznej oraz innych oddziałów (pododdziałów) ze szczebla centralnego, rozmieszczone w strefie operacyjnej; wykonują zadania na korzyść drugiego rzutu (odvodu ogólnowojskowego), odwodów rodzajów wojsk i jednostek logistycznych.

W obronie pozycyjnej pozostają one w rejonach i na rubieżach, które im wyznaczono, w gotowości do rozpoznania i likwidacji skażeń promieniotwórczych albo chemicznych oraz ograniczania skutków ewentualnego uwolnienia toksycznych środków przemysłowych. Zabezpieczają przez to swobodę manewru odwodów przeciwpancernych, oddziałów zaporowych oraz odwodów ogólnych.

Zadania rozpoznania skażeń z tym związane wykonuje klucz śmigłowców rozpoznania skażeń oraz kompania rozpoznania skażeń. Kompanie zabiegów specjalnych pozostają w gotowości do likwidacji skażeń w określonych elementach ugrupowania operacyjnego.

W działaniach manewrowych pododdziały batalionu obrony przeciwchemicznej i innych oddziałów, w zależności od przebiegu działań przemieszczają się do ustalonych rejonów. Jednocześnie z tym prowadzą rozpoznanie skażeń na wyznaczonych drogach i w ustalonych rejonach oraz pozostają w

gotowości do prowadzenia zabiegów specjalnych na korzyść wojsk toczących walki opóźniające.

4.4.6. Obrona przeciwchemiczna w trakcie przeciwuderzenia

W okresie wykonania przeciwuderzenia wysiłek pododdziałów obrony przeciwchemicznej. skupia się na zabezpieczeniu zgrupowania uderzających wojsk. Zadania wykonują:

- kompania rozpoznania skażeń i klucz śmigłowców rozpoznania skażeń, prowadząc rozpoznanie na drogach przegrupowania wojsk i rubieży rozwinięcia do przeciwuderzenia.

- kompanie zabiegów specjalnych pozostające w gotowości do prowadzenia zabiegów specjalnych w obszarze działania zgrupowania wojsk wykonujących przeciwuderzenie.

4.5. OBRONA PRZECIWCHEMICZNA W OPERACJI ZACZEPNEJ

Organizacja obrony przeciwchemicznej i realizacja jej przedsięwzięć oraz specjalistycznych zadań zależy - obok uwarunkowań takich samych, jak w operacji obronnej - zwłaszcza od rodzaju operacji zaczepnej, a więc od tego czy przyjmie ona formę: przeciwuderzenia, przejścia do przeciwnatarcia lub kolejnej operacji zaczepnej.

Zasadą jest, że w przeciwuderzeniu uczestniczy jedynie część sił związku operacyjnego. Toteż stosownie do tego tylko wydzielone siły wojsk obrony przeciwchemicznej zabezpieczają zgrupowanie przeciwuderzających wojsk. Pozostałe są utrzymywane w gotowości do działania na rzecz wojsk toczących działania obronne. W toku przeciwnatarcia, w którym uczestniczyć będzie większość związków taktycznych i oddziałów związku operacyjnego, wysiłek obrony przeciwchemicznej kieruje się na zabezpieczenie wojsk, które toczą walki na kierunku głównego uderzenia, przy uwzględnieniu potrzeb

ewentualnego zabezpieczenia działań bojowych wojsk na pozostałych kierunkach. Identyczna sytuacja wystąpi w warunkach prowadzenia kolejnej operacji zaczepnej, a realizacja przedsięwzięć i wykonywanie zadań obrony przeciwchemicznej, będzie mieć różny wymiar zależnie od okresu operacji zaczepnej.

4.5.1. Obrona przeciwchemiczna w okresie przygotowawczym

W cyklu przygotowawczym operacji zadaniami wykonywanymi przez siły, organy i obiekty obrony przeciwchemicznej są:

- ⇒ monitorowanie skażeń powstałych wskutek uwolnienia promieniotwórczych i toksycznych środków przemysłowych;
- ⇒ rozpoznawanie rejonów porażenia powstałych wskutek zniszczeń (awarii) obiektów z TŚP;
- ⇒ czynności ograniczające emisję i rozprzestrzenianie się TŚP oraz indywidualna i zbiorowa ochrona przed ich skutkami.

W tej sytuacji, w związkach taktycznych i oddziałach utrzymuje się w gotowości system wykrywania skażeń - SWS, organizuje kontrolę radiologiczną i chemiczną, przygotowuje żołnierzy do wykorzystania środków indywidualnej i zbiorowej ochrony przed skażeniami oraz do wykonywania czynności, wchodzących w zakres likwidacji skażeń. Kompania rozpoznania skażeń, rozmieszczona na kierunku planowanego rozwinięcia i przemieszczenia wojsk operacyjnych, rozwija posterunki obserwacji skażeń w ramach Rejonu Obserwacji Wybuchów - ROW Kompanie zabiegów specjalnych i kompania odkażania umundurowania pozostają w gotowości do likwidowania skażeń w wyznaczonych miejscach rejonów działań operacyjnych.

4.5.2. Obrona przeciwchemiczna w czasie operacji

W toku operacji elementy systemu (sieci) wykrywania skażeń pozostają w gotowości do udziału w akcji ratunkowo-ewakuacyjnej oraz w działaniach ograniczających emisję i rozprzestrzenianie się skażeń.

Związki taktyczne i oddziały, siłami i środkami pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej jakimi dysponują, realizują przede wszystkim zadania wykrywania i monitorowania toksycznych środków przemysłowych, indywidualnej i zbiorowej ochrony oraz likwidacji skażeń. Podobne zadania będą wykonywane w bitwie spotkaniowej.

W trakcie przełamania obrony przeciwnika kompania rozpoznania skażeń zabezpiecza wykrywanie skażeń rozmieszczając posterunki obserwacji skażeń w ramach ROW, rozwiniętego na kierunku działania głównego zgrupowania uderzeniowego i dyżuruje w nim do czasu przełamania taktycznej strefy obrony przeciwnika.

Klucz śmigłowców rozpoznania skażeń rozpoznaje drogi, po których będą się przegrupowywać związki taktyczne i oddziały z rejonów wyjściowych do rubieży styczności wojsk.

Pododdziały zabiegów specjalnych, ze składu batalionu obrony przeciwchemicznej, zajmują rejon wyjściowy do rozwinięcia punktów zabiegów specjalnych, które planuje się w miejscach, w jakich możliwe jest likwidowanie skutków skażeń w wojskach tworzących główne zgrupowanie uderzeniowe.

Na korzyść wojsk przełamujących obronę mogą działać również pododdziały obrony przeciwchemicznej ze składu wojsk będących w styczności z przeciwnikiem. W takim przypadku mogą one przekazywać informacje o sytuacji skażeń, rozwijać punkty zabiegów specjalnych, a także wykonywać lokalne zasłony dymne. W okresie wprowadzania drugiego rzutu najważniejszymi zadaniami obrony przeciwchemicznej są:

- wykrywanie uderzeń bronią jądrową i chemiczną;
- monitoring skażeń na drogach marszu oraz rubieżach rozwijania i wprowadzania do bitwy drugiego rzutu;
- odkażanie (dezynfekcja) odcinków terenu i dróg w rejonach ciałnin i na przeprawach.

Natomiast w czasie odpierania przeciwuderzenia podstawowymi zadaniami obrony przeciwchemicznej są: rozpoznanie skażeń na drogach marszu i w nowych rejonach stanowisk ogniowych oddziałów artylerii, a także na drogach przegrupowania odwodów przeciwpancernych i oddziałów zaporowych oraz na rubieżach ich rozwijania i prowadzenie zabiegów specjalnych na korzyść wojsk uczestniczących w przeciwuderzeniu.

Pododdziały obrony przeciwchemicznej związku operacyjnego mogą również uczestniczyć w odpieraniu przeciwuderzenia przez rażenie przeciwnika ogniem z miotaczy ognia oraz maskowanie działań własnych wojsk dyplomami.

Wariant działania może mieć następującą formę. Po wykryciu przygotowań przeciwnika do przeciwuderzenia, w wojskach ma miejsce przegrupowanie sił i środków na rubieżę odparcia przeciwuderzenia. Wtedy rozpoznanie skażeń, na drogach przegrupowania wojsk zmechanizowanych i pancernych, odwodów przeciwpancernych i oddziałów zaporowych oraz innych sił, jest prowadzone siłami kompanii rozpoznania skażeń lub klucza śmigłowców rozpoznania skażeń. Jeżeli rubieżę rozwinięcia odwodów znajdują się w pasach natarcia dywizji pierwszego rzutu, rozpoznanie skażeń tych rubieży mogą prowadzić ich siły i środki. Całkowite zabiegi specjalne w wojskach pierwszego rzutu uczestniczących bezpośrednio w odpieraniu przeciwuderzenia, w odwodach przeciwpancernych i w oddziałach zaporowych, a także w dywizjach i pułkach wprowadzanych do bitwy, prowadzi się po wykonaniu zadań bojowych.

Oddziały pierwszego rzutu po odparciu przeciwuderzenia mogą być wyprowadzane do odwodu i poddawane zabiegom specjalnym. Wtedy pomocy w prowadzeniu tych zabiegów udzielają im pododdziały zabiegów specjalnych z batalionu obrony przeciwchemicznej.

W toku operacji zaczepnej może wystąpić potrzeba forsowania przeszkód wodnych (rzek, kanałów, jezior). Niezależnie od sposobu forsowania - z marszu, z przygotowaniem - zasadniczymi zadaniami obrony przeciwchemicznej w tym etapie działań są:

a) monitoring (rozpoznanie) skażeń promieniotwórczych i chemicznych w rejonach wyjściowych do forsowania, na drogach prowadzących do przeszkody wodnej, w rejonach ześrodkowania środków przepławowych, w rejonach hermetyzacji czołgów, w rejonach przepław desantowych, promowych i mostowych oraz na stanowiskach ogniowych i startowych wojsk OP,

osłaniających rejonów forsowania; prowadzenie zabiegów specjalnych skażonych wojsk przed i po pokonaniu przeszkody wodnej;

b) dekontaminacja (odkażanie, dezynfekcja) dróg podejścia do przeszkody wodnej i przepraw przez nią.

Zadania wykrywania uderzeń bronią jądrową i chemiczną w czasie podejścia wojsk do przeszkody wodnej i w czasie forsowania są wykonywane siłami wojsk, biorących udział w forsowaniu oraz siłami wydzielonych pododdziałów rozpoznania skażeń.

Kompania rozpoznania skażeń wykonuje zadania na drogach, prowadzących do przeszkody wodnej, po których będą się przegrupowywać drugie rzuty i odwody.

Klucz śmigłowców rozpoznania skażeń rozpoznaje drogi podejścia wojsk do przeszkody wodnej, planowane rejonów stanowisk ogniowych artylerii i startowych wojsk raketowych oraz rejonów ześrodkowania (rozmieszczenia) związków taktycznych i oddziałów.

Po sforsowaniu przeszkody wodnej przez dywizję pierwszego rzutu, związek operacyjny swoimi siłami i środkami prowadzi naziemne rozpoznanie skażeń na przeprawach, na drogach prowadzących do przepraw i przyczółkach na przeciwległym brzegu oraz w planowanych rejonach ześrodkowania wojsk.

Powietrzne rozpoznanie skażeń wykonuje się w rejonach ześrodkowania wojsk, na przyczółku oraz na drogach marszu dywizji i pułkowych w kierunku przepraw. Związki taktyczne i oddziały pierwszego rzutu dokonują całkowitych zabiegów specjalnych po sforsowaniu przeszkody wodnej i po wykonaniu zadania swoimi siłami i środkami. Natomiast w związkach taktycznych i oddziałach drugiego rzutu, odwodach, wojskach raketowych i OP, w oddziałach i pododdziałach logistycznych, całkowite zabiegi specjalne prowadzi się siłami batalionu obrony przeciwchemicznej przed przerzutem wojsk na przyczółki.

Kompanie zabiegów specjalnych rozwijają punkty zabiegów specjalnych w pobliżu dróg prowadzących ku przeprawom. Zadania związane z odkażaniem (dezynfekcją) przepraw i dróg, które do nich prowadzą, wykonują tylko w razie niezbędnej konieczności pododdziały zabiegów specjalnych z batalionu obrony przeciwchemicznej związku operacyjnego.

4.6. KIEROWANIE OBRONĄ PRZECIWCHEMICZNĄ

Kierowanie obroną przeciwchemiczną to zorganizowana działalność jej osób funkcyjnych. związana z planowaniem, organizowaniem, inicjowaniem i kontrolą wykonania jej przedsięwzięć i zadań. Jej istota w walce i operacji wyraża się w ciągłym i zorganizowanym oddziaływaniu szefa wojsk obrony przeciwchemicznej (szefa obrony przeciwchemicznej) oraz ośrodka analizy skażeń (COAS, OAS) Naczelnego Wodza i związku operacyjnego oraz Stacji Obliczeniowo-Analitycznych Skażeń (SOAS) związku taktycznego na podległe obiekty systemu oraz oddziały i pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej, na tworzone doraźnie systemy wykrywania skażeń (SWS) i na ogół wojsk w celu stworzenia warunków skutecznej realizacji zadań bojowych i działania w toku walki, bitwy i operacji.

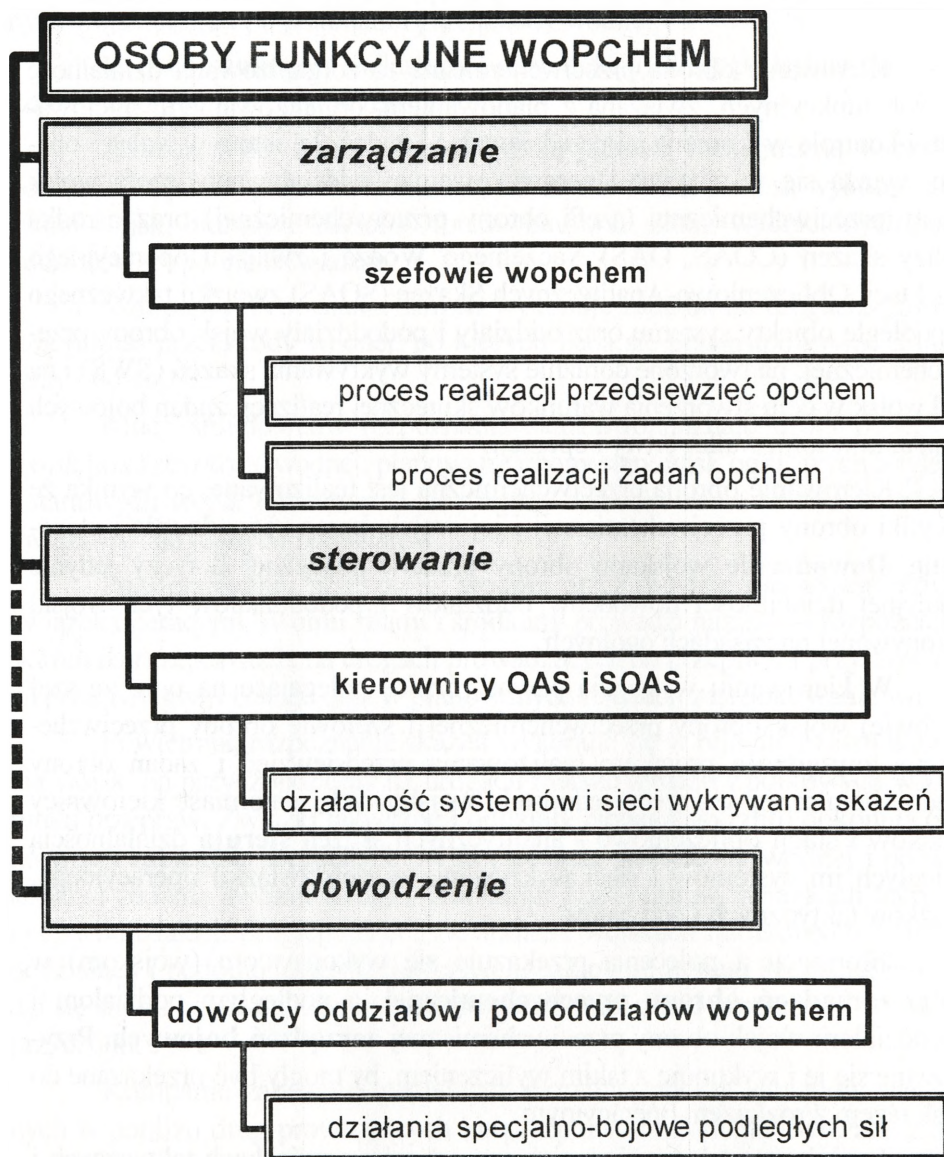
Kierowanie obroną przeciwchemiczną jest realizowane, co wynika ze specyfiki obrony przeciwchemicznej i jej wojsk, przez **zarządzanie** i **sterowanie**. **Dowodzenie** wojskami obrony przeciwchemicznej dotyczy jedynie funkcyjnej działalności dowódców oddziałów i pododdziałów tych wojsk, wykonywanej na zasadach ogólnych.

W kierowaniu występują pewne różnice polegające na tym, że szef (szefowie) wojsk obrony przeciwchemicznej i szefowie obrony przeciwchemicznej **zarządzają** procesem realizowania przedsięwzięć i zadań obrony przeciwchemicznej na rzecz jednostek wojskowych, natomiast kierownicy ośrodków i stacji obliczeniowo - analitycznych skażeń **sterują** działalnością podległych im systemów i sieci wykrywania skażeń związku operacyjnego, związków taktycznych i oddziałów.

Informacje i polecenia przekazuje się wykonawcom (wojskom) w formie **zarządzeń obrony przeciwchemicznej**, a podległym oddziałom i pododdziałom wojsk obrony przeciwchemicznej **zarządzeń bojowych**. Przygotowuje się je i wykonuje z takim wyliczeniem, by mogły być przekazane do wojsk razem z rozkazem operacyjnym.

Zgodnie z ustaleniami w nich zawartymi, w związkach taktycznych i oddziałach wojsk oraz w podległych oddziałach i pododdziałach wojsk obrony przeciwchemicznej są wykonywane postawione zadania.

Kierowanie procesem obrony przeciwchemicznej wyraża się w realizacji funkcji: **planowania, organizowania, pobudzania i kontrolowania**.

Rys. 17 Specyfika kierowania obroną przeciwchemiczną

Jego podstawę stanowią dokumenty: dowodzenia wojskami obrony przeciwchemicznej, dokumenty sprawozdawczo-informacyjne i dokumenty pomocnicze.

Pierwsze z nich zawierają informacje dotyczące planowania działań bojowych, zadań postawionych wykonawcom oraz kontroli ich wykonania. Należą do nich: **plany użycia wojsk obrony przeciwchemicznej, zarządzenia obrony przeciwchemicznej** (dla związków taktycznych i oddziałów), **zarządzenia bojowe** (dla batalionu obrony przeciwchemicznej, innych oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej), **mapy robocze szefa** i innych osób funkcyjnych.

Drugie to: meldunki terminowe (dobowe) i doraźne, mapy (oleaty) z przewidywaną, prognozowaną i rzeczywistą sytuacją skażeń oraz dzienniki (działań bojowych, ewidencji informacji, prognozowanych strat i skażeń, meteorologiczny, rozpoznania).

Trzecie, zawierają informacje i obliczenia uzasadniające plany i zarządzenia oraz dane uzupełniające związane z zarządzaniem i sterowaniem. Należą do nich różnego rodzaju notatki, tabele, obliczenia, wykresy, wykazy i zestawienia, zapotrzebowania, rozdzielniki, szkice, taśmy magnetofonowe, dyskietki, wydruki i inne.

Kierowanie obroną przeciwchemiczną odbywa się ze **stanowisk dowodzenia**. Tyle tylko, że w ramach działalności organizacyjnej może być dokonany podział osób funkcyjnych na zespoły, które po rozwinięciu polowego systemu dowodzenia pracują na poszczególnych punktach dowodzenia. Liczba osób funkcyjnych szefostwa wojsk obrony przeciwchemicznej na SD i ZSD, jest uzależniona od tego, czy nastąpił jego podział na szefostwo wojsk obrony przeciwchemicznej okręgu wojskowego i szefostwo wojsk obrony przeciwchemicznej związku operacyjnego, czy też takiego podziału nie dokonano. Nie dotyczy to związków taktycznych i oddziałów

Jak wcześniej powiedziano obronę przeciwchemiczną:

- najpierw się **planuje**,
- następnie ją **organizuje** ,
- potem nią **kieruje**.

Zarządza się działaniami wojsk obrony przeciwchemicznej, a **steruje** pracą systemów wykrywania skażeń. Spójrzmy na możliwy tok postępowania w tym procesie.

Po zapoznaniu się z zadaniem, zamiarem dowódcy, jego wytycznymi oraz ustaleniami funkcjonalnego przełożonego, zawartymi w zarządzeniu obrony przeciwchemicznej:

- A) określa się wysiłek obrony przeciwchemicznej oraz elementy ugrupowania operacyjnego, wymagające zabezpieczenia w pierwszej kolejności; zadania operacyjne, na zabezpieczeniu których należy skupić wysiłek;
- B) ustala się sposoby wykorzystania sił i środków przydzielonych przez szczebel nadrzędny;
- C) wyłania się wnioski dotyczące zagrożenia wojsk związku operacyjnego skażeniami promieniotwórczymi i chemicznymi oraz zadania obrony przeciwchemicznej zlecone do wykonania przez szczebel nadrzędny.

Za planowanie i organizowanie obrony przeciwchemicznej oraz za kontrolę wykonania zadań, wchodzących w jej zakres, odpowiadają sztab związku operacyjnego, jego szefostwo wojsk obrony przeciwchemicznej i szefowie obrony przeciwchemicznej podległych jednostek. Na ten proces składa się:

- wypracowanie koncepcji działania,
- postawienie zadań wykonawcom,
- opracowanie dokumentacji bojowej,
- nadzór (kontrolę) ustalonych zadań.

Zajmijmy się teraz tym, co jest najważniejszym w procesie organizowania obrony przeciwchemicznej, a ***mianowicie koncepcją obrony przeciwchemicznej***. Jest ona, jak wcześniej wskazałem, ogólnym ujęciem czegoś, obmyślonym planem działania, rozwiązaniem czegoś, pomysłem, projektem. Jest to zatem - jak mówił T. Kotarbiński: / ... / „ *opis pewnego doboru i układu działań, który określa metody realizacji zamierzonego celu, to znaczy takie sposoby działania, które uznane są przez nas za najskuteczniejsze* ”²⁵

Samo planowanie obrony przeciwchemicznej obejmuje: wypracowanie koncepcji obrony przeciwchemicznej; uściślenie jej treści w toku rekonesansu i organizacji współdziałania; wykonanie dokumentacji planistycznej. Przygotowanie koncepcji rozpoczyna się w czasie analizy zadania. Zasadniczym etapem pracy jest ocena sytuacji, obejmująca: ocenę przeciwnika, wojsk własnych, warunków wykonania zadań obrony przeciwchemicznej i masko-

²⁵ T. Kotarbiński, Traktat o dobrej robocie, Warszawa 1958, s. 87.

wania dymami (w tym: ocenę warunków meteorologicznych, terenu, sytuacji skażeń promieniotwórczych i chemicznych). Wnioski z analizy zadania i oceny sytuacji są przedstawiane w formie planu użycia wojsk obrony przeciwchemicznej lub planu obrony przeciwchemicznej - na niższych szczeblach dowodzenia, stanowiących dokumenty koordynowania przedsięwzięć i zadań wojsk obrony przeciwchemicznej wykonywanych na rzecz wojsk.

Co jest więc ważniejsze: koncepcja czy plan działań?

Z doświadczeń dydaktycznych i praktyki ćwiczeń z wojskami wynika, że bardzo często utożsamia się te dwie formy działalności. Jednak tak sprawy traktować nie wolno. Koncepcja bowiem ujmuje w treści ogólny zarys problemu czy problemów, jakie zostaną rozwiązane przez wykonanie zadań specjalistycznych. Plan natomiast jest jej szczegółowym rozwinięciem, uwzględniającym okoliczności, środki i metody, które uważa się za najskuteczniejsze dla działania wiodącego ku osiągnięciu zamierzonego celu. Jest to zatem swoisty skonkretyzowany projekt wykonania czynności, na podstawie którego mogą być wykonywane zadania specjalistyczne.

Oznacza to swoistą nadrzędność wszelkich działań twórczych: najpierw bowiem powstaje koncepcja działań, potem tworzy się plan działań - plan użycia wojsk., który powinien się cechować:

- a) odpowiedniej jakości stopniem wykonania, co oznacza, iż winien być: jasny, przejrzysty i oparty na realnych prognozach;
- b) szczególną właściwością, oznaczającą, że dany wariant przedstawia sobą jedyną możliwie najskuteczniejszą drogę działania.

Z tego wynika, że w działalności kierowniczej (Szefostwa wojsk obrony przeciwchemicznej) służącej osiągnięciu celów obrony przeciwchemicznej najważniejszym elementem jest: **plan użycia wojsk obrony przeciwchemicznej w operacji** przygotowywany w określony sposób i na określonych warunkach.

Rozpatrując proces planowania można w nim, ogólnie rzecz ujmując, wyróżnić dwie fazy:

Pierwszą, traktowaną jako ukształtowanie planu w jego głównych zarysach bazujące na przyjętej koncepcji, czyli inaczej ramowe sprecyzowanie zamiaru realizacji zadań obrony przeciwchemicznej.

Drugą, traktowaną jako systematyczne myślowe i graficzne (czy graficzno-opisowe) opracowanie ogólnego planu. Tyle tylko, że z dokładnym

określeniem danych, niezbędnych do działania w trakcie realizacji zadań obrony przeciwchemicznej oraz z wyważeniem proporcji możliwości i potrzeb na najważniejszy etap operacji, która jest zabezpieczana.

Trzeba podkreślić, że - moim zdaniem - najbardziej istotną stroną planowania, często niedostrzeganą albo nawet pomijaną, jest jego ujęcie wykonawcze, odnoszone do bezpośrednich lub pośrednich wykonawców specjalistycznych zadań. Jest to, jak sądzę bardzo ważne, dlatego że dotyczy wykonawcy. Tym bardziej ważne albowiem wykonawca winien uzyskać z procesu planowania odpowiedzi na pytania, dotyczące podstawowych składowych części swego działania. Idzie mianowicie o to, *co trzeba wykonać?, kiedy i gdzie ma być dane zadanie (dana czynność) wykonane?, kto jest odpowiedzialny za jego wykonanie?, jakimi środkami będzie dysponował wykonawca?, jak należy wykonać zadanie (czynność)?, z kim nawiązać okresową lub ciągłą współpracę?, z kim współdziałać?* itp. Oczywiście pytań tych można przytaczać jeszcze wiele, wiele też będzie się nasuwać wątpliwości

Jedno jest wszakże istotne. Otóż na te i na wiele innych wątpliwości odpowie się wtedy, gdy - jak sądzę - przygotuje się najbardziej korzystne w danej czy dla danej sytuacji proporcje czasu, wysiłku i nakładu środków dla wykonania zadania i osiągnięcia założonego celu.

Toteż jeżeli z planowania wynikają zadania wykonawców, to przedmiotem troski planującego jest i musi być, moim zdaniem, dostosowanie zadań do możliwości ich spełnienia, do możliwości wykonawców, po to, by nie marnotrawić sił i środków oraz czasu, elementu szczególnie ważnego dla operatywnego działania. A zatem planując winno się uzyskać czytelny obraz wykonania poszczególnych zadań przez zapewnienie: **wewnętrznej zgodności i celowości następstw kolejno zamierzonych czynności wykonawczych.**

Nie ulega wątpliwości, że zdajemy sobie sprawę ze zmienności zagrożeń pola walki, przemienności sytuacji bojowych itp., jakie wywrą wpływ na wykonanie zaplanowanych zadań. Owa zmienność warunków towarzyszących wykonaniu planu działania przez elementy wojsk obrony przeciwchemicznej dyktuje ważne wymaganie: plan powinien być **giętki i plastyczny.**

Co to oznacza ? Oznacza to, że nie można w nim ani wytyczać żadnych czynności tam, gdzie będą one zależały od późniejszych okoliczności losowych wymuszonych przez sytuacje bojową, ani nie można ograniczać pełni możliwości działania w przyszłości. Ważną rolę odgrywa tutaj, moim zdaniem, między innymi sprawność zdobywania i przekazu informacji oraz

usuwanie czy wręcz nie podejmowanie nazbyt wielu szczegółów zbytecznych wykonawcom.

Przejdźmy teraz do opisu kolejnej funkcją kierowania - do organizowania wykonania zadań. Wymaga tego logiczny porządek procesu: po określeniu celu, zadań i wyborze dróg działania, następuje organizowanie działań podległych oddziałów i pododdziałów.

Celem funkcji organizowania wykonywanych zadań obrony przeciwchemicznej jest stworzenie optymalnych wariantów ich wykonawstwa przy najmniejszym zużyciu wysiłków, sił i środków materiałowych, i w najkrótszym czasie. Toteż rola procesu organizowania polega na konkretnym przygotowaniu do wprowadzenia w życie zamierzeń szefa wojsk obrony przeciwchemicznej. Jest ono bowiem ogniwem wiążącym jego decyzje z ich wykonaniem, realizującym się w działalności podległych wojsk.

W procesie organizowania uwypukla się przede wszystkim problem podziału zadań specjalistycznych: albo na poszczególne etapy operacji, albo na poszczególne odcinki czasowe, albo nawet na przypisanie ich do konkretnych miejsc w ugrupowaniu bądź w obszarze walki zbrojnej. Wynika to z faktu, że podział zadań i przydział ich wykonawcom zawsze dotyczy jednorazowego aktu wspólnego działania z jednostkami, które się wspiera, wzmacnia lub na których korzyść się działa. To z kolei wymaga wielkich umiejętności dobierania albo pojedynczych zadań, albo ich grup do potrzeb wojsk przy zwróceniu uwagi na przeznaczenie pododdziałów wykonawczych. Jak się wydaje, w tym przypadku daje o sobie znać zasada autonomii pododdziałów rodzajów wojsk. Idzie bowiem o to, że grupowanie zadań jest możliwe jedynie w bardzo wąskim zakresie, określonym, w niewielu wypadkach, albo zbieżnością celów działania, albo potrzebą wąsko zakresowego współdziałania.

Wiadomo jednak, że nie wszystkie pododdziały i oddziały wojsk obrony przeciwchemicznej działają tak samo albowiem mają swoistą specyfikę wynikającą z ich organizacji i wyposażenia. Dla planującego jest to o tyle ważne, iż nigdy nie będzie szans na postępowanie w myśl reguły wskazującej na wzajemne zastępowanie się pododdziałów w wykonawstwie zadań czy spełnianiu funkcji do jakiej są przeznaczone w danym etapie czy okresie operacji, tak, jak jest to możliwe w przypadku pododdziałów ogólnowojskowych.

Ponadto rozbieżność sposobów dochodzenia do celów wyznaczonych zadaniem sprawia, że większości pododdziałem i oddziałom trzeba pozostawić pełnię swobody i inicjatywy. Jest to o tyle trudne, że może spowodować

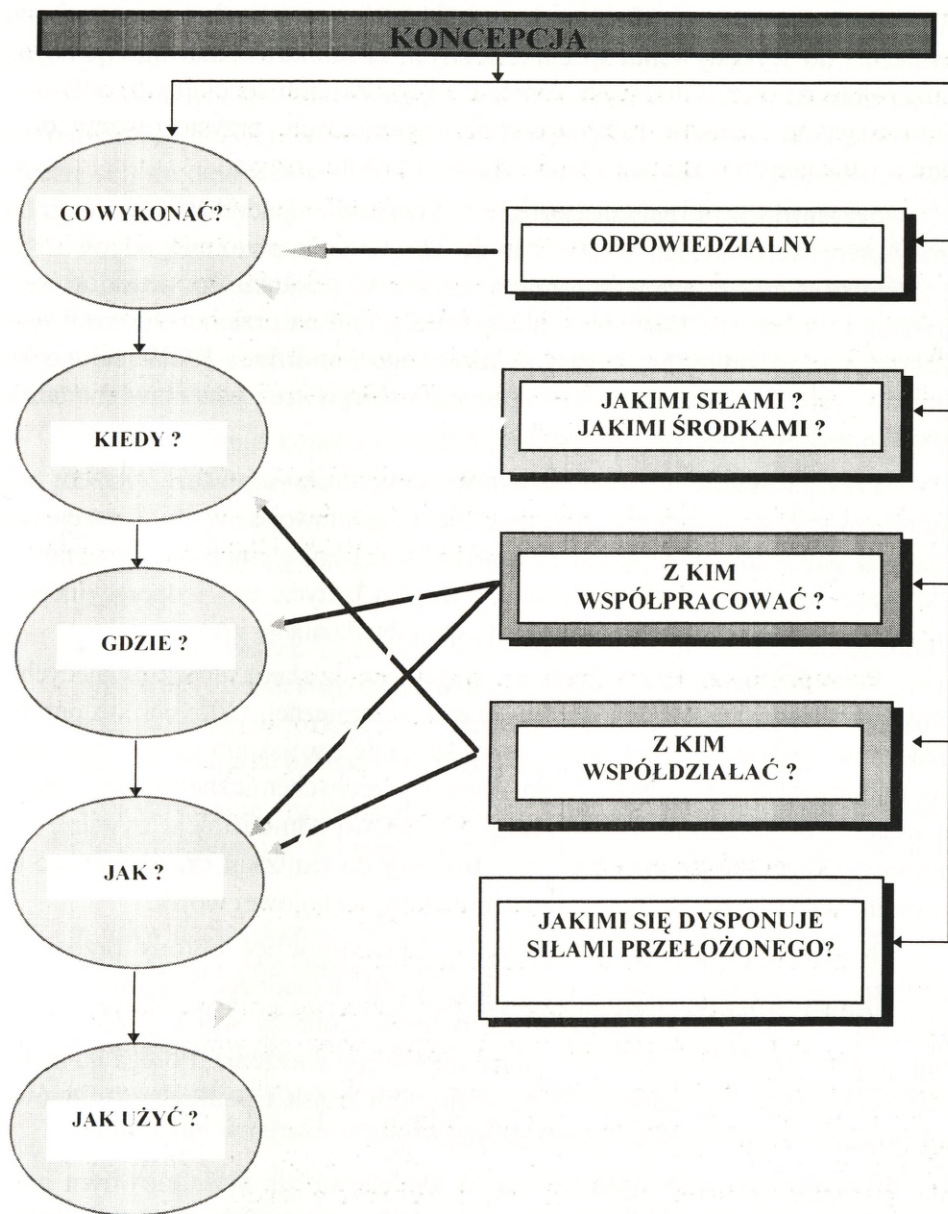
pewne problemy zakresu kierowania nimi i koordynowania ich wysiłków stosownie do zmieniającej się sytuacji na polu walki. Może to doprowadzić - przy wielu różnych podmiotach wykonawczych - do wymknięcia się ich spod kontroli lub do wydłużenia czasu reagowania organizatora działań na nieprzewidziane sytuacje, tym bardziej że winien on zapewnić im warunki wspomaganie i zasilania. To zaś wskazuje na możliwość utrudnień natury kompetencyjnej, na sprzeczność wysiłku wykonawców w dążeniu do jednego celu, wzajemne krzyżowanie się tych sprzeczności, a nawet na możliwość zaniku warunków skutecznego współdziałania. By tego uniknąć lub zminimalizować ewentualne trudności niezbędne jest uzyskanie odpowiedzi na podstawowe pytania uwzględniające to, co zamierza się wykonywać i to z kim, kiedy, gdzie i jak współpracować lub współdziałać.

Organizowanie obrony przeciwchemicznej jest zależne od sytuacji bojowej, możliwości wykonawczych oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej oraz wojsk, a także od infrastruktury terenowej, warunków klimatycznych i terenowych.

Polega na:

- ⇒ zaplanowaniu przedsięwzięć obrony przeciwchemicznej i zapewnieniu warunków ich wykonania przez wojska;
- ⇒ przygotowaniu, przesunięciu (przegrupowaniu) i rozmieszczeniu oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej;
- ⇒ przygotowaniu i zorganizowaniu systemu wykrywania skażeń w pułkach, dywizjach i korpusie;

Zaplanowanie przedsięwzięć obrony przeciwchemicznej to wyszczególnienie tych z nich, które należy wykonywać w określonym etapie działań bojowych i na które zwrócić szczególną uwagę itp., zwłaszcza z punktu widzenia utrzymania i zachowania zdolności bojowej żołnierzy oraz żywotności wojsk w sytuacjach przewidywanych (powstałych) zagrożeń, a także poziomu zabezpieczenia w sprzęt i środki obrony przeciwchemicznej.

Rys. 18 Pytania warunkujące poprawność koncepcji obrony przeciwchemicznej

Przygotowanie oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej do wykonywania specjalistycznych zadań na rzecz wojsk polega na uzupełnieniu strat w ludziach, sprzęcie i wyposażeniu specjalnym, odtworzeniu zużytych zapasów materiałowych i specjalnych, przystosowaniu do pracy w istniejących warunkach terenowych i atmosferycznych.

Przesunięcie i rozmieszczenie oddziałów i pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej sprowadza się do przyjęcia przez nie odpowiedniego ugrupowania i rozmieszczenia w terenie w stosunku do wojsk, które wspierają i na korzyść których działają. Polega ono na przemarszu specjalistycznych pododdziałów w obszary planowanego rozwinięcia ROW, rejonów (punktów) zabiegów specjalnych, rozpoznania skażeń itp. i pozostawianie tam w określonych stopniach gotowości bojowej.

Przygotowanie i zorganizowanie systemu wykrywania skażeń to zorganizowanie w wybranym obszarze sieci ogólnowojskowych i specjalistycznych posterunków i patroli rozpoznania skażeń, elementów systemów wykrywania skażeń szczebla oddziału, związku taktycznego i operacyjnego oraz ustalenie miejsc ich rozmieszczenia, sposobu działania itp.

Pobudzenie to dobór metod i sposobów działania umożliwiających sprawne wykonywanie zadań obrony przeciwchemicznej. Odbywa się przez zarządzanie i sterowanie oraz przez współdziałanie z wojskami - zgranie co do celu, miejsca i czasu wysiłków wojsk obrony przeciwchemicznej dla wykonania zadania, a także przez współpracę z terenową administracją cywilną w zakresie wykorzystania obiektów infrastruktury do realizacji przedsięwzięć i zadań służących utrzymaniu i zachowaniu zdolności bojowej wojsk.

Kontrolowanie wykonania zadań i przedsięwzięć obrony przeciwchemicznej realizowane jest w celu zapewnienia dokładnego i terminowego wykonania czynności specjalistycznych ochrony i obrony wojsk przed skutkami skażeń i porażen bronią i środkami masowego porażenia. Polega na nadzorze służbowym i systematycznym rozliczaniu wojsk i podległych pionów funkcjonalnych obrony przeciwchemicznej.

To wszystko jest wykonywane w zaplanowanym acz umownym porządku wyznaczanym przez swoisty algorytm postępowania, którego obraz ukazuje rysunek.

Trzeba przyznać i podkreślić, że bardzo istotnym elementem pracy koncepcyjnej jest takie umiejscowienie wojsk obrony przeciwchemicznej w obszarze działań operacyjnych, jakie będzie uzasadniać ich rolę i funkcje speł-

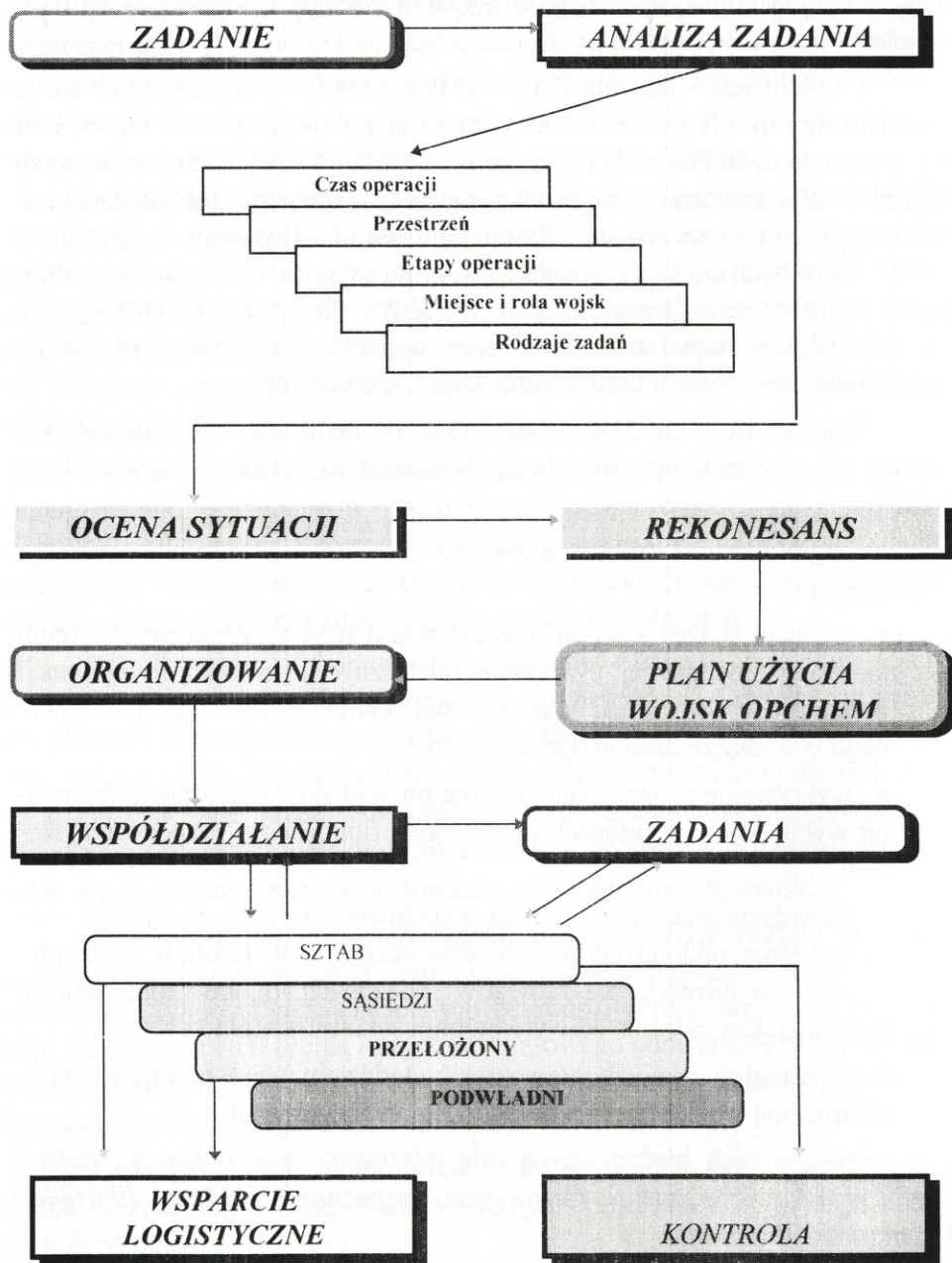
niane w zapewnieniu warunków utrzymania zdolności bojowej w sytuacji zagrożenia i powstałych skażeń.

Problem jest - jak miemam - o tyle istotny, że wykorzystuje się je sporadycznie i to tylko w strefie taktycznej (na głębokość 30 - 40 km od linii styczności) do działania na korzyść wojsk, zwłaszcza zaś ich drugorzutowych oddziałów. Sporadycznie dlatego, że zasadniczym obszarem ich działania jest strefa operacyjna, a szczególnie obszar pomiędzy I i II rzutem operacyjnym. Tam bowiem będą się toczyć działania decydujące o trwałości zarówno obrony, jak i skuteczności działań zaczepnych. W tym obszarze najwięcej wysiłku włożą wojska w ruch i manewr służący poprawie położenia, zaskoczeniu przeciwnika, formowaniu ugrupowania uderzeniowego itp.

Toteż na treść koncepcji obrony przeciwchemicznej - przełożonej później na język graficzno-opisowy - będą się składać wzajemnie od siebie zależne elementy:

- zagrożenie: ze strony przeciwnika i obiektów infrastruktury przemysłowej;
- sytuacja skażeń - przewidywane skutki użycia: selektywnego broni jądrowej i chemicznej, uwolnienia toksycznych chemicznych substancji przemysłowych, rozkład stref skażenia promieniotwórczego i chemicznego w obszarze działań operacyjnych;
- wykrywanie i rozpoznanie skażeń prowadzone: w rejonach obserwacji wybuchów i w rejonach naziemnego (lotniczego) rozpoznania skażeń;
- likwidacja skażeń, zwłaszcza zagadnienia dotyczące: rejonów rozmieszczenia pododdziałów zabiegów specjalnych, rejonów przewidzianych do prowadzenia zabiegów specjalnych, rejonów przesunięcia pododdziałów zależnie od wytworzonej sytuacji skażeń;
- ewentualne użycie dymów przez pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej w ramach maskowania operacyjnego wojsk.

Spośród nich bardzo ważną rolę odgrywają dwa zwłaszcza zadania obrony przeciwchemicznej, a mianowicie: **rozpoznanie skażeń** i **likwidacja skażeń** (dekontaminacja).

Rys. 19 Czynności wykonywane w toku organizowania obrony przeciwchemicznej

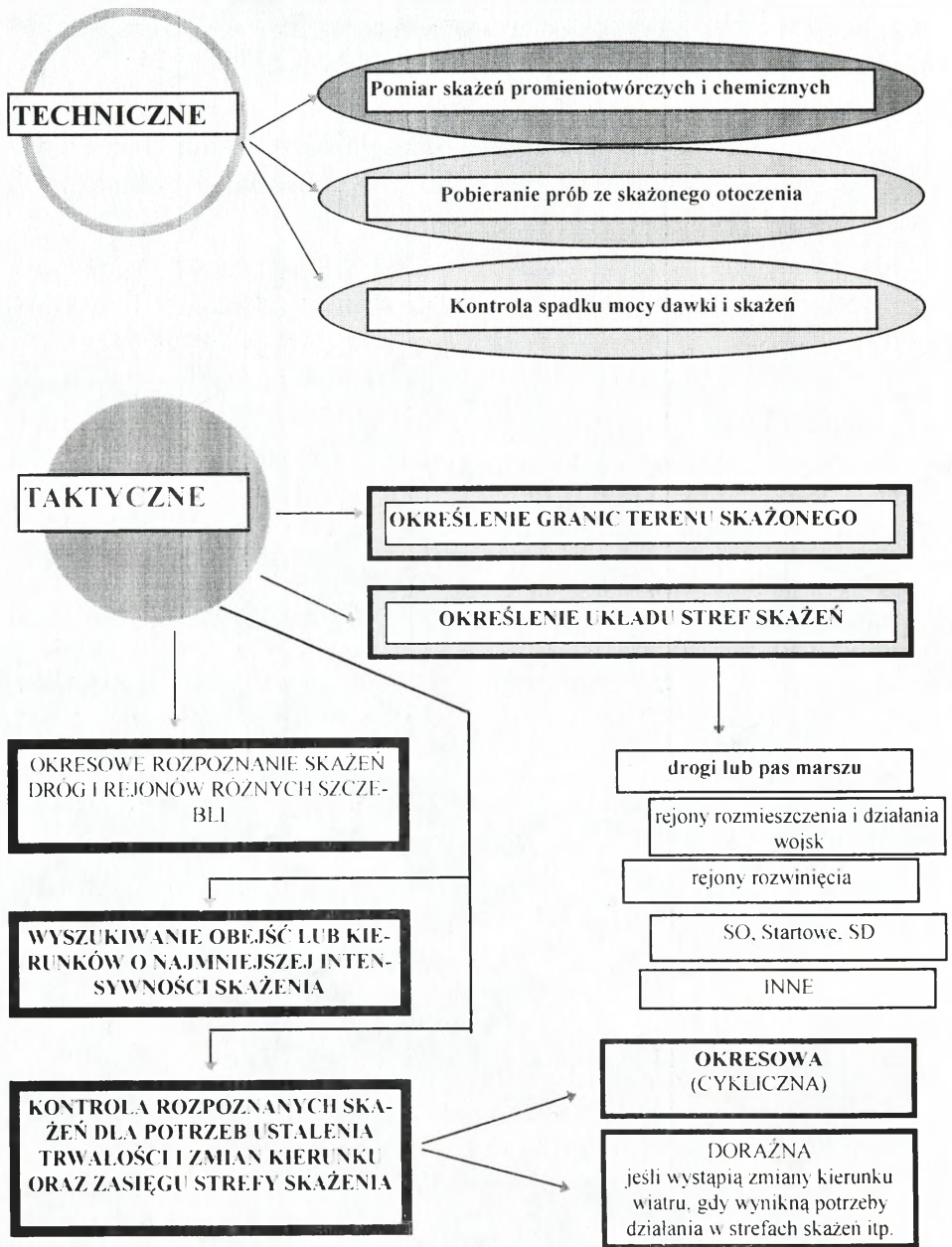
Tak dzieje się dlatego, że rozpoznanie skażeń dostarcza osobom funkcyjnym i organom wojsk obrony przeciwchemicznej informacji o rzeczywistej sytuacji skażeń w obszarze operacji i walk.

Stanowią one albo potwierdzenie, albo zanegowanie wyników przewidywania i prognozowania, na których opiera się budowa koncepcji obrony przeciwchemicznej. Są także podstawą do podejmowania decyzji o takim działaniu wojsk, jakie może wpłynąć na obniżenie skutków ich skażeń.

Zdajemy sobie sprawę z tego, że skażenia, objawiające się zarówno w terenie, jak i w przestrzeni powietrznej, mogą skutecznie ograniczyć manewrowe działanie wojsk.

Zdajemy sobie sprawę także z tego, że ich skutki - porażenia żołnierzy, skażenia sprzętu bojowego i uzbrojenia - mogą być przyczyną obniżenia zdolności bojowej do działań w takim stopniu, iż może to zaważyć na wykonaniu zadania bojowego nie tylko przez poszczególne oddziały, lecz także przez związki taktyczne, których są integralnymi częściami.

Toteż w trakcie przygotowania koncepcji obrony przeciwchemicznej rozpatruje się zadania rozpoznania skażeń tak z punktu widzenia ich charakteru technicznego, jak i z punktu widzenia charakteru taktycznego.

Rys. 20 Zadania rozpoznania skażeń

Podobne znaczenie dla wojsk ma likwidacja skażeń. O ile jednak rozpoznanie skażeń waży na procesie podejmowania decyzji i ocenie sytuacji na polu walki, o tyle likwidacja skażeń dotyka tylko sfery zdolności bojowej wojsk.

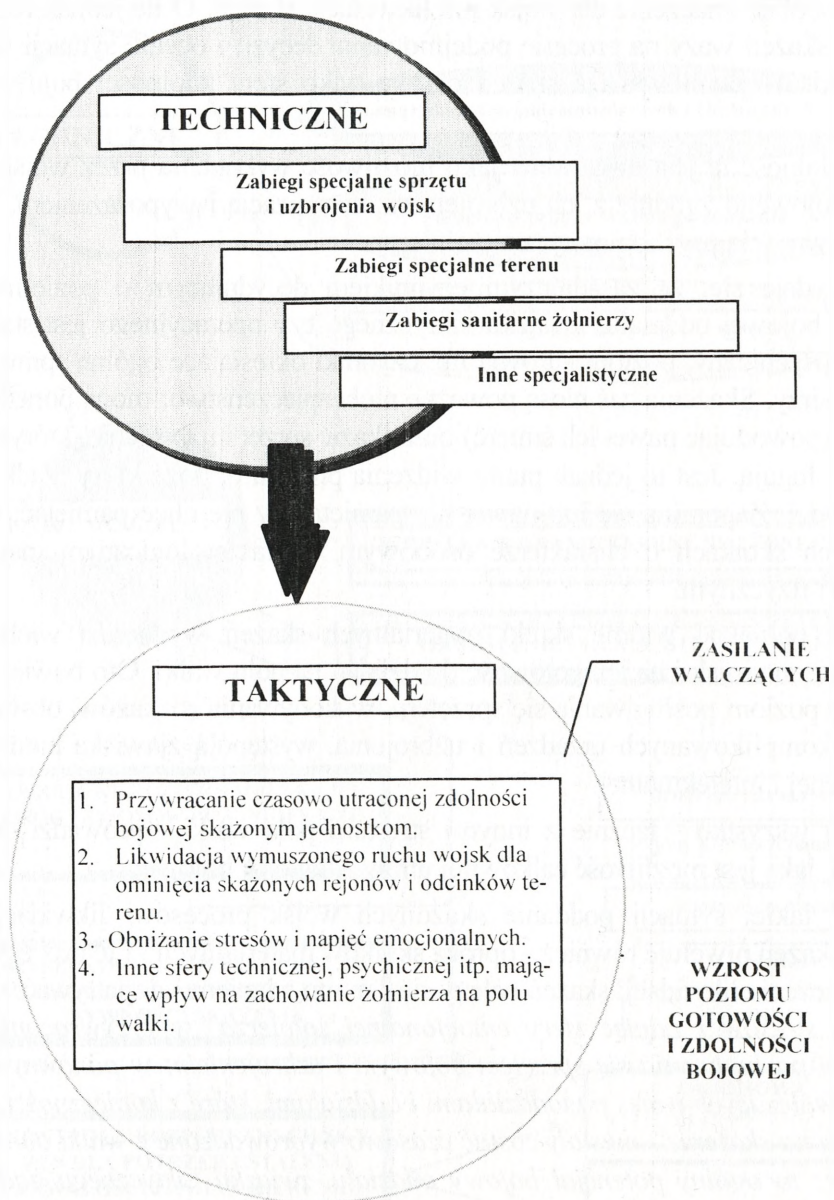
Zdolność ta jest traktowana jako możliwość wykonania przez wojska zadania bojowego zgodnie z ich uzbrojeniem, organizacją i wyposażeniem, a także sprawnością psychomotoryczną żołnierzy.

Wydaje się, że zasadniczym czynnikiem decydującym o poziomie zdolności bojowej oddziału, związku taktycznego czy operacyjnego jest stan fizyczny, psychiczny, poziom zdrowia itp. czynniki określające ogólną sprawność żołnierzy. Skażenia zaś niosą poważne niebezpieczeństwo: mogą porazić żołnierzy (powodując nawet ich śmierć) oraz skazić sprzęt i uzbrojenie, którym się oni posługują. Jest to jednak punkt widzenia problemu, poza który rzadko się wychodzi. Zapomina się lub nawet nie pamięta czy nie chce pamiętać, o pochodnych skutkach o charakterze osobowym, charakterologicznym, psychicznym i fizycznym.

Te poniekąd wtórne skutki materialnych skażeń wywierają wielki wpływ na stan wojsk i na ich gotowość do działań na polu walki. Oto bowiem obniża się poziom posługiwania się sprzętem, wykonywania rozkazów, obsługi skomplikowanych urządzeń i uzbrojenia, występują zjawiska natury emocjonalnej i intelektualnej.

To wszystko - łącznie z innymi stresami pola walki - prowadzi do skrajności, jaką jest możliwość całkowitej utraty zdolności bojowej.

W takiej sytuacji poddanie skażonych wojsk procesowi likwidacji skutków skażeń niweluje również - oprócz skutków materialnych - i te procesy. Zatem znaczenia likwidacji skażeń należy się - moim zdaniem - dopatrywać: *w obniżaniu stresów i napięć sfery emocjonalnej żołnierza; w przywracaniu możliwości posługiwania się sprzętem bojowym i uzbrojeniem; w ponownym zasilaniu walczących wojsk pododdziałami i oddziałami, które z konieczności - ze względu na skażenie - musiały zostać czasowo wyprowadzone z walki obniżając przez to ogólny potencjał bojowy oddziału, związku taktycznego bądź operacyjnego.* Toteż, w ramach przygotowania koncepcji obrony przeciwchemicznej, planujący i organizujący działania wojsk obrony przeciwchemicznej winien uwzględnić - podobnie jak w przypadku rozpoznania skażeń - charakter techniczny i taktyczny zadań likwidacji skażeń.

Rys. 21 Wybrane zadania dekontaminacji i ich znaczenie

Rozdział 5

KIERUNKI ROZWOJU OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

5.1. PROGNOZOWANA TEMATYKA BADAWCZA

W ramach teorii ogólnej obrony przeciwchemicznej badania należało-
by skoncentrować na ostatecznym określeniu zakresu i struktury dyscypliny
naukowej oraz metodyki badań problematyki jaka stanowi przedmiot jej zain-
teresowania

Teoria rażącego działania broni i środków masowego porażenia po-
winna być wzbogacana o nowe ustalenia dotyczące sposobów oddziaływania
na żołnierzy i środowisko pola walki perspektywicznych broni masowego
rażenia oraz nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. Jej dorobek powinien być
wykorzystywany w rozwoju badań i rozwiązywaniu problemów naukowych w
ramach innych specjalności dyscypliny naukowej obrona przeciwchemiczna,
zwłaszcza dotyczących działania wojsk obrony przeciwchemicznej i ochrony
wojsk i ludności przed skażeniami i środkami zapalającymi

W teorii użycia i działania wojsk obrony przeciwchemicznej wysiłek
badawczy trzeba skoncentrować na zasadach wykorzystania i sposobach
działania ich modernizowanych specjalistycznych oddziałów i pododdziałów,
uwzględniających zmiany organizacyjne oraz sytuacje zachodzące na niwie
przemian ustrojowych i przekształcających się zagrożeń pola walki w działa-
niach zbrojnych.

W teorii wykorzystania dymów, teorii użycia środków zapalających,
materiałowo-technicznego zabezpieczenia powinny być prowadzone badania
mające w celu skorygowanie reguł i sposobów realizacji tych przedsięwzięć i
dostosowania ich do zmieniających się warunków potencjalnego pola walki.

5.2. PRZEWIDYWANIA PRZEMIAN W WOJSKACH OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ

Wojska obrony przeciwchemicznej, podobnie jak inne rodzaje wojsk i służb, podlegają procesowi modernizacji sprzętowej i strukturalnej. Wypada zauważyć, iż, w ramach dokonującego się ogólnego reformowania sił zbrojnych, w odniesieniu do wojsk obrony przeciwchemicznej, mają miejsce działania deprecjonujące ich rolę i znaczenie i dotychczasowy status. Taka postawa doprowadziła do zlikwidowania pododdziałów obrony przeciwchemicznej - kompanii obrony przeciwchemicznej - na szczeblu oddziału i związku taktycznego. Konsekwencją tego było przeniesienie ciężaru obrony przeciwchemicznej na szczebel operacyjny, utworzenie batalionów obrony przeciwchemicznej (przez likwidację dotychczasowych pułków obrony przeciwchemicznej) i wzrost liczby problemów użycia pododdziałów obrony przeciwchemicznej w działaniach operacyjnych i bojowych.

Wprawdzie bataliony dorównują, a nawet przewyższają liczebnością zlikwidowane pułki, a więc chociaż w sumie bilans zmian ilościowych jest korzystny - choć towarzyszy mu zmniejszenie liczby etatów kadry zawodowej, to jednak wnosi nowe problemy do planowania, organizowania i kierowania ich działalnością w operacji i walce.

Bez uzasadnienia merytorycznego włączono niektóre rodzaje pododdziałów (np. pododdziały rozpoznania skażeń) do struktur jednostek o zgoła innym charakterze i przeznaczeniu: pododdziały i oddziały rozpoznawcze oddziału i związku taktycznego. Mimo wszystko jednak, wojska obrony przeciwchemicznej pozostają w gotowości do działania na poziomie operacyjnym (bopchem) i strategicznym (popchem centralnego podporządkowania).

Jak każdy rodzaj wojsk, tak i one podlegają presji otoczenia wynikającej z założeń doktrynalnych, programowania zadań i celów obrony przeciwchemicznej z perspektywy Dowództwa Wojsk Lądowych i Sztabu Generalnego WP, potrzeb technicznych, stanu wiedzy o problemach zagrożeń, tendencji rozwoju ratowniczych systemów krajowych związanych z ochroną przed skutkami różnorodnych zagrożeń, czy formy funkcjonalnej i technicznej kompatybilności ze sprzętem armii państwa NATO oraz z zaplecza naukowo-badawczego i wytwórczego kraju.

Z tego można wyłonić kierunki rozwoju wojsk obrony przeciwchemicznej, w ujęciu czynnościowym, dotyczące zadań wykonywanych tak w czasie pokoju, jak i w okresie wojny.

Nie ulega wątpliwości, że swe piętno na ich formułowaniu odciskają zagrożenia, z których wynika, iż w zakresie ochrony przed skażeniami, zwłaszcza w czasie ewentualnych działań wojennych prowadzonych na obszarze kraju, będzie istnieć szereg problemów taktyczna - operacyjnych i organizacyjno - technicznych, jakie wymagają głębokich studiów i badań oraz stosownych reakcji decyzyjnych.

5.2.1. Przewidywane kierunki modyfikacji zadań wojsk obrony przeciwchemicznej

Ogólnym trendem kształtującym oblicze oraz określającym rolę i kreującym rangę wojsk obrony przeciwchemicznej, jest ich: *utrzymanie, w strukturze formalnej i prawnej naszych Sił Zbrojnych, jako samodzielnego rodzaju wojsk, ukierunkowanego na realizację zadań likwidacji skażeń - różnego rodzaju zabiegów specjalnych*. Mając na uwadze międzynarodowe konwencje określające kierunki działalności związanej z tzw. *ekorozwojem*, niezbędne staje się *utrzymanie i rozbudowa systemu monitorowania środowiska (w czasie wojny i pokoju) oraz ochrona przed skutkami nadzwyczajnych zagrożeń*.

Toteż jednym z kierunków działań jednostek wojsk obrony przeciwchemicznej jest zadanie ciągłego monitorowania środowiska (w ramach systemu wczesnego wykrywania Państwowego Monitoringu Środowiska).

Siły i środki będące w dyspozycji wojsk obrony przeciwchemicznej są i będą nadal pozostawać w *gotowości do wykonania zadań o charakterze interwencyjnym* na rzecz różnych elementów funkcjonujących w układzie militarnym i niemilitarnym oraz będących w różnym podporządkowaniu organizacyjno-służbowym. Dlatego też kierunkiem rozwoju zasad ich działania jest utrzymywanie pododdziałów rozpoznania skażeń i zabiegów specjalnych w stałej gotowości do uczestnictwa w akcjach ratowniczych, w składzie Chemicznych i Radiacyjnych Zespołów Awaryjnych.

Nowym wyzwaniem wynikającym z trudności spowodowanych nadzwyczajnymi zagrożeniami jest ratownictwo chemiczne i ekologiczne, realizowane w czasie pokoju i wojny, w którym znajdują swój udział jednostki wojsk obrony przeciwchemicznej.

Poszukiwanie systemowych rozwiązań problemów wykrywania, rozpoznania i likwidacji różnych skażeń, przy współudziale różnych podmiotów (nie tylko militarnych) zjednoczonych wokół wspólnego celu - ochrona przed skutkami skażeń - i pakietu zadań ochronnych podzielonych między różnych wykonawców, wyłania *potrzebę ścisłej współpracy i współdziałania z terenowymi jednostkami organizacyjnymi* w celu pomocy w *procesie wzajemnego informowania i działalności ratowniczej*. W ramach tego przewiduje się wzrost udziału jednostek wojsk obrony przeciwchemicznej w systemie wykrywania skażeń i nieodzownie z tym związanej automatyzacji sprzętu i jego kompatybilności z systemem krajowym.

Przewidywane wejście w struktury NATO skłania ku programowanemu osiągnięciu celów i zadań dotyczących prowadzenia różnego rodzaju zabiegów specjalnych (likwidacja skażeń) przy uwzględnianiu:

- a) kompatybilności technicznej sprzętu i urządzeń znajdujących się w posiadaniu jednostek wojsk obrony przeciwchemicznej z podobnymi w armiach NATO;
- b) współbieżności zasad i sposobów działania jednostek obrony przeciwchemicznej z jednostkami obrony ABC (NBC) w sytuacjach kryzysowych;
- c) współpracy w akcjach niesienia pomocy porażonym jednostkom w ramach międzynarodowych zgrupowań (jednostek) sił specjalistycznych.

Jako przykład można przytoczyć przygotowanie do formowania batalionu obrony przeciwchemicznej o składzie międzynarodowym, którego działalność ma być ukierunkowana na udział w akcjach zwalczania skutków nadzwyczajnych zagrożeń.

5.2.2. Przewidywane kierunki modernizacji sprzętu wojsk obrony przeciwchemicznej

O możliwości wykonania zadania specjalnego decyduje sprzęt, jaki znajduje się w wyposażeniu poszczególnych pododdziałów i oddziałów wojsk obrony przeciwchemicznej. Tym bardziej jest to istotne, że on również pozwala na zrealizowanie programu osiągnięcia standardów NATO. Toteż wyposażenie sprzętowe jednostek wojsk obrony przeciwchemicznej musi podlegać modernizacji, na tyle oczywiście, na ile pozwolą na to dysponowane środki finansowe.

Z wielkiej gamy problemów odnoszących się do tego zagadnienia można wyłonić kilka o znacznej randze. Tym bardziej jest to zasadne, że wywierają one wpływ na przemiany strukturalne pododdziałów i oddziałów wojsk obrony przeciwchemicznej.

Jako jeden z kierunków modernizacji sprzętowej na czoło wysuwa się potrzeba wdrożenia automatycznego sygnalizatora skażeń, co jest związane z koniecznością osiągnięcia odpowiedniego stopnia automatyzacji procesów wykrywania i przekazywania danych o skażeniach - monitoring. Sukcesywnie winny postępować prace nad opracowaniem nowej generacji przyrządów rozpoznania skażeń, stanowiących wyposażenie pododdziałów rozpoznania skażeń. Idzie między innymi o zdalne dalekie wykrywanie skażeń na polu walki, bezkolizyjne współdziałanie z krajowymi i natowskimi systemami wykrywania i alarmowania itp.

Kolejnym perspektywicznym kierunkiem modernizacji sprzętu jest wdrożenie zestawu do manewrowego zadymiania na śmigłowcu W-3. Jeszcze innego kierunku przemian sprzętowych można upatrywać w potrzebie opracowania zintegrowanej głowicy dla stacjonarnego systemu automatycznego wykrywania skażeń.

Pozwoli to w perspektywie czasu na stopniowe ograniczanie liczby specjalistycznych pododdziałów rozpoznania skażeń, a tym samym na przemiany strukturalne dokonywane w myśl generalnej zasady, sprowadzającej się do wzrostu możliwości pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej w wykonywaniu zadań służących likwidacji skutków różnorodnych skażeń. Z tym trendem związana jest potrzeba modernizacji instalacji rozlewczej samochodowej IRS. Potwierdza go konieczność zastąpienia stosowanych dotychczas agresywnych dla środowiska technologii likwidacji skażeń. Prace winny

iść w kierunku doposażenia obecnie eksploatowanej instalacji w urządzenia paro-ciśnieniowe.

Problemy maskowania wojsk zasłonami dymnymi mogą być rozwiązane przez spełnienie warunku wdrożenia do wojsk nowych generatorów dymnych przewoźnych i samobieźnych typu SGD-1, SGD-2 oraz wyposażenie wojsk w nowe rodzaje i typy granatów dymnych pozwalające na maskowanie wojsk w zakresie średniej i bliskiej podczerwieni.

Zarysowane problemy modyfikacji zadań i modernizacji sprzętu stanowią sobą zaledwie część problemów, przed jakimi stoją wojska obrony przeciwchemicznej. Jeżeli jednak mają one sprostać stale wzrastającym wymaganiom, określającym że mają stanowić: *niezbędne uzupełnienie sił i środków wojsk operacyjnych, układu pozamilitarnego oraz obiektów infrastruktury państwa w wykonywaniu zadań specjalnych zarówno czasu pokoju, jak i okresu wojny*, wskazane kierunki przemian wydają się i potrzebne, i znajdują uzasadnienie w kompatybilności systemowej z elementami składowymi Sił Zbrojnych RP (ogółu wojsk), państwa i armii państw NATO

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1	Główne przyczyny zagrożeń środowiska	9
Rys. 2	Rozwój broni masowego rażenia na przestrzeni lat	12
Rys. 3	Etapy przekształceń obrony przeciwchemicznej	24
Rys. 4	Efekty procesu badań obrony przeciwchemicznej	30
Rys. 5	Struktura dyscypliny naukowej obrona przeciwchemiczna	35
Rys. 6	Struktura dyscypliny "obrona przeciwchemiczna" i zakres jej specjalności - część pierwsza	42
Rys. 7	Struktura dyscypliny "obrona przeciwchemiczne" i zakres jej specjalności - część druga	43
Rys. 8	Związki obrony przeciwchemicznej ze sztuką wojenną	45
Rys. 9	Powiązania „obrony przeciwchemicznej” z innymi dziedzinami wiedzy	47
Rys. 10	Zaplecze dyscypliny naukowej obrona przeciwchemiczna	50
Rys. 11	Czynniki określające cel praktyki obrony przeciwchemicznej	52
Rys. 12	Czynniki określające praktyczną rolę obrony przeciwchemicznej	54
Rys. 13	Podstawowe reguły obrony przeciwchemicznej	57
Rys. 14	Związki i zależności pomiędzy funkcjami obrony przeciwchemicznej	66
Rys. 15	Reguły użycia wojsk obrony przeciwchemicznej	70
Rys. 16	Zadania wojsk obrony przeciwchemicznej	74
Rys. 17	Specyfika kierowania obroną przeciwchemiczną	86
Rys. 18	Pytania warunkujące poprawność koncepcji	93
Rys. 19	Czynności wykonywane w toku organizowania	96
Rys. 20	Zadania rozpoznania skażeń	98
Rys. 21	Wybrane zadania dekontaminacji i ich znaczenie	100

LITERATURA WYBRANA

1. Aleksandrowicz J., *Sumienie ekologiczne*, ser. Omega, WP, Warszawa 1988.
2. Biuletyn Informacyjny ACE Nr 2/6/95, Wrocław 1996.
3. *Nowe wyzwania stawiane przed obroną przeciwchemiczną i ochroną środowiska*, Komunikat naukowy na konferencję dotyczącą przewidywanych kierunków zmian systemowych w wojskach obrony przeciwchemicznej, KWOPChem, Warszawa 1997.
4. Nowak I., Solarz J., *Skażenia chemiczne środowiska*, AON Warszawa 1997.
5. *Obrona przeciwchemiczna Sił Zbrojnych RP*, Instrukcja SGen. WP, Warszawa 1995.
6. *Obrona przeciwchemiczna w działaniach operacyjnych wojsk lądowych*, AON, Warszawa 1995.
7. *Podstawowe kategorie sztuki wojennej*, AON, Warszawa 1997.
8. Prigogine L., Stengers I., *Z chaosu ku porządkowi*, PIW, Warszawa 1990.
9. *Wystąpienie Szefa WOPChem DWL na kolegium związanym z oceną stanu i perspektyw rozwoju wojsk obrony przeciwchemicznej na tle innych rodzajów wojsk i służb*, Warszawa, wrzesień 1997
10. Żylicz T., *Ekonomia wobec zagadnień środowiska przyrodniczego. Elementy teorii oraz implikacje praktyczne*, Rozprawy Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1990.

